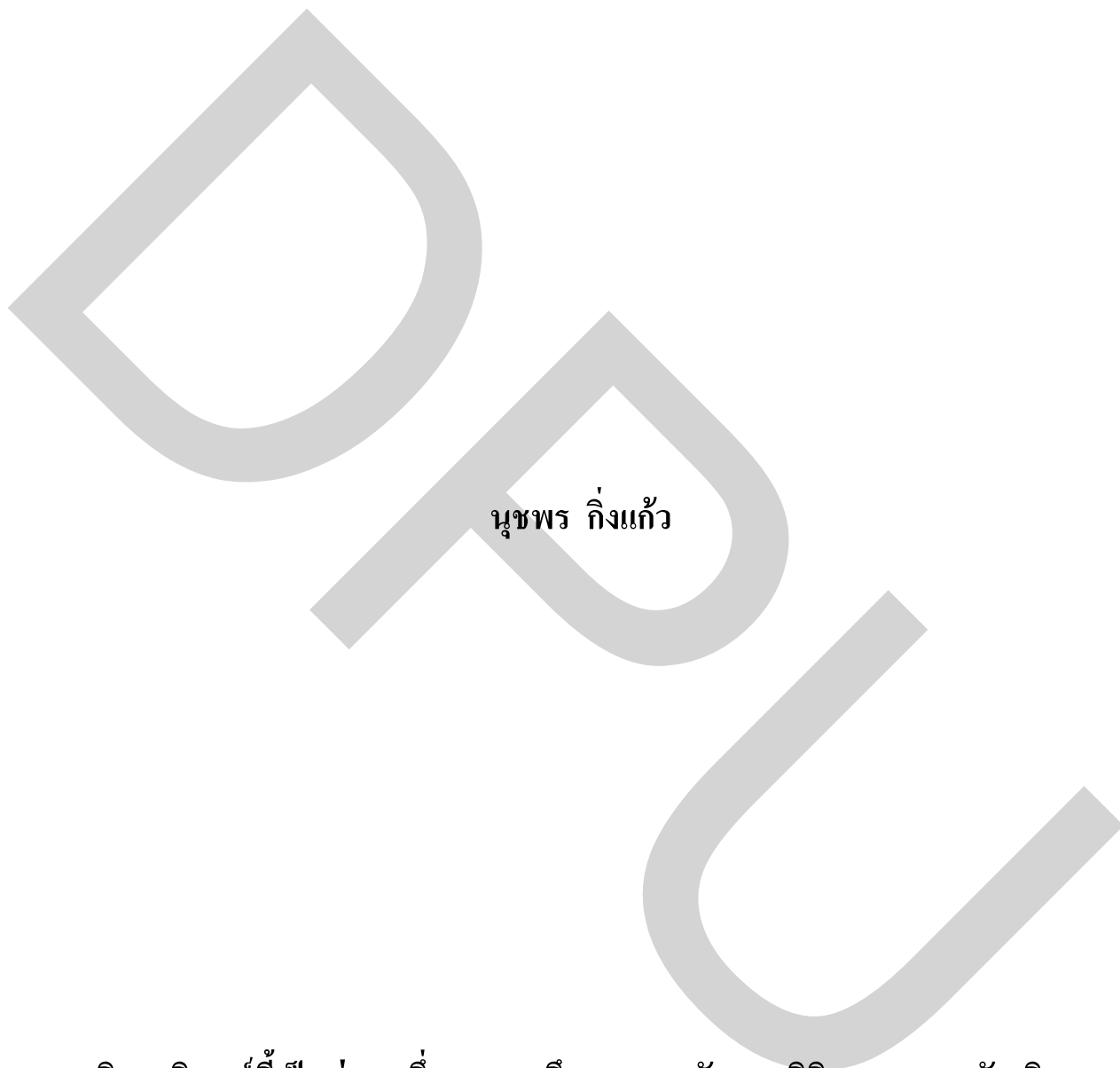

กฎหมายบังคับโทษ: ศึกษาเฉพาะกรณี สิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมาย
และทางโทรศัพท์ของผู้ต้องขัง

นุชพร กิ่งแก้ว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2557

**Penalty Law: study about Communication right and freedom in both mail
and telephone of prisoners**

Nutchaporn kingkeaw

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2014

หัวข้อวิทยานิพนธ์	กฎหมายบังคับโทษ: ศึกษาเฉพาะกรณี สิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมายและทางโทรศัพท์ของผู้ต้องขัง
ชื่อผู้เขียน	นุชพร กิ่งแก้ว
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณนิต
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2556

บทคัดย่อ

สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารผ่านทางจดหมายและทางโทรศัพท์ ถือเป็นสิทธิขั้นมูลฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ซึ่งผู้ต้องขังพึงจะได้รับ โดยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 36 ได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของบุคคลไว้ หมายความว่าผู้ต้องขัง ถือเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ต้องขังที่ไม่ถูกตัดขาดจากโลกภายนอก โดยได้ทำการศึกษาโดยเปรียบเทียบกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังในประเทศอังกฤษ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ศึกษาหลักกฎหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง เพื่อวิเคราะห์ว่าผู้ต้องขังได้รับหลักประกันสิทธิและได้รับการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักกฎหมายและมาตรฐานขั้นต่ำหรือไม่

จากการศึกษาพบว่าเมื่อมีการบัญญัติพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ 2479 กระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ 2479 และระเบียบข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในไทยมากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติพบว่าผู้ต้องขังยังไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างแท้จริง เพราะว่าการตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขังเป็นการรักษาความปลอดภัยของเรือนจำ แต่ไม่มีกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำในการตรวจสอบจดหมายของนักโทษไว้โดยเฉพาะ

ส่วนการติดต่อสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์ ทางกรมราชทัณฑ์ได้นำระบบโทรศัพท์สาธารณะมาให้บริการแก่ผู้ต้องขังให้นักโทษใช้ติดต่อกับบุคคลภายนอกแต่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของเรือนจำ โดยมีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาที่ใช้ติดต่อน้อยลงไป ทำให้กระทบสิทธิผู้ต้องขังมากเกินไป

ดังนั้น ควรบัญญัติกฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่เรือนจำในการตรวจสอบจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ด้านความปลอดภัยของเรือนจำ และ

การปกป้องประโยชน์สาธารณะ ส่วนการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังทางโทรศัพท์ควรกำหนดเวลาการใช้โทรศัพท์ให้มีระยะเวลามากขึ้น และควรอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์ในกรณีฉุกเฉินได้

DRU

Thesis Title	Penalty Law: study about Communication right and freedom in bothmail and telephone of prisoners
Author	Nutchaporn kingkeaw
Thesis Advisor	Tanee worapat
Department	Law
Academic Year	2013

ABSTRACT

Prisoner's right and freedom of the communication, in both mail and telephone. It is a basic human right which is important to our life and prisoners will get it. The Constitution of Thailand B.E. 2550, Article 36, guarantees and protects the right and freedom of communication to a person. Including prisoners, they also get this right as same as on Ordinary person. It is security that a prisoner shall not be secluded. The researcher has studied by compare with the protection of a prisoner's right and freedom in communication of the United states of America, the United kingdom and Japan.

The objective of this thesis is to study the concept, Theory in relation to prisoners' right and freedom of the communication, laws on the prisoner's right and freedom of the communication. Including legal principle of treating prisoners relating to the communication.

On the basis of the results of this research, The corrections act B.E. 2479 of Ministry of Interior, Article 58, and related, rules and regulations. It increase the prisoners' right in Thailand ,but in the reality prisoners still has not been protected, as prisoners' mail still has been investigated, and we consider it as security of prison. Nowaday, it has no any particular law giving a power of the prisoners's mail investigation to staff . Communication via telephone of the prison person, Who are allowed to use the phone to contract a person outside the prison, is Under the rule of the prison, the limit of time is too shirt. This effect the right of the prisoner too much.

Therefore, we should legislate a law giving the authority of the prison a power of mailing investigation between a prisoner and a personer and a person outside the prison as it is necessary to prisons' security and public interest.

For the telephone communication, it should prescribe the time period of using the phone longer and should allow the prisoner to use the telephone in case of emergency.

၇၃၂

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ก็ด้วยความกรุณา เมตตาและความเอาใจใส่จากบุคคลหลายท่าน โดยได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์ ที่ท่านได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และสละเวลาในการให้ความรู้ คำแนะนำ ชี้แนะปัญหาต่าง ๆ ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งตรวจแก้ไข จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร ที่ท่านกรุณาได้รับเป็นประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ และขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.อุทัย อาทิวา และรองศาสตราจารย์ อัจฉริยา ชูตินันท์ ที่ท่านให้ความกรุณามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำอย่างดีในการตรวจสอบเนื้อหาเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ของวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงสำหรับบิดามารดาของผู้เขียน รวมทั้งขอบคุณทุกคนในครอบครัวคอยให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจในการศึกษามาโดยตลอด และขอขอบคุณนาย นันทวุฒิ บุญนาค ที่คอยช่วยเหลือ ให้กำลังใจและสนับสนุนในการศึกษา รวมทั้งเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้องทุกคนในรุ่น 53 ที่เป็นกำลังใจตลอดมา

ท้ายนี้ผู้เขียนหวังว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถก่อให้เกิดความรู้และมีประโยชน์ต่อผู้ที่ จะศึกษาต่อไป หากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้เขียนขอน้อมรับไว้เพียงผู้เดียว

นุชพร กิ่งแก้ว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	5
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
2. หลักการแนวความคิดการปฏิบัติและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง.....	6
2.1 หลักการใช้อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคล	7
2.1.1 การใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญ	7
2.1.2 การใช้อำนาจรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	10
2.2 กฎหมายบังคับโทษกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	14
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับสิทธิของผู้ต้องขัง	16
2.3.1 ความหมายและสถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	16
2.3.2 แนวความคิดในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ผู้ต้องขัง	18
2.3.3 ความหมาย และสถานะของ “สิทธิ” และ “เสรีภาพ”	21
2.4 แนวคิดในการบังคับโทษจำคุกและวัตถุประสงค์ในการบังคับโทษ	23
2.4.1 แนวคิดของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ	24
2.4.2 วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก	26
2.5 สิทธิของผู้ต้องขังในการติดต่อสื่อสารตามกฎหมายและข้อตกลงระหว่างประเทศ..	32
2.5.1 ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อ	
ผู้ต้องขัง	32
2.5.2 ปฎิญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.....	33

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.5.3 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.....	33
2.5.4 หลักการพื้นฐานว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ	34
3. การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง.....	35
3.1 หลักกฎหมายไทยในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารตาม กฎหมายไทย.....	35
3.1.1 รัฐธรรมนูญ.....	35
3.1.2 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479	38
3.1.3 กฎหมายที่เกี่ยวกับการสื่อสารผ่านทางจดหมาย.....	41
3.1.4 กฎหมายที่เกี่ยวกับการสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์ของผู้ต้องขัง	46
3.2 หลักกฎหมายไทยในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารตาม กฎหมายต่างประเทศ	50
3.2.1 ประเทศอังกฤษ.....	50
3.2.2 ประเทศญี่ปุ่น	55
3.2.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	59
4. วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิผู้ต้องขัง.....	64
4.1 สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังผ่านทางจดหมาย	64
4.2 การติดต่อสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์.....	79
4.3 สิทธิของผู้ต้องขังอื่น ๆ	83
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	88
5.1 บทสรุป.....	88
5.2 ข้อเสนอแนะ	90
บรรณานุกรม.....	92
ภาคผนวก	99
ประวัติผู้เขียน	112

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม เป็นกระบวนการสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประกอบด้วยตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ตามลำดับ ซึ่งภารกิจหลักของกรมราชทัณฑ์เป็นเรื่องเกี่ยวกับการรับตัวผู้กระทำความผิดที่ศาลพิพากษาแล้วมาลงโทษตามกฎหมาย ตลอดจนการแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดี สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขภายหลังพ้นโทษแล้ว ดังนั้น จึงเห็นได้ว่ากรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ป้องกันสังคมและยับยั้งการกระทำความผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองในขณะเดียวกันเป็นหน่วยงานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของชาติด้วยองค์การหนึ่ง

ผู้กระทำความผิดเมื่อเข้าสู่งานราชทัณฑ์ ต้องดำเนินชีวิตภายในเรือนจำซึ่งเป็นสถานที่เฉพาะซึ่งมีความแตกต่างจากสังคมภายนอก ถูกจำกัดอิสรภาพในการดำเนินชีวิตปกติที่เคยเป็นและต้องเปลี่ยนสถานะภาพบุคคลโดยเป็นบุคคลที่ต้องดูแล โดยองค์การของรัฐในสถานะผู้ต้องขัง ซึ่งกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่มีบทบาท และภารกิจต่อผู้ต้องขังทั้งด้านการควบคุมผู้ต้องขังเพื่อมิให้เป็นอันตรายต่อบุคคลและสังคม

เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้แนวความคิดปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเปลี่ยนแปลงไปด้วยการลงโทษที่รุนแรงโหดร้ายนั้น ไม่อาจทำให้สังคมปลอดภัยจากอาชญากรรมได้ กล่าวคือ ทำให้ผู้กระทำความผิดที่รอดพ้นจากการลงโทษกลับมาเป็นอันตรายต่อสังคมมากขึ้น มีการกระทำความผิดที่รุนแรงขึ้นด้วย วิธีการแยบยลมากขึ้น การลงโทษด้วยวิธีดังกล่าวจึงไม่เป็นผลดีต่อสังคม

ดังนั้น แนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจึงเปลี่ยนแปลงเป็นมุ่งแก้ไขความบกพร่องหรือความผิดปกติดังกล่าว เพื่อป้องกันสังคมจากการกระทำผิดซ้ำ โดยให้การอบรมแก้ไขคนที่กระทำความผิดให้สามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคม สามารถปรับตัวให้เข้ากับเกณฑ์และเงื่อนไขของสังคมได้อีกครั้งหนึ่ง

การควบคุมผู้ต้องขังอย่างเข้มงวดนี้ ทำให้ผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังในเรือนจำได้รับความทุกข์ทรมานและไม่ได้รับความสนใจในเรื่องสุขภาพหรือความเป็นอยู่แต่อย่างใด สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การเรียกร้องให้ตระหนักถึงการปกป้องรักษาสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

รวมทั้งเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายที่ผู้ต้องขังพึงมี เพราะมีแนวคิดว่าผู้ต้องขังยังเป็นพลเมืองของประเทศ ฉะนั้น แม้เขาต้องสูญเสียหรือถูกจำกัดสิทธิบางส่วนที่เกิดจากการกระทำผิดหรือถูกลงโทษตามคำพิพากษา แต่ผู้ต้องขังควรมีสิทธิเสรีภาพบางประการเหลือในฐานะที่เป็นปัจเจกชน ยกเว้นแต่สิทธินั้นจะถูกจำกัดและลิดรอน โดยกฎหมาย ซึ่งไม่มีกฎหมายฉบับใดบัญญัติให้เพิกถอนสิทธิของการเป็นพลเมืองหรือไม่ให้ผู้ต้องขังได้รับความคุ้มครองตามสิทธิขั้นพื้นฐานหรือกฎหมายแต่อย่างใด

ฉะนั้นการราชทัณฑ์ในปัจจุบันจำเป็นต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเช่นที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน โดยตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และด้วยความเชื่อว่ามนุษย์แม้เคยกระทำความผิดก็อาจปรับปรุงตัวใหม่ได้ และต้องตระหนักถึงสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงได้รับตามมาตรฐานสากลกับทั้งปกป้องรักษาสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง โดยรับรองสิทธิต่าง ๆ ในรูปสิทธิตามกฎหมายและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ หรือสิ่งจำเป็นพื้นฐานในชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำ ผู้ต้องขังควรได้รับการติดต่อจากครอบครัว เพื่อน โดยทางจดหมายและการเยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอหรือติดต่อกับผู้แทนสถานทูตหรือกงสุล และรับรู้ข่าวสารภายใต้การควบคุมของเจ้าพนักงานเรือนจำเท่าที่จำเป็น

ในส่วนของประเทศไทยมีการบัญญัติรับรองสิทธิในการติดต่อสื่อสารไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 36 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน โดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกักหรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองบุคคลทุกคน รวมถึงผู้ต้องขังซึ่งเป็นพลเมืองคนหนึ่งที่จะต้องได้รับการคุ้มครองให้มีสิทธิในการติดต่อสื่อสารเช่นเดียวกับพลเมืองคนอื่นตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้โดยอยู่ภายใต้ข้อจำกัดที่กรมราชทัณฑ์กำหนดขึ้น

สิทธิในการติดต่อสื่อสารนั้นถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม และคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสิทธิในการติดต่อสื่อสารนั้นเป็นหลักประกันสิทธิที่จะไม่ถูกตัดขาดจากโลกภายนอกถือเป็นหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน แต่เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังไม่ว่าจะเป็นทางจดหมายและทางโทรศัพท์ยังถูกจำกัดสิทธิบางประการ

การติดต่อสื่อสารทางจดหมายเมื่อพิจารณาจากกฎหมายไทยไม่ว่าจะทั้งบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงที่ออกตามความใน

พระราชบัญญัตินี้ ไม่มีกฎหมายใดให้อำนาจเจ้าหน้าที่เรือนจำในการตรวจสอบจดหมายของนักโทษไว้โดยเฉพาะ ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่มักจะใช้วิธีสุ่มตรวจจดหมายบางฉบับเท่านั้น ซึ่งการตรวจสอบจดหมายของเจ้าหน้าที่เรือนจำควรกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นจำนวนครั้งในการรับส่ง จดหมายประเภทใด หรือผู้ต้องขังประเภทใดที่จำเป็นต้องตรวจสอบ

ดังนั้น ควรออกกฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่เรือนจำมีอำนาจในการตรวจสอบจดหมายได้ เพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ต้องขังและให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

ส่วนการใช้โทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสารถือว่าเป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อกับบุคคลภายนอกโดยเฉพาะบุคคลในครอบครัว สามีหรือภริยาได้บ่อยครั้งมากขึ้น ส่งผลต่อจิตใจของผู้ต้องขังโดยทำให้ผู้ต้องขังได้ผ่อนคลายความวิตกกังวลและคลายความคิดถึงญาติ และประหยัดในการเดินทางซึ่งช่วยลดปริมาณหน้าเรือนจำด้วย เมื่อกรมราชทัณฑ์ได้นำระบบโทรศัพท์สาธารณะมาให้บริการแก่ผู้ต้องขัง เรือนจำต่าง ๆ ยังประสบปัญหาผู้ต้องขังสิ้นเรือนจำ และนักโทษอยู่กันอย่างแออัด ปะปนกันไม่ว่าจะเป็นนักโทษในฐานความผิดประเภทใด ไม่ว่าจะเป็นจำนวนญาติที่มีจำนวนมากทำให้การบริการแก่ญาติไม่สามารถกระทำได้ดีเต็มที่ เนื่องจากมีเวลาจำกัด และได้รับสิทธิการใช้โทรศัพท์ต่อครั้งเป็นเวลา 5 นาทีเท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้จากการให้จำนวนเวลาดังกล่าวถือว่าเป็นเวลาที่สั้นและเป็นการจำกัดสิทธิในการติดต่อสื่อสาร ควรให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังมากกว่านี้

ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกเป็นการพัฒนาการจากแนวคิดในอดีตในการลงโทษ เข้ามาสู่แนวคิดยุคใหม่ที่มีความเป็นเสรีนิยมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตลอดทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มุ่งที่จะปรับเปลี่ยน พื้นฟูแก้ไขพฤติกรรมบุคคลที่บกพร่องในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้กระทำความผิดตามกฎหมายอาญาอันเป็นกติกาสังคม ถึงขนาดไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมปกติได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษก็เพื่อให้ผู้ต้องขังมุ่งเน้นการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็ต้องออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง ดังนั้นกฎหมายหรือมีนโยบายในการลงโทษจำคุกที่จะต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายบุคคลในการบังคับโทษจำคุก คือไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ ถึงแม้ว่าเขาจะถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการ แต่ก็ถือเสมือนว่าเขาก็เป็นพลเมืองตามรัฐธรรมนูญคนหนึ่งซึ่งเขาไม่ควรถูกตัดขาดจากโลกภายนอก รัฐจึงต้องพยายามบริหารจัดการต่าง ๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ มีความใกล้เคียงการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงมุ่งศึกษาการให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในการติดต่อโลกภายนอกของผู้ต้องขังตามกฎหมาย กฎ ระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ในประเทศไทยเปรียบเทียบกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติและกฎหมายต่างประเทศ โดยเน้นศึกษาเฉพาะสิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมายและทางโทรศัพท์ โดยพิจารณาถึงสภาพปัญหาทางกฎหมายและทางปฏิบัติ เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปรับปรุงต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในการติดต่อสื่อสารให้ได้ตามมาตรฐานสากล
2. เพื่อศึกษาหลักกฎหมายไทย ในการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ตลอดจน กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อศึกษาหลักกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังเปรียบเทียบกับกฎหมาย ทั้งประเทศอังกฤษ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ตลอดจน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.3 สมมุติฐานของการศึกษา

สิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้นถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม และคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของบุคคลไว้ หมายความว่าผู้ต้องขัง เพราะผู้ต้องขังก็ถือว่าเป็นพลเมืองคนหนึ่งที่จะต้องได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังนั้นยังต้องถูกจำกัดสิทธิอยู่ บางประการ ไม่ว่าจะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังโดยใช้จดหมายในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการตรวจสอบจดหมายที่มีถึงหรือส่งออก ทั้งการที่ผู้ต้องขังยังถูกจำกัดจำนวนเวลาในการบริการโทรศัพท์สาธารณะ ซึ่งผู้ต้องขังควรได้รับการให้สิทธิในการใช้โทรศัพท์มากกว่านี้ ดังนั้น เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังมีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษตามมาตรฐานสากล

ขององค์การสหประชาชาติ จึงต้องแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง ตลอดจน กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่มีความเป็นธรรมมากที่สุด

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาเฉพาะผู้ต้องขังตามคำพิพากษา โดยจะศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ตลอดจน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งศึกษาการบังคับใช้กฎหมายของผู้ต้องขังในส่วนที่เกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร และการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในการสื่อสารทางด้านจดหมายและทางโทรศัพท์

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิธีการศึกษาจะศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาหลักกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายต่างประเทศ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ วิทยานิพนธ์ บทความ หนังสือ และเอกสารวิจัย ข้อมูลจากเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ต ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์ปัญหา และหามาตรการแก้ไขต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง ซึ่งได้รับการรับรอง และคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ตลอดจนกฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อให้ทราบหลักกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของประเทศไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อสื่อสาร
3. เพื่อให้ทราบแนวทางการแก้ไขกฎหมายไทย เพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำและหาแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล
4. เพื่อให้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในเรือนจำในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอก

บทที่ 2

หลักการแนวความคิดการปฏิบัติและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง

การที่ผู้ต้องขังต้องถูกแยกตัวออกจากสังคมปกติ ทำให้เขาถูกจำกัดเสรีภาพต่าง ๆ และทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานที่ผู้ต้องขังได้รับจากการถูกจำกัดสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายที่บุคคลนั้นพึงได้รับด้วย¹

สิทธิธรรมชาติที่บุคคลทุกคนพึงมีเช่นเดียวกันคือสิทธิพื้นฐานของพลเมือง ซึ่งต่อมาเรียกสิทธิประเภทนี้ว่า “สิทธิมนุษยชน” (Human rights) อันครอบคลุมถึงสิทธิของผู้ต้องขังผู้ต้องขังซึ่งเป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศผู้หนึ่งจึงควรได้รับสิทธิต่าง ๆ เช่นเดียวกับประชาชนทุกคนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เนื่องจากสถานะแห่งสถานะแห่งศักดิ์ศรีของมนุษย์ เช่นนี้ ย่อมถือว่าดำรงอยู่ในมนุษย์ทุกคนและไม่อาจถูกฉีกรอนหรือทำลายลงได้ ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือตัวเขาเองหมายความว่า แม้มนุษย์จะมีพฤติกรรมที่ดูไร้ศักดิ์ศรี ไร้คุณค่า (Undignified Behavior) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขายังคงมีอยู่มิได้ถูกฉีกรอนลงด้วย ดังนั้นจึงต้องเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่เป็นผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ต้องขังในเรือนจำด้วยเช่นเดียวกัน²

สำหรับเนื้อหาในบทนี้ จะศึกษาหลักการแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นสิทธิขั้นมูลฐานที่ผู้ต้องขังพึงได้รับการปฏิบัติในฐานะมนุษย์ อันได้แก่ สิทธิในการติดต่อสื่อสารผ่านทางจดหมาย สิทธิในการติดต่อสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์ และสิทธิได้รับการเยี่ยม โดยเริ่มพิจารณาจากหลักการใช้อำนาจอรัฐในการควบคุมตัวบุคคล กฎหมายบังคับโทษกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แนวความคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 4 แนวคิดในการบังคับโทษจำคุกและทฤษฎีเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กฎกติกาและข้อตกลงระหว่างประเทศ และหลักกฎหมายไทยที่เกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง

¹ จาก *สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย* (น. 50), โดย กุมพล พลวัน ก, 2543, กรุงเทพมหานคร: ภาคพิมพ์.

² แหล่งเดิม.

2.1 หลักการใช้อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคล

การบัญญัติกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐในการควบคุมตัวบุคคลใด ๆ ขึ้น แม้จะมีความจำเป็นเพื่อส่งเสริมให้การสอบสวนและดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับ เนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องหาโดยตรง ดังนั้นการใช้อำนาจดังกล่าวจึงต้องเป็นไปอย่างเหมาะสมต่อ พฤติการณ์แห่งคดีและมีความสมดุลในระหว่างประโยชน์ของรัฐและประโยชน์ของผู้ต้องหาหรือ บุคคลที่ถูกสงสัย³ ในส่วนนี้จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับการใช้อำนาจในการควบคุมตัว บุคคล ดังต่อไปนี้

2.1.1 การใช้อำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญ (The Law of Constitution) หมายถึง กฎหมายว่าด้วยระเบียบแห่งอำนาจ สูงสุด ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ⁴ รัฐธรรมนูญฉบับ ปัจจุบันของประเทศไทยคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในหน่วยงานของรัฐธรรมนูญจะต้องเป็นไปตามหลัก นิติธรรม กล่าวคือ ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีความเป็นธรรมสามารถ อธิบายและให้เหตุผลได้และอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่กฎหมายให้อำนาจ ซึ่งถ้ากระทำการ เกินกรอบอำนาจหรือโดยปราศจากอำนาจตามกฎหมาย และการกระทำนั้นไปกระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนก็อาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดี และถูกลงโทษตามกฎหมาย ซึ่งเป็นกลไก การตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงาน ดังนั้นในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐต้อง กระทำภายในขอบอำนาจของกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะเจ้าพนักงานผู้มีบาบาทหน้าที่ที่มี ผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย

หลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในมาตรา 3 แสดงไว้ชัดเจนถึงเจตนารมณ์กำหนดที่มาของอำนาจอธิปไตยและหลักการแบ่งแยกอำนาจและการ ใช้อำนาจต้องสอดคล้องกับหลักนิติธรรม ดังนี้

³ อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายลักษณะพิเศษ (น. 1). เล่มเดิม.

⁴ จาก ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (น. 186), โดย หยุต แสงอุทัย, 2548, กรุงเทพมหานคร: ประกายพริก.

“มาตรา 3 อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม”

เพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law) การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องอยู่บนพื้นฐานของ บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ และบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีความเป็นธรรมสามารถอธิบายและให้เหตุผลได้และจะใช้อำนาจโดยปราศจากบทบัญญัติของกฎหมายรับรองนั้นไม่ได้⁵

หลักนิติธรรม⁶ (The Rule of Law) มาจากหลักกฎหมายของกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็นหลักที่จำกัดการใช้อำนาจของผู้ปกครองไม่ให้เกินขอบเขตโดยต้องปกครอง ภายใต้กฎหมาย

หลักนิติรัฐ (Legal State) มาจากหลักกฎหมายของกลุ่มประเทศซีวิลลอว์ (Civil Law) มีความหมายกว้างครอบคลุมมากกว่าหลักนิติธรรม ซึ่งหมายถึง⁷

1. หลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจรัฐ
2. หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยบทบัญญัติของกฎหมาย
3. หลักความชอบด้วยกฎหมายขององค์กรตุลาการและองค์กรฝ่ายปกครองในการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด หรือมีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด
4. หลักความชอบด้วยกฎหมาย ในเนื้อหาของกฎหมายนั้นจะต้องมีความชอบในเนื้อหา ที่มีหลักประกันความเป็นธรรมแก่ประชาชน
5. หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลักการไม่มีกฎหมาย ไม่มีกฎหมายผิด ซึ่งเป็นหลักในทางกฎหมายอาญา (Nullum crimen nulla poe sine lege)

หลักนิติธรรมหรือหลักนิติรัฐ ในความหมายที่ว่ารัฐบาลจะกระทำการใด ๆ ที่อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของเอกชนคนใดคนหนึ่งได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายให้อำนาจและ เฉพาะแต่ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ดังนั้น กฎหมายจึงเป็นทั้งแหล่งที่มา (Source)

⁵ จาก เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (น. 2), โดย สำนักกรรมการธิการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

⁶ จาก อำนาจอธิปไตยในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายลักษณะพิเศษ (น. 6), โดย คณะนิติศาสตร์ ปริติพนมยงค์, 2552, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

⁷ แหล่งเดิม.

และข้อจำกัด (Limitation) ของอำนาจการกระทำต่าง ๆ ขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร⁸ กฎหมายที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารกระทำต่าง ๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของราษฎร โดยปกติแล้วจะได้แก่ พระราชบัญญัติและพระราชกำหนดเป็นการตีความตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Power) และหลักการปกครองที่เป็นรากฐานของรัฐธรรมาภิบาลเสรีประชาธิปไตย⁹

อำนาจตามกฎหมายในการที่ภาครัฐจะเข้าไปดำเนินการใด ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ อำนาจรัฐดังกล่าวจะใช้กับบุคคลใดได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้มีการกระทำอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลใดก็ตามที่กระทำผิดกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และเป็นการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้นในสังคม อันจะทำให้สังคมอยู่ได้อย่างปกติสุข

ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในหน่วยงานของรัฐจะต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม กล่าวคือ ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีความเป็นธรรม สามารถอธิบายและให้เหตุผลได้ และอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่กฎหมายให้อำนาจ ซึ่งถ้ากระทำการเกินกรอบอำนาจหรือโดยปราศจากอำนาจตามกฎหมาย และการกระทำนั้นไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็อาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดีและถูกลงโทษตามกฎหมาย อันเป็นกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงาน ด้วยเหตุนี้ การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานของรัฐจึงต้องกระทำภายในขอบอำนาจของกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าพนักงานผู้มีบทบาทหน้าที่ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย

การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐต่อประชาชนมีแนวทางตามรัฐธรรมนูญ ดังนี้

หลักการ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ องค์กรของรัฐทุกประเภทจะต้องปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจบังคับตามกฎหมายหรือตรากฎหมาย ข้อบังคับใด ๆ หรือการตีความกฎหมายที่มีผลกระทบต่อประชาชนจะต้องตระหนักและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย แม้บุคคลจะถึงแก่ความตายไปแล้วศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ก็ยังได้รับความเคารพเช่นกัน หลักประกันนี้เป็นไปตามหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1948

⁸ จาก สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (น. 58), โดย วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2538, กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.

⁹ แหล่งเดิม.

ข้อยกเว้น เว้นแต่โค่นอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งต้องไม่กระทบกระเทือน สาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้น เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญมาตรา 29 กำหนดเงื่อนไขการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ป้องกันมิให้รัฐดำเนินการใด ๆ เพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจนเกินสมควรและกระทบสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ เงื่อนไขการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมี 5 ประการ คือ

1. ต้องอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมาย และระบอบบทบัญญัติกฎหมายที่ให้อำนาจ
2. จำกัดสิทธิและเสรีภาพได้เฉพาะเพื่อการที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ
3. จำกัดสิทธิและเสรีภาพได้เท่าที่จำเป็น
4. จะกระทบสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพไม่ได้
5. มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป

2.1.2 การใช้อำนาจรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในการดำเนินคดีอาญาอาจต้องมีการสอบปากคำผู้ต้องหา¹⁰ ในการฟ้องต้องมีตัวผู้ต้องหาส่งศาล¹¹ ในการดำเนินคดีในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลย¹² เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวระหว่างคดีโดยตรง กรณีจึงจำเป็นที่รัฐต้องเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐมิใช่เอาตัวบุคคลไว้เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่แต่ต้องเป็นการเอาตัวไว้เพราะความจำเป็น¹³ ในส่วนนี้จะกล่าวถึง 2 ประเด็น คือ

2.1.2.1 จุดมุ่งหมายและความสำคัญของการควบคุมตัว¹⁴

ในการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นประธานในคดีแต่การใช้มาตรการบังคับของรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาที่ยังมีความจำเป็น เพราะหากรัฐไม่อาจใช้มาตรการบังคับกับผู้ถูกกล่าวหาได้ การดำเนินคดีอาญาของรัฐก็ไม่อาจกระทำได้หรือยากต่อการที่รัฐจะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา นั้น การควบคุมตัวระหว่างคดีจึงอาจมีความจำเป็นที่ต้องกระทำ

การควบคุมตัวระหว่างคดีกับการเรียกและการจับเป็นเรื่องเดียวกัน กล่าวคือ การที่ต้องเรียกผู้ถูกกล่าวหาที่เพราะกรณีมีความจำเป็นต้องได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาหาเพื่อการใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น เพื่อสอบสวนปากคำผู้ต้องหา และเมื่อได้ทำการสอบสวนแล้วตามปกติก็ต้องปล่อย

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 120.

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 165.

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 172.

¹³ *อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายลักษณะพิเศษ* (น. 12). เล่มเดิม.

¹⁴ แหล่งเดิม.

ตัวผู้ต้องหาขึ้นไป และการที่ต้องจับบุคคลใดบุคคลหนึ่งก็เพราะกรณีอาจมีความจำเป็นต้องเอาตัวบุคคลผู้นั้นมาไว้ในอำนาจรัฐ และเมื่อมีความจำเป็นต้องเอาตัวบุคคลผู้นั้นไว้ในอำนาจรัฐไม่มีหรือหมดไปในภายหลังก็ต้องปล่อยตัวผู้ถูกจับนั้นไปเช่นเดียวกัน

การควบคุมตัวระหว่างคดีจะต้องเกิดจากความจำเป็นในแง่ที่ว่าหากไม่ควบคุมหรือขังผู้ต้องหาไว้ในระหว่างการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานหรือการพิจารณาคดีของศาลแล้วแต่กรณีจะไม่อาจกระทำได้นั้น ตามปกติหากมีความจำเป็นเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนีหรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น

การควบคุมตัวระหว่างคดี คือ การจำกัดเสรีภาพในร่างกายหรือเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของผู้ถูกกล่าวหาเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับรัฐในการดำเนินคดีขึ้นกำหนดคดีหรือการดำเนินคดีชั้นบังคับคดี

2.1.2.2 จุดมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดี¹⁵

จุดมุ่งหมายหลักของการควบคุมตัวระหว่างคดี คือ เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อย เพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ส่วนจุดมุ่งหมายเพื่อประกันการบังคับโทษนั้นเป็นเพียงจุดมุ่งหมายรองเพราะกรณีอาจไม่มีการบังคับโทษในคดีนั้นเลยก็เป็นได้แม้ศาลจะพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิด กรณีศาลพิพากษาให้รอกำหนดโทษหรือรอกำหนดโทษจำเลยไว้

โดยหลักแล้วเจ้าพนักงานและศาลต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไปเสมอจะควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ได้ก็เฉพาะกรณีจำเป็นเท่านั้นเพราะกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานอกจากจะเป็นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยแล้วยังเป็นกฎหมายคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลด้วย ดังนั้นการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ระหว่างคดีจึงเป็นข้อยกเว้น

ทางปฏิบัติมีการแยกการควบคุมและการขังกับการจับออกห่างจากกัน กล่าวคือ กรณีใดจับได้หรือไม่ก็จะดูเฉพาะเรื่องการจับ และหลังจากจับได้แล้วการควบคุมหรือขังก็จะตามมาโดยอัตโนมัติ โดยเกือบจะไม่พิจารณากันอีกต่อไปว่าการควบคุมหรือขังต่อไปหลังจากการจับนั้นกระทำเพื่ออะไรตามบทบัญญัติมาตรา 87 กฎหมายใช้ถ้อยคำ “มีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือการฟ้องคดี” กรณีจึงทำให้การตีความกฎหมายขาดการพิจารณากฎหมายอย่างเป็นระบบ คือ มิได้คำนึงถึงหลัก “การตีความตามความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบของกฎหมาย” (Systematische Auslegung หรือ Systematische interpretation) กรณีจึงทำให้ทางปฏิบัติดังกล่าวนี้เป็นประหนึ่งว่า

¹⁵ แหล่งเดิม. (น. 14).

การควบคุมหรือขังได้กระทำไปเพื่อความสะดวกของเจ้าพนักงานซึ่งทางปฏิบัติไม่ถูกต้องเป็นอย่างยิ่ง ทั้งมาตรการคุ้มครองสิทธิที่พอมืออยู่ในมาตรา 90 ก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้อีกด้วย¹⁶

เหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือการฟ้องคดี ก็คือเหตุอันเกี่ยวเนื่องกับจุดมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดีไม่ว่าจะเป็นเหตุเพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อย หรือเพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือเพื่อประกันการบังคับโทษนั่นเองหรือเหตุในการออกหมายจับหรือเหตุในการออกหมายขังตามรัฐธรรมนูญ กล่าวคือหากจุดมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดีตกไปก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหา

ในระบบการดำเนินคดีอาญานั้นมีความจำเป็นที่รัฐต้องเอาตัวบุคคลผู้กระทำความผิดไว้ในอำนาจรัฐ แม้ตัวผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นประธานในคดีแต่การใช้มาตรการบังคับ (Compulsory measures) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีอาญาของรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาที่ยังมีความจำเป็นเพราะหากรัฐไม่อาจใช้มาตรการบังคับกับผู้ถูกกล่าวหาได้เลยแล้วการดำเนินคดีอาญาของรับยอมไม่อาจกระทำได้ หรือยากต่อการที่รัฐจะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาได้เลยแล้วการดำเนินคดีอาญาของรัฐก็ยอมไม่อาจกระทำได้ หรือยากต่อการที่รัฐจะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาที่นั้นความจำเป็นที่อาจเป็นการสอบปากคำผู้ต้องขัง การมีตัวผู้ต้องหาศาล หรือการพิจารณาคดีของศาลโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย¹⁷ โดยเป็นการควบคุมในระหว่างการสอบสวนของเจ้าพนักงานหรือการขังโดยศาลเป็นผู้สั่งจึงเรียกกระบวนการนี้ว่า “การควบคุมตัวระหว่างคดี”¹⁸

มาตรการบังคับในการดำเนินคดีมีอยู่หลายประการไม่ว่าจะเป็นการเรียก การจับ การควบคุม การขัง ซึ่งเหล่านี้โดยปกติต้องมีหมายอาญา กล่าวคือ หมายอาญาเป็นเครื่องแสดงอำนาจถึงการใช้มาตรการบังคับ ซึ่งนอกเหนือจากการบังคับโทษอาญาโดยจำคุกแล้วในส่วนของมาตรการบังคับที่มีผลต่อกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและเป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่ใช้กับผู้ต้องขังก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดโดยตรง คือ การขังเพราะเมื่อมีการออกหมายขังโดยศาลและส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาไปเรือนจำ ในระหว่างนั้นการที่จะปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ ประกอบกับการดำเนินการทางคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยที่การขังนั้นเป็นการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ระหว่างคดีโดยอาศัยอำนาจของศาล และในการที่ศาลจะขังผู้ถูกกล่าวหาจำเป็นต้องออกหมาย การควบคุมตัวระหว่างคดีโดยการขังมีความจำเป็นเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ

¹⁶ แหล่งเดิม. (น. 15).

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 120, มาตรา 165, มาตรา 172.

¹⁸ จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น. 337-338), โดย คณิต ฅ นคร ก, 2546, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

1) เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อยซึ่งในการสอบสวนดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาคนใดคนหนึ่งนั้น ถ้ามีความจำเป็นเพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อยรัฐอาจจำต้องควบคุมตัวผู้ต้องขังนั้นไว้ก่อนเพื่อประโยชน์ในการสอบสวนเพราะหากไม่มีการสอบสวนหรือการสอบสวนไม่อาจกระทำไปได้การฟ้องผู้ต้องหาในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นสมควรให้สั่งฟ้องก็ไม่อาจจะทำได้ โดยเหตุจำเป็นที่จะต้องควบคุมผู้ต้องหาเอาไว้เพื่อการมีตัวสำหรับทำการสอบสวน หรือเมื่อได้มีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้วก็อาจมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวต่อไปอีกเพราะอาจจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรืออาจก่อเหตุร้ายประการอื่นเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษทำให้เกิดความเสียหายแก่การสอบสวนคดีเพราะข้อเท็จจริงได้ถูกบิดเบือนไป

2) เพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งในการพิจารณาคดีอาญานั้น โดยหลักแล้วจำเป็นที่จะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย¹⁹ เพื่อเปิดโอกาสให้จำเลยสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่อันเป็นหลักประกัน “สิทธิที่จะอยู่ร่วมในการดำเนินคดีอาญา” ของจำเลย ซึ่งทำให้จำเลยต้องมีตัวผู้ต้องหาไว้ตลอดการพิจารณาตัดสินของศาล เพราะฉะนั้นหากศาลเห็นว่ามีความจำเป็นถ้าไม่ควบคุมตัวไว้จำเลยอาจหลบหนีไประหว่างการพิจารณาคดีศาลจำเป็นต้องขังจำเลยเอาไว้

3) เพื่อประกันการบังคับโทษ ซึ่งในกรณีที่ศาลพิพากษาขังจำเลยในระหว่างคดีที่ยังไม่ถึงที่สุดได้เนื่องจากโจทก์ยังสามารถที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปได้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดเพื่อป้องกันความบกพร่องในการวินิจฉัยและสั่งคดีของศาลซึ่งก็มีความเป็นไปได้ว่าศาลอาจกลับคำพิพากษาของศาลล่างและพิพากษาลงโทษจำเลย ดังนั้นถ้าเหตุอันควรเชื่อว่าหากปล่อยตัวจำเลยไปจำเลยอาจหลบหนีไปเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกบังคับโทษ ประกอบกับตามกฎหมายอาญาของไทยยังคงยอมรับให้มีอายุความการลงโทษทำให้จำเลยมีทางเลือกที่จะหลบหนีไปจนกว่าจะพ้นอายุความลงโทษศาลก็จะขังจำเลยเพื่อประกันการบังคับโทษได้และการขังจำเลยในชั้นตอนนี้ถือว่่าเพื่อสนองจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษ การควบคุมตัวจำเลยไว้ในกรณีที่ศาลพิพากษาขังจำเลยจึงเป็นกรณีของการควบคุมเพื่อประกันการบังคับโทษ

ดังนั้นในการที่รัฐจะเอาตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ในอำนาจรัฐโดยใช้วิธีการขังนั้นจะสามารถทำได้ต่อเมื่อมีความจำเป็นเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย 3 ประการนี้เท่านั้น การเรียกและการจับหาใช้เหตุที่ก่อให้เกิดอำนาจควบคุมตัวระหว่างคดีแก่เจ้าพนักงานหรือศาลได้โดยอัตโนมัติไม่ การควบคุมตัวระหว่างคดีจะต้องเกิดจากความจำเป็นในแง่ที่ว่าหากไม่ควบคุมตัวหรือขังผู้ถูกกล่าวหาไว้จะทำให้การดำเนินคดีอาญาไม่อาจกระทำได้นั้น มิใช่ว่าเจ้าพนักงานหรือศาลจะอ้างเหตุใด ๆ ก็ได้เพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเพราะถ้าเป็นเช่นนั้นการใช้มาตรการบังคับก็กลายเป็นว่าไปเพื่อจำกัด

¹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 172.

สิทธิเสรีภาพของบุคคลเพราะถ้าเป็นเช่นนั้นการใช้มาตรการบังคับก็กลายเป็นว่าเป็นไปเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเพราะถ้าเป็นเช่นนั้นการใช้มาตรการบังคับก็กลายเป็นว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์หรือให้ความสะดวกของฝ่ายรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่ประชาชนในระหว่างที่ถูกดำเนินคดีอาญา ดังนั้นการควบคุมตัวระหว่างคดีนั้นแท้จริงแล้วจึงเป็นเรื่องของข้อยกเว้นที่กฎหมายให้อำนาจในอันที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งโดยหลักการพื้นฐานที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วเหตุจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ โดยการขังก็ต้องมาจากสาเหตุ คือ เพื่อป้องกันมิให้หลบหนีหรือป้องกันมิให้ยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานและมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น ถ้ามีเหตุอันควรสงสัยหรือเชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะมีพฤติกรรมเช่นนั้นอันจะส่งผลกระทบต่ออุดมมุ่งหมายการเอาตัวไว้ดังกล่าวรัฐก็อาจจะควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาไว้ก็ได้

2.2 กฎหมายบังคับโทษกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา²⁰

เมื่อพิจารณากระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบประกอบกับภารกิจของกฎหมายอาญา พบว่า กฎหมายอาญาสารบัญญัติจะทำหน้าที่เป็นกติกาสังคมที่คนในสังคมทุกคนต้องเคารพและต้องไม่กระทำตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนั้นบุคคลต้องรับโทษในทางอาญาได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายอาญาได้บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญา กฎหมายอาญาจะมีผลบังคับได้จริงก็ต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการดำเนินการตั้งแต่ชั้นสอบสวนฟ้องร้องและในชั้นพิจารณาพิพากษาและบังคับโทษ ในขั้นตอนของการบังคับโทษจำคุกหากแต่จะดำเนินการตามคำพิพากษาของศาลให้จำคุกเป็นระยะเวลาเท่านั้นเท่านั้นเพียงแค่นั้น ไม่มีสิ่งใดเป็นหลักประกันได้ว่าผู้ถูกดำเนินการบังคับโทษจำคุกตามหมายจำคุกจากศาลตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดโทษนั้น จะมีความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นหรือไม่และจะไม่ไปกระทำความผิดอีกหรือไม่ อันจะยังให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามภารกิจในการคุ้มครองสังคม ภารกิจในการปราบปรามและในการป้องกันการกระทำความผิด และภารกิจในการคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมาย และการคุ้มครองคุณภาพของการกระทำ ดังที่ได้กำหนดเป็นภารกิจหลักที่สำคัญของกฎหมายอาญา หรือเป็นภารกิจของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างแท้จริง

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่มีหรือขาดกระบวนการบังคับโทษที่มีประสิทธิภาพเมื่อกระบวนการขั้นตอนของระบบทำการตรวจสอบความจริงแท้ได้แล้วว่าบุคคลที่เป็นจำเลย

²⁰ จาก *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (น. 85-86), จาก ธาณี วรภัทร์ ก, 2553, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

กระทำความผิดจริงหรือเป็นอาชญากร การจำคุกบุคคลดังกล่าวไว้ตามระยะเวลาที่ไม่สามารถเป็นหลักประกันได้ว่าบุคคลนั้นเมื่อพ้นโทษออกไปจากเรือนจำแล้วจะไม่กระทำความผิดอีก ขณะเดียวกันการอยู่ร่วมกันนาน ๆ ก็จะเกิดการซึมซับและเรียนรู้พฤติกรรมซึ่งกันและกันจนเกิดเป็นมหาวิทยาลัยที่สร้างอาชญากรรมออกสู่สังคม ซึ่งเป็นอันตรายต่อคนในสังคมมาก กับทั้งยังทำให้กระบวนการยุติธรรมในส่วนอื่น ๆ เช่น ตำรวจ อัยการ และศาล ฯลฯ ต้องทำงานมากขึ้นทำงานซ้ำกับบุคคลเดิม ต้องเสียเวลา เสียงบประมาณเพิ่มมากขึ้นอย่างสูญเปล่ากับทั้งปริมาณอาชญากรก็จะมามากขึ้น

กฎหมายบังคับโทษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กฎหมายบังคับโทษจำคุกเป็นส่วนหนึ่งในระบบของกฎหมาย ดังนั้น กฎหมายบังคับโทษจำคุกจึงมีบทบาทและมีความสำคัญในการส่งเสริมภารกิจของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นเรื่องที่ถูกกฎหมายหลักสามส่วนที่ต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นกระบวนการหรือเป็นระบบต่อกัน ในกระบวนการเดียวกันแต่มีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางกฎหมายที่ต่อเชื่อมกันและขับเคลื่อนด้วยองค์กรหลายองค์กรในบทบาทที่แตกต่างกันในวัตถุประสงค์ของกระบวนการเดียวกัน จึงเรียกว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย มีกฎหมายหลัก ๆ ที่สำคัญ 3 ส่วน ดังนี้

กฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติ จะเป็นกฎหมายที่มีภารกิจในการคุ้มครองการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม มีภารกิจในการปราบปรามและในการป้องกันการกระทำความผิด รวมตลอดทั้งคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายและในการคุ้มครองคุณภาพของการกระทำ ได้แก่ ประมวลกฎหมายพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา เป็นต้น

กฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติ มีวัตถุประสงค์มุ่งที่จะพิสูจน์ค้นหาความจริง และทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับได้อย่างจริงจัง ได้แก่ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กฎหมายอาญาบังคับโทษ มีภารกิจในการบังคับโทษผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ โดยมุ่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วของบุคคลและคืนคนดีสู่สังคม ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

เมื่อกฎหมายทั้งสามส่วนทำงานอย่างถูกต้องสมบูรณ์ ความมีประสิทธิภาพของภารกิจของกฎหมายอาญาก็จะเกิดขึ้นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์เช่นกัน กล่าวคือ คนกระทำความผิดจริงต้องถูกบังคับโทษ คนบริสุทธิ์ได้รับอิสรภาพ ดังนั้น บทบาทของกฎหมายบังคับโทษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นเรื่องของการแก้ไขมนุษย์ที่ได้พิสูจน์แล้วโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในภาคของวิธีสบัญญัติว่าได้กระทำความผิดจริง ในระหว่างเวลาที่อยู่ในเรือนจำมีวิธีการ

ขั้นตอนในการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่กลับไปกระทำความผิดอีกในภายหลังเมื่อปล่อยตัวบุคคลนั้นออกสู่สังคม

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับสิทธิของผู้ต้องขัง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 บัญญัติรับรองเรื่อง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างชัดเจนและครอบคลุมมากขึ้น ซึ่งการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของบุคคลไว้ในรัฐธรรมนูญเช่นนี้ย่อมหมายความรวมถึงการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังซึ่งมีฐานะเป็นพลเมืองคนหนึ่งด้วย ดังนั้นจึงจะทำการศึกษาความหมายและสถานะตามลำดับ ดังนี้

2.3.1 ความหมายและสถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เมื่อพิจารณาปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พบว่าสิ่งที่ปณิญาฯ มุ่งคุ้มครอง คือ “สิทธิมนุษยชน” โดยอ้างถึง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในฐานะที่เป็นวัตถุประสงค์หนึ่งในการคุ้มครองสิทธิของมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน²¹ จึงต้องทำความเข้าใจถึงความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และกรณีที่บุคคลจะอ้างถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองตามหลักสิทธิมนุษยชนได้ทุกกรณีหรือไม่

ในปัจจุบันยังไม่นิยามของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ใดที่จะได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไปแต่มีความพยายามของนักนิติศาสตร์และคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐเยอรมันที่ให้ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Human Dignity) ไว้ว่า หมายถึงคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ทุกคน โดยไม่จำต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติของบุคคลนั้น โดยคุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวมีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีอิสระในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลนั้น ภายใต้ความรับผิดชอบของตนเอง โดยถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้²²

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นคุณค่าทั่วไปที่อยู่เหนือความเป็นส่วนตัวของบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นการเฉพาะ โดยเป็นส่วนประกอบพิเศษที่มีอยู่ในตัวมนุษย์โดยธรรมชาติและมี

²¹ จาก การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (รายงานผลการวิจัย) (น. 22), โดย อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ, 2544, กรุงเทพมหานคร: นานาสีพิมพ์.

²² จาก หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (น. 86), โดย บรรเจิด สิงคะเนติ ก, 2543, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ความสำคัญต่อตัวบุคคล เนื่องจากมนุษย์โดยธรรมชาติแล้วมีความแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ดังนั้นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือความเป็นคน จึงมีอยู่เฉพาะตัวมนุษย์เท่านั้น

ในปัจจุบัน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นศีลธรรมขั้นสูง และเป็นหลักประกันการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม²³ ที่มนุษย์จะได้รับการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น โดยไม่ถูกลดคุณค่าของความเป็นคนลง เพราะการที่มนุษย์ผู้หนึ่งได้กระทำการอันเป็นการลดคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่นลงถือเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁴ หรือในกรณีที่รัฐใช้อำนาจกระทำการใดในลักษณะที่ทำให้มนุษย์ถูกลดคุณค่าลงกลายเป็นเพียงวัตถุแห่งการกระทำของรัฐไม่ใช่เป้าหมายในการดำเนินการของรัฐ การกระทำของรัฐเช่นนี้ย่อมเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นกันและย่อมส่งผลให้การดำเนินการของรัฐนั้น ๆ ขัดกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ²⁵

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ประกอบด้วยรากฐานสำคัญ 2 ประการ

ประการแรก คือ “สิทธิในชีวิตและร่างกาย” เป็นสิทธิที่ติดตัวปัจเจกบุคคลมาตั้งแต่เกิดและไม่อาจถูกพรากไปจากบุคคลนั้นได้ เพราะสิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอิสระในการกำหนดตนเองได้ตามเจตจำนงที่ตนประสงค์ ทำให้บุคคลทุกคนต้องเคารพในสิทธิของบุคคลอื่น

ประการที่สอง คือ “สิทธิในความเสมอภาค” เป็นการแสดงว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน ฉะนั้นมนุษย์ต้องมีหลักประกันในเรื่องหลักความเสมอภาค มิฉะนั้นอาจได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม หรืออาจถูกเลือกปฏิบัติจากผู้ใช้อำนาจรัฐ สิทธิทั้งสองประการจึงเป็นรากฐานสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่จะทำให้บุคคลนั้นสามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีอย่างแท้จริง²⁶

ประเทศเสรีประชาธิปไตย ต่างยึดมั่นในคำสอนของลัทธิปัจเจกชนนิยมที่ว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรี” ศักดิ์แห่งความเป็นมนุษย์ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมโดยจะปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมในรูปของความสามารถของมนุษย์ในอันที่จะกำหนดชะตากรรมของตนได้ด้วยตนเอง และมนุษย์แต่ละคนจะมีความสามารถเช่นนี้เมื่อมี “แดนแห่งเสรีภาพ” (Sphere of Individual Liberty) โดยภายในดินแดนแห่งเสรีภาพของตน บุคคลสามารถที่จะคิดหรือกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ ปราศจากการแทรกแซงของบุคคลอื่นโดยเฉพาะผู้ใช้อำนาจรัฐ

²³ หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (น. 41-42).
เล่มเดิม.

²⁴ แหล่งเดิม. (น. 28-29)

²⁵ หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (น. 96). เล่มเดิม.

²⁶ แหล่งเดิม. (น. 87).

ดังนั้นรัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยทุกรัฐจึงบัญญัติขึ้นเพื่อรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกชนไว้โดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย และให้การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์พึงมี²⁷ ซึ่งรัฐธรรมนูญของไทยบัญญัติรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 4 มาตรา 26 และมาตรา 28 จึงถือได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าหรือวัตถุประสงค์ในทางกฎหมายอย่างหนึ่งที่ได้รับรองคุ้มครองแยกต่างหากจากสิทธิและเสรีภาพแล้ว นอกจากนี้ยังถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นรากฐานของสิทธิและเสรีภาพทั้งปวงด้วยเพราะโดยสภาพพื้นฐานแล้วสิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ เป็นเพียงผลของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁸

2.3.2 แนวความคิดในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ผู้ต้องขัง

การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังมีความเป็นมานับแต่ยุคสมัยของการเรียกร้องอิสรภาพในประเทศตะวันตกและมีการเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสิทธิพลเมือง (Civil right) โดยสิทธิผู้ต้องขังถือเป็นสิทธิพลเมืองอย่างหนึ่งที่มีการเรียกร้องและทำให้ได้มาด้วยเหตุผลที่ว่า การที่ผู้ต้องขังต้องถูกแยกตัวออกจากสังคมปกติ ทำให้เขาถูกจำกัดเสรีภาพต่าง ๆ และทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานที่ผู้ต้องขังได้รับจากการถูกจำกัดสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย

สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การเรียกร้องให้ตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (basic human right) รวมทั้งเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายที่บุคคลนั้นพึงได้รับด้วย²⁹ เพราะแม้ว่าผู้ต้องขังจะเป็นบุคคลที่ถูกจำกัดเสรีภาพและต้องสูญเสียสิทธิบางประการไปจากการถูกลงโทษ แต่ยังมีสิทธิบางประการในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่ไม่อาจถูกจำกัดหรือล่วงละเมิดได้ รัฐจึงควรคุ้มครองสิทธิในส่วนนี้ด้วย

นอกจากนี้การเรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังยังเกิดขึ้นเนื่องจากการพัฒนาแนวความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิที่มีมาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมันในรูปของสิทธิธรรมชาติ (Natural right) โดยมีแนวความคิดว่า “มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันและพระเจ้าเป็นผู้สร้าง

²⁷ จาก *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540* (น. 13-14), โดย วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2543, กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.

²⁸ *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540* (น. 93), เล่มเดิม.

²⁹ จาก *สิทธิของผู้ต้องขัง* (เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 9-15) (น. 50), โดย กุมพล พลวัน ข, 2539, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มนุษย์ขึ้นมาได้ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์” สิทธิเหล่านี้จึงไม่อาจโอนกันได้และไม่มีใครล่วงละเมิดได้ และรัฐทั้งหลายจะต้องทำทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเหล่านี้เพิ่มเติมที่³⁰

สิทธิธรรมชาติที่บุคคลทุกคนพึงมีเช่นเดียวกันนี้ก็คือสิทธิพื้นฐานของพลเมือง ซึ่งต่อมาเรียกสิทธิประเภทนี้ว่า “สิทธิมนุษยชน” (human right) อันครอบคลุมถึงสิทธิของผู้ต้องขัง³¹

สิทธิมนุษยชนจึงเป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคนในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์³² และเป็นสิ่งจำเป็นมิใช่เพียงเพื่อการมีชีวิตอยู่ แต่เพื่อการดำรงชีวิตที่มีศักดิ์ศรี กล่าวคือ เพื่อชีวิตที่มีคุณค่าสมกับความเป็นมนุษย์ (Life worthy of a human being)³³ ดังปรากฏการรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ในคำปรารภตอนหนึ่งว่า “ศักดิ์ศรีและสิทธิที่มวลมนุษย์มีอยู่อย่างเท่าเทียมกันและที่มนุษย์ไม่อาจจะสละทิ้งไปเสียได้เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพของโลก”

แสดงให้เห็นถึงการยอมรับในความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคนอันเป็นที่มาของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในประเทศต่าง ๆ มากขึ้น ประกอบกับในปัจจุบันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษจากเดิมที่ลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนมาเป็นการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่จะแก้ไขและพัฒนาตัวผู้ต้องขัง โดยให้ความสำคัญและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้นด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์ใหม่ ๆ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ฉะนั้นวัตถุประสงค์ของการลงโทษจึงเป็นสิ่งสำคัญหลักที่ทำให้แนวคิดในเรื่องการให้ความสำคัญคุ้มครองผู้ต้องขังเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่สังคมนั้น ๆ ยึดถือเป็นหลักด้วย

ผู้ต้องขังซึ่งเป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศผู้หนึ่งจึงควรได้รับสิทธิต่าง ๆ เช่นเดียวกับประชาชนทุกคนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เนื่องจากสภาวะแห่งความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์เช่นนี้ย่อมถือว่า “ดำรงอยู่ในมนุษย์ทุกคน” และไม่อาจถูกกลดรองหรือทำลายลงได้ ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือโดยตัวของเขาเอง หมายความว่า แม้มนุษย์จะมีพฤติกรรมที่ดูไร้ศักดิ์ศรี ไร้คุณค่า (Undignified Behavior) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขาซึ่งดำรงอยู่มิได้ถูกกลดรองลงด้วย ดังนั้น

³⁰ แหล่งเดิม. (น. 48).

³¹ แหล่งเดิม. (น. 49).

³² สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (น. 44). เล่มเดิม.

³³ จาก รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์สู่สิทธิมนุษยชน (น. 65), โดย จรัญ โฆษณานันท์, 2544, กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.

จึงต้องเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่เป็นผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้ต้องขังในเรือนจำด้วยเช่นเดียวกัน³⁴

ในปัจจุบันมีการบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิของผู้ต้องขังไว้เป็นหลักสากลในสาส์นระหว่างประเทศต่าง ๆ ทั้งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง หลักการพื้นฐานว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ฯลฯ

สาส์นระหว่างประเทศเหล่านี้บัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังไว้ในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ การยอมรับถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังในฐานะที่เขาเกิดมาเป็นมนุษย์ว่าเขายังคงมีในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับบุคคลอื่นทั่วไปทุกประการตลอดระยะเวลาต้องโทษ และยอมรับว่าผู้ต้องขังทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่เรือนจำอย่างมีมนุษยธรรมในทุก ๆ เรื่องทั้งการใช้เครื่องพันธนาการ สภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำ วิธีการในการลงโทษ การควบคุมตัว การให้การรักษาพยาบาลในกรณีผู้ต้องขังเจ็บป่วย การไม่ถูกรุขานหรือได้รับการปฏิบัติต่อหรือลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือต่ำช้าทารุณ เป็นต้น

นอกจากนี้สาส์นระหว่างประเทศยังบัญญัติให้ผู้ต้องขังยังมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยไม่เลือกปฏิบัติ หรือโดยปราศจากการแบ่งแยกในเรื่องต่าง ๆ เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์ ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่น ๆ ดังนั้น หากมีกรณีผู้ต้องขังซึ่งกระทำผิดในลักษณะเดียวกัน ภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ที่เหมือนกัน ควรที่จะได้รับการปฏิบัติต่อหรือลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เหมือนกัน โดยไม่คำนึงถึงภูมิหลังของผู้ต้องขังเหล่านั้น

นอกจากสิทธิดังกล่าวข้างต้นแล้วยังมีการยอมรับว่าผู้ต้องขังมีสิทธิในการพัฒนา ศักยภาพของตนเองหรือสิทธิในการพัฒนา (Right to development) ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง บุคคลนั้นจึงอาจได้รับการพัฒนา ศักยภาพทั้งทางกายและจิตใจจากรัฐด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การได้รับการศึกษาอบรม การฝึกอาชีพ เป็นต้น³⁵

หลักการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นที่ยอมรับของประเทศต่าง ๆ และนำมาใช้ปฏิบัติในประเทศของตน โดยการกำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิต่าง ๆ ที่จำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำโดยมีลักษณะเช่นเดียวกันหรือใกล้เคียงกับบุคคลทั่วไปในสังคมที่ควรได้รับจากรัฐเท่าที่

³⁴ แหล่งเดิม. (น. 28-29).

³⁵ สิทธิของผู้ต้องขัง (เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 9-15) (น. 58-59).
เล่มเดิม.

ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงภายในเรือนจำ ซึ่งการทำให้สิ่งแวดล้อมในเรือนจำใกล้เคียงกับสังคมภายนอกจะส่งผลให้ผู้ต้องขังมีจิตใจ ความคิดและทัศนคติไปในทางที่ดีและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมหลังพ้นโทษได้³⁶

อย่างไรก็ตามผู้ต้องขังในแต่ละประเทศจะมีสิทธิต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดโดยมีขอบเขตแค่ไหนเพียงใดนั้นย่อมแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระบบกฎหมายและวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่แต่ละประเทศยึดถือเป็นหลักในการลงโทษผู้กระทำความผิด

2.3.3 ความหมาย และสถานะของ “สิทธิ” และ “เสรีภาพ”

“สิทธิ” (Right) หมายความว่า สิ่งที่ไม่มีการรังแกซึ่งมีอยู่ในตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดหรือกำหนดขึ้นโดยกฎหมายให้ได้รับประโยชน์ และมนุษย์เป็นผู้เลือกใช้สิ่งนั้นเองโดยไม่มีผู้ใดมาบังคับได้ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นสิทธิประเภทใดไม่มีการบังคับว่าต้องใช้สิทธินั้นเสมอไป จะใช้หรือไม่ใช้สิทธิที่ตนมีอยู่ย่อมเป็นไปตามความสมัครใจของผู้ที่มีสิทธิดังกล่าว³⁷ ดังนั้นสิทธิจึงเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่นหรือเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการ หรือละเว้นกระทำการบางอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน³⁸

ส่วน “สิทธิตามรัฐธรรมนูญ” หมายถึง อำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองแก่ปัจเจกบุคคลในอันที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลดังกล่าวก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องต่อองค์กรรัฐไม่ให้แทรกแซงในขอบเขตสิทธิของตน ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐที่จะต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญนั้นมีผลในทางปฏิบัติ³⁹

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนไว้เพิ่มขึ้นจากเดิมมากไม่ว่าจะเป็นสิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิในการนับถือ

³⁶ จาก *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* (น. 270), โดย ชาย เสวิกุล, 2514, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

³⁷ จาก *การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย* (โดยโครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์) (น. 25-26), โดย สกต สกตเดช, 2543, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

³⁸ *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ* (น. 21). เล่มเดิม.

³⁹ *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540* (น. 47). เล่มเดิม.

ศาสนาและปฏิบัติตามความเชื่อในทางศาสนา เป็นต้น และรัฐต้องให้ความคุ้มครองต่อสิทธิของประชาชน โดยไม่ใช้อำนาจโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ทำให้สิทธินั้นเสียไป

ส่วน“เสรีภาพ” (Liberty) คือ อำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเองหรืออำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเอง อัน ได้แก่ ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น หรือภาวะที่ปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง บุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่ตราบเท่าที่เขาไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่เขาไม่ประสงค์จะกระทำ และไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำในสิ่งที่เขาประสงค์จะกระทำ และมีอำนาจเพียงเรียกร้องให้ผู้อื่นละเว้นจากการรบกวนขัดขวางการใช้เสรีภาพของตนเท่านั้น ไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะส่งเสริมการใช้เสรีภาพของตน⁴⁰ เช่น เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร เสรีภาพในทางความเชื่อของบุคคล เป็นต้น เสรีภาพจึงเป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระเสรี ตราบเท่าที่ไม่กระทบกระทั่งสิทธิของผู้อื่น⁴¹

สิทธิและเสรีภาพมีความแตกต่างกันตรงที่ สิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับบุคคลอื่น โดยการเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นกระทำการอันหนึ่งอันใดให้เป็นประโยชน์แก่ตน ในขณะที่เสรีภาพเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดในสิ่งที่ตนไม่ประสงค์จะกระทำ และการมีอำนาจดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดหน้าที่แก่ผู้อื่นที่จะละเว้นการกระทำใด ๆ ที่เป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการใช้เสรีภาพนั้น

อย่างไรก็ตามผู้ทรงสิทธิเสรีภาพคงมีอำนาจตามกฎหมายแต่เพียงเรียกร้องให้ผู้อื่นละเว้นจากการรบกวนขัดขวางการใช้เสรีภาพของตนเท่านั้น ไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นการส่งเสริมการใช้เสรีภาพของตนหรือเอื้ออำนวยให้ตนใช้เสรีภาพได้สะดวกขึ้นแต่อย่างใด⁴²

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง และเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในเรื่องสิทธิมนุษยชนใหม่ทั้งหมด กล่าวคือ สิทธิเสรีภาพที่กฎหมายรับรองนั้นจะต้องมีการออกกฎหมายลำดับรองมารองรับอีกครั้งหนึ่ง แต่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจะบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ไว้อย่างกว้าง แล้วจึง

⁴⁰ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (น. 22). เล่มเดิม.

⁴¹ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย (โดยโครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์) (น. 26). เล่มเดิม.

⁴² สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (น. 22-23). เล่มเดิม.

ปรับเปลี่ยนกฎหมายให้สอดคล้องกับสิทธิต่าง ๆ ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ กฎหมายใดขัดต่อหลักการแห่งสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญย่อมใช้บังคับไม่ได้⁴³ อีกทั้งการใช้อำนาจขององค์กรของรัฐต้องคำนึงถึงและคุ้มครอง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ⁴⁴

บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิและเสรีภาพจึงไม่ได้มีฐานะเป็นเพียง “คำประกาศอุดมการณ์” ของรัฐเท่านั้น แต่มีฐานะเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีผลใช้บังคับโดยตรงแก่องค์กรรัฐเหล่านั้น โดยไม่ต้องมีการตรากฎหมายระดับพระราชบัญญัติขึ้นมาใช้ชั้นอีกชั้นหนึ่ง

ฉะนั้นเมื่อรัฐธรรมนูญรับรองและให้ความคุ้มครองเสรีภาพด้านใดด้านหนึ่ง ประชาชนย่อมใช้เสรีภาพนั้นได้ทันที องค์กรต่าง ๆ ของรัฐจะห้ามมิให้ราษฎรใช้เสรีภาพนั้นโดยอ้างว่ายังไม่มี การตราพระราชบัญญัติรับรองและกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขและวิธีการใช้เสรีภาพนั้นขึ้นใช้บังคับไม่ได้ เว้นแต่สิทธิบางประการที่จำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการใช้สิทธินั้นขึ้นใช้บังคับ เช่น สิทธิของผู้ยากไร้ที่จะได้รับการรักษาพยาบาลจากสถาน บริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย (รัฐธรรมนูญฯ มาตรา 52) บทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญที่รับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิเหล่านี้จึงผูกพันให้องค์กรรัฐตราพระราชบัญญัติ กำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการใช้สิทธิดังกล่าวขึ้นมาใช้บังคับด้วย⁴⁵ และโดยผลของ รัฐธรรมนูญดังกล่าวทำให้ การบังคับโทษจำคุกต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและ เสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้

2.4 แนวคิดในการบังคับโทษจำคุกและวัตถุประสงค์ในการบังคับโทษ

กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายที่มีส่วนสัมพันธ์และ เกี่ยวเนื่องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายรวมเป็นอย่างเดียวกันคือ ความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวม ดังนั้นการที่จะทำความเข้าใจถึงกฎหมายว่าด้วยการบังคับ โทษจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงหลักกฎหมายอาญา กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้เข้าใจถึง แนวคิด ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญาทั้งระบบ ซึ่งจะช่วยให้

⁴³ จาก พัฒนาการของสิทธิมนุษยชนในสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย (โดยโครงการ ศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์) (น. 22), โดย วิชัย ศรีรัตน์, 2543, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

⁴⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 26 และ มาตรา 27

⁴⁵ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (น. 27-29). เล่มเดิม.

ทราบแนวคิด ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของกฎหมาย และสามารถนำแนวคิด ทฤษฎีดังกล่าวไปปรับปรุงหลักเกณฑ์และวิธีการในการบังคับโทษทางอาญาได้อย่างเหมาะสม

2.4.1 แนวคิดของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่ถูกรัฐตราขึ้นมาเพื่อให้มีผลใช้บังคับแก่ประชาชนทุกคนในรัฐ โดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีในการที่จะให้ประชาชนในรัฐอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข โดยการตรากฎหมายอาญานั้น รัฐจะต้องกำหนดการกระทำของบุคคลที่รัฐเห็นว่าก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นภายในสังคมให้เป็นความผิดไว้อย่างชัดเจนและจะต้องกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันนี้มีอยู่เพียง 5 ประการ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน⁴⁶

สำหรับในส่วนของการดำเนินการเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดอาญามาลงโทษนั้นระบบกฎหมายของทุก ๆ ประเทศจะกำหนดองค์กรตามกระบวนการยุติธรรม (Process of justice) เอาไว้ซึ่งโดยทั่วไปประกอบด้วย องค์กรตำรวจ (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ) องค์กรอัยการ (สำนักงานอัยการสูงสุด) องค์กรศาลยุติธรรม และกรมราชทัณฑ์ ตามลำดับ แต่ในการศึกษาการดำเนินการกระบวนการพิจารณา ผู้ศึกษามักจะศึกษาขั้นตอนการดำเนินการพิจารณาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งจะกำหนดอำนาจหน้าที่องค์กรตำรวจ อันเป็นการเสร็จสิ้นการดำเนินการกระบวนการพิจารณาในขั้นกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดซึ่งมิได้ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามหลักการและปรัชญาในการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างแท้จริง

คดีอาญาโดยปกติจะเริ่มเมื่อมีการกล่าวหาว่าได้มีการกระทำความผิดอาญา ซึ่งผู้กล่าวหาอาจเป็นเอกชนทั่วไปหรือเจ้าพนักงานก็ได้ ในกรณีเอกชนกล่าวหาต่อเจ้าพนักงานอื่น ได้แก่ การร้องทุกข์หรือการกล่าวโทษ หรืออาจกล่าวหาต่อศาลโดยตรงเลยทีเดียวโดยไม่ผ่านเจ้าพนักงานเลยก็ได้ อันได้แก่ การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบัน การเริ่มคดีอาญาโดยเจ้าพนักงานไม่ว่าจะเป็นการเริ่มตามคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ หรือเริ่มเองโดยพลการ มีการดำเนินการเป็นชั้น ๆ เริ่มต้นด้วยการดำเนินการของพนักงานสอบสวนแล้วต่อด้วยการดำเนินการของอัยการ กล่าวคือกฎหมายวิธีพิจารณาของเราในปัจจุบันแบ่งแยกความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องออกจากกัน แต่ในต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศในภาคพื้นยุโรป ไม่มีการแบ่งแยกความรับผิดชอบเช่นนั้น แต่การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องทั้งหมดอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการฝ่ายเดียว

⁴⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18.

ที่ว่า การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องทั้งหมดอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการฝ่ายเดียว มิได้หมายความว่าอัยการจะเป็นผู้สอบสวนคดีเองทุกคดี แต่หมายความว่าพนักงานอัยการสามารถที่จะเข้าไปควบคุมดูแลได้ทุกคดีในกรณีจำเป็น กล่าวคือ เมื่อพนักงานสอบสวนหรือตำรวจทำการสอบสวนคดีใดตามความจำเป็นในเบื้องต้นไปแล้ว จะต้องรายงานผลการดำเนินการให้พนักงานอัยการทราบในทันทีเพื่อพนักงานอัยการจะได้มีโอกาสพิจารณาว่าจะสมควรเข้าไปกำกับดูแลหรือเข้าไปดำเนินการต่อไปด้วยตนเองหรือไม่

การดำเนินการสอบสวนคดีด้วยตนเองของพนักงานอัยการนั้น ตามปกติพนักงานอัยการจะกระทำเฉพาะคดีที่ยุ่งยากซับซ้อนหรือคดีสำคัญ ๆ เท่านั้น ส่วนคดีอาญาทั่วไป (General crime) ตามปกติพนักงานอัยการจะปล่อยให้พนักงานสอบสวนหรือตำรวจดำเนินการ คดีที่พนักงานอัยการสอบสวนจึงเป็นคดีอาญาพิเศษ (Special crime)

การดำเนินกระบวนการพิจารณาอาญาแบ่งออกได้เป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ คือ การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี และการดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี จุดเชื่อมโยงการดำเนินคดีอาญาทั้งสองขั้นตอนดังกล่าวให้ต่อเนื่องกันคือ คำพิพากษาถึงที่สุดของศาล⁴⁷

(1) การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี

การดำเนินการทั้งหลายของเจ้าพนักงานเป็นการกระทำเพื่อยืนยันข้อกล่าวหา ซึ่งถ้าฟังได้โดยปกติเจ้าพนักงานก็จะฟ้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาต่อไป และเมื่อได้มีการยื่นฟ้องแล้ว การดำเนินการทั้งหลายในศาลในคดีที่เจ้าพนักงานได้ฟ้องแล้วนั้น รวมทั้งคดีที่ผู้เสียหายฟ้อง ก็เป็นการกระทำเพื่อยืนยันข้อกล่าวหาเช่นเดียวกับการกระทำในชั้นเจ้าพนักงาน และถ้าฟังได้ว่าได้มีการกระทำความผิดจริง ศาลก็จะกำหนดสภาพบังคับ (โทษ และ/หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย) สำหรับคดีนั้น ฉะนั้นการดำเนินการทั้งหลายของเจ้าพนักงานนอกศาลและในศาล รวมทั้งการดำเนินการทั้งหลายของศาลจนกระทั่งถึงพิพากษาคดีนั้น จึงเป็นขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญาที่เรียกว่า “การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี” (Erkenntnisverfahren)

(2) การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี

เมื่อศาลได้กำหนดสภาพบังคับในคดีใดและคดีถึงที่สุดแล้ว ก็จะต้องมีการจัดการบังคับโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษานั้น เว้นแต่จะได้มีการลดโทษ เปลี่ยนโทษหรืออภัยโทษ การดำเนินการหลังจากกำหนดสภาพบังคับในชั้นกำหนดโทษโดยคำพิพากษาถึงที่สุดเรียกว่า “การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี” (Vollstreckungsverfahren)

⁴⁷ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น. 4-6). เล่มเดิม.

จะเห็นได้ว่าปฏิบัติการต่าง ๆ เหล่านี้ต่างก็ดำเนินต่อเนื่องกันเป็นขั้นเป็นตอน ตั้งแต่ในชั้นตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ เป็นการดำเนินงานที่ต้องร่วมกันเป็นกระบวนการอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะต่างก็เป็นองค์ประกอบของอำนาจรัฐที่จะดำเนินการเพื่อที่จะทำการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน

2.4.2 วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก

วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษจำคุกจะไม่เหมือนกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่มุ่งที่จะลงโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นหลัก หากแต่วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเป็นการพัฒนาการจากแนวคิดในอดีตในการลงโทษ เข้ามาสู่แนวคิดยุคใหม่ที่มีความเป็นเสรีนิยมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตลอดทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น มุ่งที่จะปรับเปลี่ยน บำบัดฟื้นฟูหรือแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่บกพร่องในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้กระทำความผิดกฎหมายอาญาอันเป็นกติกาสังคม ถึงขนาดไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมปกติได้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องนำคนลักษณะดังกล่าวนี้ไปปรับปรุงซ่อมแซมแก้ไข ยกกระดับความเจริญทางจิตใจและพฤติกรรม ให้อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานคนปกติในสังคมนั้น ๆ ได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้ดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบ⁴⁸

วัตถุประสงค์ข้อนี้มุ่งเน้นการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิด และให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นข้อที่สำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษ ในทัศนะสถานว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้นในหลายประเทศในโลก เช่น ประเทศญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ต่างก็มีกฎหมายและหรือแนวนโยบายในการลงโทษจำคุกที่จะต้องหลีกเลี่ยงผลเสียกับบุคคลในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง หากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไป การฟื้นฟูก็จะได้ไม่ผล สุดท้ายสังคมก็จะได้รับความเสียหายอีกต่อไป

⁴⁸ จาก กฎหมายบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุฎฎบัณฑิต) (น.36), โดย ธาณี วรภัทร์ ข, 2552, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

การลงโทษอย่างมีเหตุผลที่เป็นภาวะวิสัย ย่อมไม่ลงโทษเพียงเนื่องจากว่าได้มีการกระทำผิดขึ้นเท่านั้น เพราะสิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจแก้ไขให้กลับเป็นดังเดิมได้ แต่การลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคต หรือการมองไปข้างหน้าเพื่อให้ทั้งผู้ที่กระทำความผิดเองและผู้รู้เห็นว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีก⁴⁹

หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ กล่าวคือ รัฐจะต้องพยายามบริหารจัดการต่าง ๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ มีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งภายนอกคุกและภายในคุกต้องใกล้เคียงกันมิฉะนั้นจะทำให้ผู้ได้รับโทษจำคุกเสียบุคลิกภาพ หรือวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอกไป ทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้เป็นการทำลายวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติของมนุษย์

หลักการหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ หมายความว่า มาตรการหรือกลไกต่าง ๆ ในการลงโทษและบังคับโทษต้องหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ อันเป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ไป เช่น การไม่ให้เกิดวัฒนธรรมคุกโดยไม่จำเป็นที่จะเป็นผลมาลายพฤติกรรมของผู้ต้องขัง การตัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกคุก การลงโทษด้วยวิธีทารุณโหดร้ายภายในเรือนจำ เป็นต้น เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าคุณค่า หรือต่ำกว่าคนอื่นทั่วไป เช่น การเรียกชื่อหรือการใช้สรรพนามต่าง ๆ ในการเรียกผู้ต้องขัง เป็นต้น

พยายามที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคน ๆ นั้น กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดถูกคุมขังในเรือนจำ ย่อมเสื่อมเสียฐานะและชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไปทำให้โอกาสที่จะกลับตัวเป็นดีเป็นคนดีลดน้อยลง ประกอบกับในกรณีที่ผู้กระทำผิดได้รับโทษจำคุกครั้งแรกหรือความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ผู้กระทำความผิดจะต้องมาอยู่ปะปนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพ ซึ่งมีอิทธิพลที่สามารถครอบงำบุคคลอื่นได้ง่าย เพราะคนเราย่อมซึมซับความเลวได้ง่ายกว่าสิ่งที่ดี ๆ ทำให้ผู้ที่พอจะกลับตัวได้หมด โอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วเป็นพฤติกรรมที่ดี อันเป็นสิ่งที่คนในสังคมส่วนใหญ่พึงประสงค์ไม่ได้วิธีการอาจได้แก่

การปล่อยตัวผู้กระทำผิดโดยไม่ลงโทษจำคุก โดยพยายามใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ หรือพยายามใช้โทษปรับ เป็นหลักในการเล็งไม่ใช้โทษจำคุกโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะโทษจำคุกกระยะสั้น

⁴⁹ แหล่งเดิม. (น. 39).

การปล่อยตัวก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนด ซึ่งเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานในส่วนราชทัณฑ์ที่จะพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องโทษก่อนครบกำหนด หากเห็นว่าความเหมาะสมในอันที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมของผู้นั้นจะเสื่อมทรามลง หากจำคุกอยู่ในเรือนจำต่อไปและการปล่อยตัวผู้นั้นออกมาจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

การแยกประเภทนักโทษ เช่น แยกนักโทษโดยพิจารณาจากอายุ แยกผู้ที่กระทำความผิดครั้งแรกออกจากพวกที่กระทำความผิดมาแล้วหลายครั้ง เป็นต้น

หลักการกั้นคนดีสู่สังคม การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก สร้างความรู้ ผิดชอบชั่วดี ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องโทษให้ได้

การบังคับโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติฐานกรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยและพฤติกรรมได้ จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิดและการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพเพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคน ซึ่งการบำบัดปรับปรุงแก้ไขนี้ นักโทษแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน แต่จะต้องมีวิธีการวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนการบังคับโทษเป็นราย ๆ ไป อันจะยังผลสุดท้ายให้เกิดคือ เมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก⁵⁰

2. เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม

การบังคับโทษมุ่งที่จะคุ้มครองสังคม อันเป็นภารกิจเดียวกันกับภารกิจของกฎหมายอาญา ดังนั้นเมื่อปรากฏเป็นที่แน่ชัดแล้วโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดและศาลได้พิพากษาลงโทษจำคุกแล้ว ส่วนการบังคับโทษก็จะจำกัดเสรีภาพของนักโทษผู้นั้นเพื่อเข้ามาสู่มาตรการในการแก้ไขในรูปแบบต่าง ๆ ตามระยะเวลาที่สมควรโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับความบกพร่องของนักโทษเป็นราย ๆ ไป ให้เป็นไปตามแผนการบังคับโทษ เมื่อบำบัดรักษาเป็นปกติดีแล้ว จึงปล่อยบุคคลนั้นกลับเข้าสู่สังคมวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจึงเป็นการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง ถ้าหากได้กระทำอย่างมีประสิทธิภาพ

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ภารกิจของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากลั่นกรองเอาคนที่กระทำความผิดกฎหมายเข้ารับโทษจำคุก ภารกิจของกฎหมายบังคับโทษจะทำการแก้ไขพฤติกรรมชั่วของคนที่ได้กระทำความผิดกฎหมายอาญาให้เป็นคนดีของสังคม

⁵⁰ กฎหมายบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุฎฎบัณฑิต) (น. 41).
เล่มเดิม.

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน แม้จะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่ก็ยังเป็นที่ยังสงสัยว่าจะได้รับผลตามวัตถุประสงค์เพียงไร เพราะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ

1) ผู้กระทำความผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว โดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาให้มีบุคลิกลักษณะเช่นนั้น

2) การลงโทษเพื่อการแก้ไขนั้น จะขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนปกติทั่วไป ซึ่งเป็นไปตามหลักของเบนเท็ม (Bentham) ที่ว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) ทั้งนี้เพราะคนโดยทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป เช่น ผู้กระทำความผิดจะได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางาน ในขณะที่คนทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าว ความรู้สึกของคนทั่วไปดังกล่าวเห็นได้ว่าขัดกับหลักของการแก้ไขฟื้นฟู

3) การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ผู้กระทำความผิดครั้งแรก ซึ่งได้กระทำความผิดไปเพราะอารมณ์ชั่ววูบหรือโดยพลั้งพลาด หรือทำไปเพราะความจำเป็น การแก้ไขฟื้นฟูไม่ทำให้กระทำความผิดซ้ำขึ้นอีกย่อมมีทางสำเร็จได้มาก แต่สำหรับผู้กระทำความผิดที่เคยกระทำความผิดและถูกลงโทษมาหลายครั้งแล้ว หรือพวกอาชญากรอาชีพหรือพวกทำผิดนิสัย โอกาสที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัวจะยอมเป็นไปได้ยาก ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูจึงไม่สามารถจะทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวได้ทุกกรณีไป

3. ความสัมพันธ์และความขัดกันของเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ

ตามที่กล่าวมาแล้วว่าการแก้ไขนั้น ขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนทั่วไป ตามหลักการที่เรียกว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) โดยคนในสังคมทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป เช่น ผู้กระทำความผิดได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางาน ในขณะที่คนทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าว ความรู้สึกของคนทั่วไปดังกล่าวเห็นได้ว่าขัดกับหลักของการแก้ไขฟื้นฟูตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ซึ่งในขณะเดียวกันหากไม่ทำให้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมก็เป็นการยากในการแก้ไขผู้กระทำความผิดให้มีจิตสำนึกและกลับตัวกลับใจไม่กระทำความผิดซ้ำอีกได้ ดังนั้นจึงเกิดความสัมพันธ์และความขัดกันของเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ

1. พัฒนาการความสัมพันธ์ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษเดิมการลงโทษจำคุกมุ่งเน้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่เน้นการแก้แค้นทดแทนการข่มขู่ การตัดโอกาสกระทำความผิดและการแก้ไขฟื้นฟู เน้นหนักการแก้แค้นให้สาสมที่ผู้นั้นได้กระทำต่อเหยื่อ แต่จากวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งเดิมเป็นวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายของการลงโทษได้รับความสนใจและนำมาใช้ค่อนข้างน้อยเพราะมีความเชื่อว่าไม่น่าจะทำได้ แต่เนื่องจากผลของการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้ออื่น ๆ ที่ผ่านมามีทำให้เกิดผลร้ายต่อสังคมที่เห็นได้ชัด เพราะความเป็นอาชญากรของผู้กระทำความผิดมิได้หมดไปและยังเป็นการเพิ่มจำนวนอาชญากรมืออาชีพระดับสูงมากขึ้น แท้จริงแล้วการแก้ไขฟื้นฟูปรับแก้พฤติกรรมผู้กระทำความผิดควรจะต้องเป็นเรื่องหลักในการนำมาใช้ก่อนวัตถุประสงค์ข้ออื่น ซึ่งจะก่อให้เกิดศักยภาพที่เป็นผลได้จริง เป็นไปตามภารกิจของกฎหมายอาญา วิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายบังคับโทษอันเป็นบทพิสูจน์ทฤษฎีความคิดในช่วงเวลาที่ผ่านมามีเห็นได้อย่างประจักษ์ในประเทศต่าง ๆ ที่มีประสบการณ์หลาย ๆ ประเทศ กล่าวคือ สามารถที่จะปกป้องคุ้มครองสังคมและสร้างความสงบสุขให้กับสังคมอย่างแท้จริงได้ ความเปลี่ยนแปลงแนวคิดดังกล่าวปรากฏตามแผนพัฒนาการ ดังต่อไปนี้

การแสดงผลพัฒนาการด้านความคิดและในทางปฏิบัติในการบังคับโทษจำคุกที่มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจะเป็นหลักประกันให้กับสังคมได้ว่า เพื่อให้ผู้ที่มีการพิสูจน์ความจริงแล้วว่ากระทำผิดจริง เมื่อได้ผ่านกระบวนการบังคับโทษจำคุกแล้ว ภายหลังจากนั้นเขาต้องสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดได้ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมอันเป็นการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง ดังนั้นในการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย บุคคลที่เป็นผู้ต้องโทษจะต้องได้รับหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานทางกฎหมายมากขึ้น ได้รับความคุ้มครองในเรื่องสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในระดับที่เหมาะสม ซึ่งได้ปรากฏเป็นรูปธรรมตามแนวทางในมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการบังคับโทษจำคุกของสหประชาชาติ (Standards Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) และในกฎหมายบังคับโทษจำคุกของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น และในทางนโยบายกับกฎหมายของประเทศอังกฤษและเวลส์ เป็นต้น อันเป็นเป้าหมายที่แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ของการบังคับโทษจำคุกในยุคใหม่

ที่กล่าวมานี้มิได้หมายความว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษจะเสียไปใช้ไม่ได้ต้องยกเลิกแต่อย่างใดไม่ ซึ่งตามความจริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ หากแต่เป้าหมายของการบังคับโทษจำคุกจะมีความเคารพสิทธิของบุคคลมากขึ้น เป้าหมายที่มุ่งเน้นจึงเปลี่ยนแปลงไป ความเหมาะสมของการกระทำและโทษที่จะได้รับก็ยังคงต้องให้พิจารณาให้เหมาะสมสมดุลกันเช่นกัน ยังคงต้องมีความสมน้ำสมเนื้อในการชดเชยการกระทำชั่วเป็นกรณี ๆ ไป หรือการให้สาสมในระดับที่เหยื่อ

หรือญาติของเหยื่อและสังคมพึงพอใจ การตัดสินใจจึงยังต้องใช้หลักการตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษเหล่านี้อยู่ด้วยต่อไป

ซึ่งวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ เป็นสิ่งที่ต้องนำมาใช้ผสมผสานร่วมกันอย่างเหมาะสมสำหรับการบังคับโทษจำคุก ภารกิจของงานราชทัณฑ์ต้องยึดถือวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษไว้เป็นหลักการสำคัญก่อน และการตรากฎหมายมาใช้บังคับก็ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษอย่างชัดเจนด้วย

แนวคิดในการจำคุกเดิม

- 1) การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน
- 2) การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่
- 3) การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิด
- 4) การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข

แนวคิดในการจำคุกใหม่

1) เพื่อให้มีการดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

- 2) เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม
- 3) เพื่อแก้แค้นทดแทนที่เหมาะสม เพื่อป้องกันการแก้แค้นกันเอง
- 4) เพื่อตัดโอกาสการกระทำความผิด

เป้าหมายสุดท้ายของการบังคับโทษจำคุกคือ สามารถที่จะเปลี่ยนอาชญากรให้ปรับปรุงแก้ไขตัวเองและทัศนคติให้มีความคิดอย่างเป็นคนปกติมากที่สุดก่อนปล่อยผู้นั้นออกสู่สังคมภายนอกเรือนจำ และคาดว่าจะไม่มีการกระทำความผิดซ้ำอีก จัดว่าเป็นตัวชีวิตประสิทธิภาพของการบังคับโทษจำคุกที่สำคัญ อันเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบ

2. การขัดกันของเป้าหมาย

ในหัวข้อที่ผ่านมาได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ในขณะที่เดียวกันวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษก็มีการขัดกันของเป้าหมายอยู่ด้วย กล่าวคือ

วัตถุประสงค์ของการลงโทษมุ่งกระทำต่อตัว “ผู้ต้องโทษ” ที่ต้องโทษจำคุกเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน ข่มขู่ และตัดโอกาสกระทำความผิด และเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งเป้าหมายเพื่อการปรับปรุงแก้ไขอยู่ในสัดส่วนของเป้าหมายที่น้อยมาก มิได้เป็นเป้าหมายในหลักทิศทาง จึงเน้นไปในการกระทำในลักษณะแก้แค้นทดแทนเพื่อให้เหยื่อหรือสังคมรู้สึกได้ว่าโทษจำคุก

เป็นวิธีการที่แก้แค้นได้สาสมกับที่เขาได้กระทำความผิด สมดุลทางความรู้สึกของการกระทำชั่วกับโทษที่ได้รับ การลงโทษจำคุกในอดีตจึงเน้นการทรมาน ทำให้ผู้ต้องโทษลำบาก อดข้าวอดน้ำต้องทำงานหนัก หวาดกลัวถูกตัดขาดจากสังคมภายนอก มีสภาพชีวิตตกต่ำกว่าคนทั่วไป ภาพการติดคุกจึงเหมือนกับตกรอกในโลกรมนุษย์ ผู้ต้องโทษจำคุกจึงอยู่ในสถานะเป็นเพียง “กรรมของการบังคับโทษ” เท่านั้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นเป้าหมายที่ตอบสนองความรู้สึกและความต้องการของคนในสังคม แต่ไม่ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษและยังก่อปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคมในทางลบในลำดับต่อมาอีกด้วย

ส่วนวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคมอันเป็นการคุ้มครองอย่างยั่งยืน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก หรือเปรียบเทียบได้กับการทำน้ำเสียให้กลายเป็นน้ำดี ของเสียให้เป็นของดี ตามความจริงที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดตามระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะต้องออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้นการบังคับโทษ จำคุกจึงต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติหรือคุณลักษณะประจำตัวของคนคนนั้นตามที่กล่าวมาแล้ว และต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ หลีกเลี่ยงผลเสียหายจากการบังคับโทษ ต้องทำให้มีความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำให้มากที่สุดเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคม ผู้ที่ถูกบังคับโทษจำคุกจะต้องได้รับความคุ้มครองหรือมีหลักประกันการบังคับโทษจากกฎหมาย ในการบังคับโทษจำคุกตามกฎหมายจึงยกระดับผู้ต้องโทษจำคุกเป็น “ประธานของการบังคับโทษ” ซึ่งแตกต่างจากวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

2.5 สิทธิของผู้ต้องขังในการติดต่อสื่อสารตามกฎกติกาและข้อตกลงระหว่างประเทศ

2.5.1 ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) แยกได้ดังนี้⁵¹

การติดต่อกับโลกภายนอก (ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 37-39) ผู้ต้องขังพึงได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับครอบครัวของตนและเพื่อนที่เชื่อถือได้นั้นทั้งโดยจดหมายและโดยการเขียนของครอบครัวหรือเพื่อนดังกล่าวตามเวลาที่ทางระเบียบของเรือนจำกำหนดภายใต้การควบคุมที่จำเป็น และผู้ต้องขังที่เป็นคนต่างด้าวควรได้รับอนุญาตตามสมควรในการติดต่อกับผู้แทน

⁵¹ กฎมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง.

สถานทูตหรือกงสุลของประเทศของตนหรือผู้แทนทางการทูตหรือองค์กรระดับประเทศหรือระหว่างประเทศอื่นใดที่ทำงานด้านการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของบุคคลนั้นได้

2.5.2 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right 1948)⁵²

ข้อ 2 บุคคลชอบที่จะมีสิทธิเสรีภาพตามที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้โดยไม่มีการจำแนกความแตกต่างในเรื่องใด ๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทางอื่นใด ชาติ หรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่นใด

ข้อ 3 บุคคลทุกคนมีสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งร่างกาย

ข้อ 5 บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้ายทารุณ ไร้มนุษยธรรมหรือหยาบเถื่อนไม่ได้

ข้อ 12 การเข้าไปสอดแทรกโดยพลการใน การส่งข่าวสารจะกระทำไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายจากการสอดแทรกดังกล่าว

2.5.3 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Right 1966)⁵³

ข้อ 6 (1) มนุษย์ทุกคนมีสิทธิโดยธรรมชาติในการดำรงชีวิต สิทธินี้ต้องได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย ไม่มีบุคคลใดสามารถล่วงชีวิตของใครได้ตามอำเภอใจ

ข้อ 7 บุคคลจะถูกกระทำทารุณกรรมหรือได้รับผลปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้ามิได้

ข้อ 10 บุคคลทั้งปวงที่ถูกกักขังต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรม และเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดแห่งความเป็นมนุษย์

ยกเว้นในสภาพการณ์พิเศษ ผู้ต้องหาต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้ต้องโทษในเรือนจำ และพึงได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างออกไปให้เหมาะสมกับสถานะที่ไม่ใช่ผู้ต้องโทษ และต้องแยกผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่และให้นำตัวขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

ข้อ 17 บุคคลจะถูกแทรกแซง การติดต่อสื่อสารโดยพลการหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้ และจะถูกลบลู่เกียรติและชื่อเสียงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้ และบุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมิให้ถูกแทรกแซงหรือลบลู่เช่นนั้น

⁵² จาก สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย (น. 219-223), โดย มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช (แปลโดยโครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์), 2543, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

⁵³ แหล่งเดิม. (น. 241-247).

2.5.4 หลักการพื้นฐานว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ (Basic Principle for the Treatment of Prisoners 1990)⁵⁴

ข้อ 1 นักโทษทุกคนพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเคารพต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์

ข้อ 2 การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องของเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดทางการเมือง หรือความคิดเห็นอื่น ๆ แหล่งกำเนิดทางชาติหรือสังคม สถานะทางทรัพย์สิน กำเนิด หรือทางอื่นใดนั้นจะกระทำมิได้

เว้นแต่ข้อจำกัดซึ่งเป็นที่เห็นได้ชัดว่ามีความจำเป็นอันสืบเนื่องมาจากข้อเท็จจริงว่าจะต้องจำกัดอิสรภาพของผู้ต้องขังนั้น ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับการคุ้มครองในเรื่องของสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานซึ่งกำหนดโดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ตลอดจนกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และพิธีสารตามสิทธิฉบับอื่น ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ในอนุสัญญาฉบับอื่นขององค์การสหประชาชาติด้วย

⁵⁴ จาก มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (น. 186), ชาติ ชัยเดชสุริยะ, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และฉัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์ (ผู้แปล), 2547, กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.

บทที่ 3

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง

ในบทนี้จะทำการศึกษาบทบัญญัติกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง โดยเฉพาะสิทธิในการติดต่อสื่อสารซึ่งเป็นสิทธิขั้นมูลฐานที่ผู้ต้องขังพึงได้รับการปฏิบัติในฐานะของการเป็นมนุษย์อันได้แก่ สิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมาย และสิทธิในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ ตามกฎหมายต่างประเทศ ว่าบัญญัติรับรองไว้เพียงใด

หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังตามกฎหมายประเทศไทย และต่างประเทศ

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในหัวข้อนี้จะทำการศึกษาถึงสภาพการณ์ทางกฎหมายของประเทศไทย อังกฤษ ญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกา เฉพาะเกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมาย และการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ เพื่อให้ทราบว่ากฎหมายของประเทศต่าง ๆ กำหนดให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังเพียงใด

3.1 หลักกฎหมายไทยในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารตามกฎหมายไทย

สำหรับเนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงบทบัญญัติกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารซึ่งเป็นสิทธิขั้นมูลฐานที่ผู้ต้องขังพึงได้รับการปฏิบัติในฐานะของการเป็นมนุษย์ ซึ่งจะกล่าวโดยรวมในเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายไทย ว่าบัญญัติรับรองไว้เพียงใด

3.1.1 รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดให้สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยทุกคนไว้ในหมวด 3 เช่น

มาตรา 4 สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 5 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าแหล่งกำเนิด เพศหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 36 มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดรับรองและคุ้มครองเสรีภาพของบุคคล ในการสื่อสารถึงกัน โดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้ง การกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกัน จะกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกัน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 39 วรรค 2 ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด วรรค 3 ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรค 2 ในคดีอาญาสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และมาตรา 39 วรรค 3 ยังกำหนดว่าก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ซึ่งข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้กำหนดสิทธิของผู้ต้องขังไว้ เช่น อนามัยของผู้ต้องขัง เครื่องนุ่งห่มหลับนอน อาหาร การรักษาพยาบาล และการติดต่อกับบุคคลภายนอก เป็นต้น นอกจากนี้ข้อกำหนดดังกล่าวยังให้สิทธิกับผู้ต้องขังสามารถยื่นเรื่องร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น ได้กรณีไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือถูกเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ลงโทษทางวินัยไม่เป็นธรรม

ส่วนในเรื่องสิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องหาหรือจำเลยทั้งโดยทนายหรือบุคคลทั่วไป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้มีการบัญญัติไว้ในหมวดสิทธิในกระบวนการยุติธรรม มาตรา 40

มาตรา 40 กำหนดว่า บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- 1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- 2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณาซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง การได้รับพิจารณาโดยเปิดเผย การได้ทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับการคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ

6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความและการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวมีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม รวมไปถึงสิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องหาหรือจำเลยทั้งโดยทนายความหรือบุคคลทั่วไป โดยบุคคลผู้ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ย่อมมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวและมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควรอันเป็นสิทธิที่ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด อย่างไรก็ตาม สิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารจะเป็นสิทธิในความเป็นส่วนตัวซึ่งถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานประการหนึ่งที่ผู้ใช้อำนาจปกครองไม่มีอำนาจที่จะลบล้างและมีอาจก้าวล่วงได้ และบุคคลทุกคนย่อมสามารถกระทำการใด ๆ ก็ได้ทราบเท่าที่ไม่กระทบสิทธิของบุคคลอื่น แต่ในบางกรณีรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าแทรกแซงสิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคลเพื่อรักษาผลประโยชน์สาธารณะ ซึ่งการกระทำของรัฐดังกล่าวจะต้องเป็นการกระทำที่ได้สัดส่วนกับวัตถุประสงค์นั้น และจะต้องเป็นการเข้าแทรกแซงโดยมีบทบัญญัติของกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน จึงจะเข้าข่ายกเว้นของการแทรกแซงสิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคลโดยชอบด้วยกฎหมาย

3.1.2 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง หมายถึง กระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ต่อเนื่องนับจากที่ได้รับตัวผู้ต้องขังเข้าไว้ในเรือนจำ จนผู้ต้องขังได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษ ดังนั้น การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจึงครอบคลุมภารกิจในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งในด้านการจัดสวัสดิการ การอบรมแก้ไขการควบคุมดูแลให้อยู่ในระเบียบวินัยและไม่หลบหนี ภายใต้หลักการที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยแบ่งขั้นตอนและมาตรการในการควบคุมและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 การรับตัวผู้ต้องขังเข้าไว้ในเรือนจำ

การรับตัวผู้ต้องขัง เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำตามหมายศาล คำสั่งของผู้มีอำนาจ และรวมไปถึงการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้ต้องขังที่ติดตัวเข้ามาในเรือนจำ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การขังและการย้ายผู้ต้องขัง การอบรมกฎระเบียบ และข้อพึงปฏิบัติของผู้ต้องขังในเรือนจำ

ช่วงที่ 2 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระยะที่ผู้ต้องขังอยู่ระหว่างการจองจำ

ในขั้นตอนนี้รวมไปถึงการดำเนินการอบรมแก้ไข และจัดบริการต่าง ๆ ให้แก่ผู้ต้องขัง เช่น การจัดบริการด้านอาหาร การรักษาพยาบาล การจัดการศึกษาและการฝึกวิชาชีพ การให้ความสะดวกและประโยชน์บางประการสำหรับผู้ต้องขัง รวมถึงการควบคุมผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย การควบคุมรักษาการณ์ มาตรการควบคุมผู้ต้องขังในเรือนจำ และมาตรการควบคุมผู้ต้องขังนอกเรือนจำ

ช่วงที่ 3 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังภายหลังปล่อยตัว

เป็นภารกิจขั้นตอนสุดท้ายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งการควบคุมผู้ต้องขังจะสิ้นสุดลงหมดภาระหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์เมื่อได้รับการปล่อยตัว

ในเรื่องสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 33 ที่กำหนดว่า ให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อจากบุคคลภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากทนาย ตามที่บทบัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ภายใต้ข้อบังคับที่อธิบดีวางไว้

จะเห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 ที่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์กล่าวถึงนี้คือ มาตรา 8 (2) ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้... ฯลฯ... พุดจากกับทนายหรือผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง”

จากมาตรานี้เห็นชัดว่าผู้ต้องขังที่จะได้รับความคุ้มครองหรือผู้ต้องขังที่ถูกฟ้องและศาลรับฟ้องตกเป็นจำเลยแล้ว ไม่รวมถึงผู้ต้องขังอื่น ต่อมาปี พ.ศ. 2527 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวล

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2527 เพิ่มเติมมาตรา 7 ทวิ คู่คุ้มครองสิทธิผู้จับหรือผู้ต้องหาในชั้นพนักงานสอบสวนด้วยดังนี้

มาตรา 7 ทวิ ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขัง มีสิทธิดังต่อไปนี้

- (1) พบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง
- (2) การเยี่ยมตามสมควร
- (3) ได้รับการพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547

ให้ยกเลิก มาตรา 7 ทวิ และเปลี่ยนมาเป็นมาตรา 7/1 โดยคู่คุ้มครองสิทธิผู้จับหรือผู้ต้องหาในชั้นพนักงานสอบสวนด้วยดังนี้

มาตรา 7/1 ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้ใจทราบถึงการจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก และให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) พบและปรึกษาทนายผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน
- (3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร
- (4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหามีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหานั้นทราบใน โอกาสแรกถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง¹

ข้อควรสังเกตสำหรับมาตรานี้คือ กฎหมายบัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีหน้าที่แจ้งสิทธิให้ผู้ซึ่งตนไว้ใจนั้นทราบ ดังนั้น ในกรณีที่นำตัวบุคคลนั้นมาขังไว้ในเรือนจำ จึงตกเป็นหน้าที่ของพัศดีซึ่งเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา ที่จะต้องแจ้งสิทธิดังกล่าวเพราะกฎหมายกำหนดให้มีหน้าที่

อย่างไรก็ตามการเยี่ยมหรือติดต่อกับทนายก็จะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับที่อธิบดีกรมราชทัณฑ์วางไว้ด้วย ในสังคมที่เจริญแล้ว กฎหมายของประเทศนั้น ๆ จะได้รับการเคารพและการ

¹ มาตรา 7/1 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547.

ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด กฎหมายสามารถคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนได้อย่างเต็มที่ สิทธิขั้นพื้นฐานอันหนึ่งของประชาชนก็คือ สิทธิที่จะพบและพูดจากับทนายความสองต่อสองได้เมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ทั้งนี้โดยปราศจากการข่มขู่คุกคามทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้ข้อกล่าวหาได้เต็มที่ หรือเมื่อถูกคุมขัง ก็มีสิทธิจะได้เยี่ยมเยียนได้ มิใช่ขาดหายเหมือนตายจาก

กฎหมายมิใช่จะล้าสมัยไปเสียทีเดียว ดังเช่นที่บัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 11 และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่น่าเสียดายที่ในการปฏิบัติยังห่างกฎเกณฑ์มาก

ขอให้พิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 8 ทั้งมาตรา ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้วจำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้”

(1) แต่งทนายแก้ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ในศาลชั้นต้นตลอดจนชั้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

(2) พูดจากับทนายความหรือผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง

(3) ตรวจสอบจำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนาหรือขอสำเนารับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม

(4) ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือรูปถ่ายสิ่งนั้น ๆ ถ้าจำเลยมีทนาย ๆ นั้นย่อมมีสิทธิทำนองเดียวกับจำเลยดังกล่าวนี้ด้วย

ในชั้นสอบสวนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามสมควรคือ... “มาตรา 134 เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมาหรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเองหรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าเจ้าพนักงานเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว นามสกุล ชาติ บิดามารดา อายุ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งข้อหาให้ทราบ และต้องบอกให้ทราบก่อนว่าถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันเขาในการพิจารณาได้ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็จดจำคำให้การ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

มาตรา 135 ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการอย่างใด ๆ ซึ่งเป็นการล่อลวงหรือให้สัญญาแก่ผู้ต้องหาเพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหา

การให้จำเลยพบทนายนี้ ตามข้อบังคับอริบติกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 1 อนุญาตให้ทนายพบกับผู้ต้องขังทุกวันและทุกเวลาตั้งแต่ 08.00 ถึง 16.00 น. นอกจากนี้ในกรณีพิเศษยังอาจขออนุญาตผู้บัญชาการเรือนจำ พบผู้ต้องขังนอกเวลานี้ได้อีกด้วย ยกเว้นเวลาที่นำตัวผู้ต้องขังเข้าห้องเก็บตัวในเรือนนอนแล้ว เพราะในเวลาเช่นนั้นนอกจากจะไม่สะดวกแล้ว ยังอาจไม่ปลอดภัยในการควบคุมด้วยและในกรณีที่ทนายต้องการเจรจาหรือพูดคุยเป็นความลับกับผู้ต้องขังก็ทำได้ โดยการ

ให้เจ้าพนักงานที่ควบคุมออกไปคุมเชิงอยู่ไกล ๆ เท่าที่จะไม่ยินการสนทนา ในปัจจุบันเรือนจำบางแห่งได้จัดสถานที่ไว้ให้ผู้ต้องขังได้พบและพูดคุยกับทนายความเป็นการเฉพาะแล้ว

3.1.3 กฎหมายที่เกี่ยวกับการสื่อสารผ่านทางจดหมาย

สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการตรวจการสื่อสารที่บุคคลมีถึงกันไว้ในมาตรา 36 ความว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจการกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกันจะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 33 ได้บัญญัติให้ผู้ต้องขังได้รับการติดต่อจากบุคคลภายนอก ผู้ต้องขังจึงสามารถติดต่อหรือได้รับการติดต่อจากบุคคลภายนอกตามสิทธิที่กรมราชทัณฑ์กำหนดไว้

แต่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ไม่ได้ระบุเกี่ยวกับการตรวจจดหมายไว้และในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ก็ไม่ได้ระบุเช่นกัน เพียงแต่ระบุถึงการร้องทุกข์ไว้ดังนี้

ข้อ 121 การร้องทุกข์ การยื่นเรื่องราว การถวายฎีกานั้น... ในกรณีที่ผู้ต้องขังขอสงวนข้อความลับ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำอยู่ใกล้ในระยะที่อาจอ่านเข้าใจข้อความหรือขออ่านหรือยอมให้ผู้อื่นมีโอกาสเช่นนั้น นอกจากบุคคลที่ผู้ต้องขังนั้นยินยอม

ข้อ 125 ข้อความในหนังสือร้องทุกข์ เรื่องราวนั้นหรือฎีกานั้น ผู้ต้องขังจะขอรักษาเป็นความลับก็ได้ ในกรณีนั้น ให้สอดหนังสือไว้ในซองและผนึกเสีย หน้าซองให้เขียนว่า “ลับ” ถ้าผู้ต้องขังไม่ได้เขียนคำนี้ไว้ ให้เจ้าพนักงานเรือนจำเมื่อทราบความประสงค์ หนังสือเช่นนั้น ห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำอ่าน แต่มีหน้าที่จัดส่งไปยังผู้รับ หากเป็นหนังสือถึงรัฐมนตรีหรือทูตเกล้าฯ ถวายให้ส่งไปยังอธิบดีดำเนินการต่อไปตามสมควร

วิธีการติดต่อที่สำคัญและนิยมปฏิบัติตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างมากคือการติดต่อทางจดหมาย เพราะเป็นวิธีในการติดต่อสื่อสารที่เรือนจำสามารถควบคุมและตรวจสอบได้โดยง่าย ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีพัฒนาก้าวหน้าไปมากทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ภายในเวลาอันรวดเร็วจึงมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน เช่น โทรศัพท์ เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ต้องขังในการติดต่อกับบุคคลภายนอกได้รวดเร็วและบ่อยครั้งขึ้น

การใช้วิธีการติดต่อสื่อสารทางจดหมายของผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกนั้น ในระบบการราชทัณฑ์ทั่วไปถือว่าเป็นวิธีการที่อนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้ในการติดต่อกับบุคคลภายนอกเรือนจำได้

อย่างไรก็ดีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกไม่ว่าจะใช้วิธีการใด จำเป็นต้องมีข้อจำกัดในการติดต่อและต้องมีการตรวจสอบจากเจ้าพนักงานเรือนจำได้ในบางกรณีที่จะไม่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขังมากนัก เพื่อประโยชน์ในด้านความปลอดภัย ความมั่นคงและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำ โดยจะทำการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

กรมราชทัณฑ์ออกข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 3) เรื่องกำหนดความสะดวกและประโยชน์บางประการสำหรับผู้ต้องขัง ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2480 กำหนดว่า การอนุญาตให้ส่งจดหมายถึงญาตินั้นให้เป็นไปตามลำดับชั้นของผู้ต้องขัง กล่าวคือผู้ต้องขังชั้นเยี่ยมไม่มีการจำกัดการส่งจดหมาย ผู้ต้องขังชั้นดีมากอนุญาตให้ส่งจดหมายสัปดาห์ละ 2 ครั้งผู้ต้องขังชั้นดีอนุญาตให้ส่งจดหมายสัปดาห์ละ 1 ครั้งผู้ต้องขังชั้นกลางอนุญาตให้ส่งจดหมาย 2 สัปดาห์ต่อ 1 ครั้ง

ชั้นของผู้ต้องขัง	ความถี่ในการรับส่งจดหมายผู้ต้องขัง
ชั้นเยี่ยม	อนุญาตให้ส่งจดหมายถึงญาติมิตรได้
ชั้นดีมาก	อนุญาตให้ส่งจดหมายถึงญาติมิตรสัปดาห์ละ 2 ครั้ง
ชั้นดี	อนุญาตให้ส่งจดหมายถึงญาติมิตรสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
ชั้นกลาง	อนุญาตให้ส่งจดหมายถึงญาติมิตร 2 สัปดาห์ต่อ 1 ครั้ง
ชั้นเลว	อนุญาตให้ส่งจดหมายถึงญาติมิตร 3 สัปดาห์ต่อ 1 ครั้ง
ชั้นเลวมาก	อนุญาตให้ส่งจดหมายถึงญาติมิตร 4 สัปดาห์ต่อ 1 ครั้ง

ส่วนคนต้องขังและคนฝากมีข้อบังคับที่ 1/2499 เรื่องแก้ไขข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ฉบับที่ 3 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2480 กำหนดให้ได้รับอนุญาตให้ส่งจดหมายถึงญาติได้โดยไม่จำกัดจำนวน

การอนุญาตให้ติดต่อสื่อสารทางจดหมายนี้จำเป็นต้องจำกัดขอบเขตการติดต่อไว้บางประการเช่น จำกัดประเภท เนื้อหา หรือจำนวนจดหมายที่ส่งหรือได้รับ การจำกัดถ้อยคำในจดหมายต้องไม่ให้มีข้อความที่คลุมเครือ ข้อความที่เกี่ยวกับการพยายามช่วยเหลือผู้ต้องขังให้หลบหนีหรือข้อความอันเป็นปฏิปักษ์ต่อการสอบสวนดำเนินคดีหรือความปลอดภัยและการรักษาความสงบเรียบร้อยของสถานที่ควบคุม ข้อความอันเป็นการอนาจาร ขัดต่อศีลธรรมอันดี ข้อความวิพากษ์วิจารณ์การเมือง ศาล การบริหารงานองค์การแห่งรัฐรวมตลอดถึงข้อความอันเป็นการสบประมาทต่อผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ อีกทั้งยังอาจกำหนดจำกัดความยาวของจดหมายแต่ละฉบับและระยะเวลาการติดต่อจดหมายด้วย²

² จาก *หลักทัณฑ์วิทยา* (น. 544), โดย ประเสริฐ เมฆมณี, 2523, กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.

ดังนั้นกรณีที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะทราบถึงข้อความในจดหมายที่ผู้ต้องขังส่งให้แก่บุคคลภายนอกหรือบุคคลภายนอกส่งแก่ผู้ต้องขังจึงต้องเปิดและตรวจสอบข้อความหรือเนื้อหาในจดหมาย โดยมีการอ้างเหตุผลในการตรวจสอบจดหมายที่ส่งมาให้ผู้ต้องขังนั้นกระทำเพื่อต้องการสืบค้นข้อความเกี่ยวกับการหลบหนี สิ่งของต้องห้าม ข้อความลามก และสารเสพติดต่าง ๆ

ส่วนการตรวจสอบจดหมายที่ส่งออกไปนอกเรือนจำมีความจำเป็นเพื่อปกป้องสาธารณะจากแผนการที่ผิดกฎหมายหรือจากจดหมายที่มีข้อความหมิ่นประมาท ข่มขู่ หรือลามก และเพื่อทราบเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของแผนการหลบหนีและความไม่พอหรืออุปสรรคต่าง ๆ ของผู้ต้องขัง³ ซึ่งการกำหนดขอบเขตการติดต่อสื่อสารไว้เช่นนี้ถือได้ว่าเป็นมาตรการในการรักษาระเบียบวินัยและความสงบเรียบร้อยของเรือนจำประการหนึ่ง

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันเรือนจำอนุญาตให้ผู้ต้องขังรับส่งจดหมายได้ตามที่ต้องการโดยไม่ได้คำนึงถึงขั้นเป็นหลัก เนื่องจากรัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ว่าเป็นสิทธิของบุคคลในการติดต่อสื่อสารและการปรับตัวภายหลังพ้นโทษ

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และกฎกระทรวงฯ ในปัจจุบันแล้วไม่พบว่ามีบทบัญญัติหลักปฏิบัติในการตรวจสอบข้อความจดหมายเอาไว้เลย จะมีก็เพียงแต่บทบัญญัติตามกฎหมายเก่าซึ่งเจ้าพนักงานเรือนจำมักนำมาใช้อ้างถึง คือ ข้อบังคับสำหรับคุมขังนักโทษในกรมพระนครบาล ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434)⁴ และข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2442)⁵ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำในการตรวจอ่านจดหมายที่ส่งเข้ามาในเรือนจำหรือจะส่งออกไปนอกเรือนจำ

³ From *Corrections and Prisoners' Right* (p. 34), by Sheldon Krantz, 1983, Minnesota: West Publishing Company.

⁴ ข้อบังคับสำหรับคุมขังนักโทษในกรมพระนครบาล ร.ศ. 110 ข้อ 55 บัญญัติว่า “บรรดาหนังสือที่จะเข้ามาในคุก หรือจะส่งออกไปนอกจากนั้น เจ้ากรมต้องตรวจอ่านก่อนทั้งสิ้น เจ้ากรมมีอำนาจยึดและห้ามหนังสือนั้นไว้ ไม่ให้ส่งนักโทษหรือไม่ให้ส่งต่อไป โดยเหตุที่เจ้ากรมเห็นว่าเป็นการไม่สมควรถ้าจะยึดห้ามหนังสือดังนี้ ต้องลงเหตุที่ยึดและห้ามนั้นในจดหมายเหตุให้ชัด ถ้าหนังสือฉบับใดไม่มีเหตุขัดข้องควรให้นักโทษหรือควรรส่งไปแล้ว เจ้ากรมต้องลงชื่อย่อ ๆ ฤาประทับตราหมายในหนังสือที่ได้ตรวจนั้นเป็นสำคัญก่อนทุกฉบับแล้วจึงให้นักโทษและส่งต่อไป เว้นเสียแต่หนังสือที่นักโทษจะทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับยื่นเสนอว่ากรมพระนครบาล เจ้ากรมและพนักงานจะดูจะหวังเหนียวไว้ไม่ได้ต้องรีบส่งไปโดยเร็ว.”

⁵ ข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 118 ข้อ 54 บัญญัติว่า “ถ้านักโทษจะมีจดหมายถึงผู้ใด หรือผู้ใดมีจดหมายมาถึงนักโทษ ต้องส่งให้พระยามรงศ์อ่านจดหมายนั้นก่อน ต่อเห็นเป็นการปรกติจึงให้ส่งจดหมายนั้นไป ถ้าเห็นเป็นจดหมายผิดปรกติก็จะก่อเกิดการเสียประการใดให้ผู้คุมนำจดหมายนั้นขึ้นเสนอต่อผู้ว่าราชการเมือง จะสั่งให้ทำลายเสียก็ได้หรือจะให้ไต่สวนต่อไปประการใดก็ได้.”

ในทางปฏิบัติเมื่อมีการตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขัง เจ้าพนักงานเรือนจำจะอ้างถึงบทบัญญัติในกฎหมายทั้งสองฉบับนี้เพื่อรับรองอำนาจในการตรวจสอบจดหมายของเจ้าพนักงานเรือนจำ และกำหนดให้การตรวจจดหมายเป็นมาตรการส่วนหนึ่งแห่งการตรวจค้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุม การรักษาความปลอดภัยในเรือนจำหรือทัณฑสถาน การหยั่งรู้ถึงทัศนคติของผู้ต้องขังและการจัดสวัสดิการแก่ผู้ต้องขัง

หลักปฏิบัติเกี่ยวกับการตรวจค้นจดหมายของผู้ต้องขังที่กรมราชทัณฑ์กำหนดไว้ดังนี้⁶

(1) การตรวจค้นจดหมาย ให้ถือเป็นส่วนหนึ่งในบรรดาลังของต้องห้ามเพราะในจดหมายอาจมีการลักลอบส่งเงิน สิ่งของต้องห้าม หรือการนัดแนะในทางที่จะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของเรือนจำและทัณฑสถาน

(2) การส่งจดหมายของผู้ต้องขัง จะต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้เป็นการแน่นอน และจะต้องมีการบันทึกจดหมายที่ส่งออกหรือส่งถึงผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จดหมายส่งเงินทางธนาณัติจะต้องบันทึกเป็นหลักฐานไว้ทุกครั้ง

(3) ข้อความที่ปรากฏในจดหมาย หรือคำแฝงต่าง ๆ อาทิ ชื่อแฝง ข้อความกำกวม ข่าวย้ายเกี่ยวกับการเจ็บป่วย หรือความตาย ตลอดจนคำร้องทุกข์ต่าง ๆ ให้ถือเป็นความผิดชอบของเจ้าหน้าที่ จะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ

(4) เจ้าพนักงานเรือนจำและทัณฑสถาน จะต้องเร่งรัดการส่งจดหมาย หรือให้ผู้ต้องขังได้รับจดหมายในเวลาอันรวดเร็ว

นอกจากนี้ในกรณีของการตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์ได้ออกหนังสือกรมราชทัณฑ์ กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบข้อความในจดหมายของผู้ต้องขังหรือที่มีถึงผู้ต้องขังก่อนที่จะมีการส่งต่อทุกฉบับ เว้นแต่จดหมายของนักโทษที่ส่งถึงผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำ/ทัณฑสถานตรวจสอบจดหมายนั้น ทั้งนี้ในการตรวจสอบจดหมายเจ้าพนักงานต้องทำการตรวจสอบข้อความในจดหมายให้ละเอียดเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการนัดแนะวางแผนก่อความวุ่นวายหรือหลบหนี และการติดต่อของเครือข่ายผู้ค้ายาเสพติด รวมทั้งให้ตรวจสอบเนื้อหาหรือข้อความในจดหมายของผู้ต้องขังที่เขียนถึงบุคคลภายนอกว่า มีข้อความที่มีผลกระทบหรือล่อลวงละเมิดสิทธิมนุษยชนของบุคคลอื่นหรือไม่ หากจดหมายฉบับใดมีเนื้อหาหรือข้อความที่ไม่เหมาะสม ให้ผู้ต้องขังแก้ไขหรือระงับการส่ง

⁶ หลักทัณฑวิทยา (น. 547). เล่มเดิม.

จดหมายฉบับนั้นเสีย ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของเรือนจำและกรมราชทัณฑ์⁷

ในทางปฏิบัติ เจ้าพนักงานเรือนจำจะเปิดจดหมายที่ส่งออกหรือส่งถึงผู้ต้องขังเพื่อตรวจสอบทุกฉบับแต่อาจไม่ได้อ่านข้อความในจดหมายทุกฉบับแต่จะใช้วิธีการสุ่มจดหมายบางฉบับขึ้นอ่านหรืออ่านจดหมายของผู้ต้องขังที่มีพฤติการณ์ไม่น่าไว้วางใจหรือน่าสงสัยว่าจะก่อเหตุร้าย เพื่อตรวจสอบข้อความในจดหมายว่ามีการนัดแนะกันกระทำความผิดหรือหลบหนีหรือไม่

ส่วนการเปิดจดหมายเพื่อตรวจสอบนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจว่ามีสิ่งของผิดกฎหมายที่อาจใส่มาในจดหมายหรือไม่ รวมทั้งเพื่อประทับตราจดหมายที่จะส่งออกและรับจดหมายที่ส่งถึงผู้ต้องขัง จึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยในการป้องปรามให้ผู้ต้องขังเกรงกลัวไม่กล้าใช้จดหมายเป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดเพราะทราบว่าจะต้องผ่านการตรวจจากเจ้าพนักงานเรือนจำก่อนทุกครั้ง⁸

นอกจากนี้ถ้าจดหมายที่มีถึงผู้ต้องขังเป็นภาษาต่างประเทศ ต้องจัดแปลเป็นภาษาไทยเสียก่อนที่จะส่งต้นฉบับจดหมายแก่ผู้ต้องขัง และถ้าจดหมายนั้นเขียนเป็นภาษาต่างประเทศที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ จะมีการส่งจดหมายฉบับนั้นไปให้สถานทูตทำการแปลเป็นภาษาไทย เพื่อให้ทราบข้อความในจดหมายให้ ดังนั้นหากไม่มีการแปลข้อความในจดหมายทางเรือนจำจะไม่ส่งจดหมายให้กับผู้ต้องขังหรือส่งออกไปนอกเรือนจำ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้มีการส่งข่าวที่จะก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ผู้ต้องขังเองหรือการปกครองเรือนจำ

อย่างไรก็ดีการเปิดจดหมายของผู้ต้องขังทุกฉบับตรวจสอบข้อความ โดยอ้างแต่เพื่อความมั่นคงปลอดภัยหรือการตรวจค้นหาสิ่งของต้องห้ามหรือสิ่งของผิดกฎหมายเท่านั้น โดยไม่มีกฎหมายรับรองนั้นไม่น่าจะทำได้ และไม่ควรอ้างบทบัญญัติในข้อบังคับสำหรับคุมขังนักโทษในกรมพระนครบาล ร.ศ. 110 หรือข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 118 ว่าเป็น

⁷ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0905/ว.94 เรื่องซักซ้อมแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการตรวจเอกสารและการตรวจค้นบุคคลเข้าและออกจากเรือนจำ ลงวันที่ 11 สิงหาคม 2536, หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0705/ว.71 เรื่องแนวทางปฏิบัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับการตรวจเอกสารหรือจดหมายของผู้ต้องขัง ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2546 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ. 0705/2231 เรื่องซักซ้อมแนวทางการปฏิบัติผู้ต้องขังร้องทุกข์ยื่นเรื่องราวและถวายฎีกา ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2545.

⁸ จูไร ทัสสะ (ผู้อำนวยการส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง). *กรมราชทัณฑ์* (การสื่อสารระหว่างบุคคล, สัมภาษณ์เมื่อ 23 มีนาคม 2548).

⁹ สันติ สัมพันธ์นนท์ (นักพัฒนาวิทยา 6). *กรมราชทัณฑ์* (การสื่อสารระหว่างบุคคล, สัมภาษณ์เมื่อ 14 พฤษภาคม 2547). อ้างถึงใน จาก *หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง: กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 98), โดย ฌรัฐชา จรรยาชัยเลิศ, 2548, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บทบัญญัติกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำตรวจจดหมายผู้ต้องขังได้ เนื่องจากเป็น บทบัญญัติกฎหมายเก่าที่มีมาก่อนการบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หาก กรมราชทัณฑ์ต้องการตรวจจดหมายทุกฉบับ ควรออกกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ใน การตรวจจดหมายของผู้ต้องขังไว้โดยเฉพาะเพื่อมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญฯ และไม่เป็นการละเมิด สิทธิส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง¹⁰

อย่างไรก็ตามหากไม่มีการออกกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำไว้โดยเฉพาะ การตรวจจดหมายผู้ต้องขังอาจกระทำโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยผู้ที่จะมีอำนาจเปิดจดหมายออกอ่านควรเป็นพศคดีเท่านั้น เพราะเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือ ตำรวจตามมาตรา 2(16) จึงมีอำนาจทำการสืบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของพศคดีได้ตาม มาตรา 17 ประกอบกับมาตรา 2(10) ที่ให้อำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อรักษา ความสงบเรียบร้อยและเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิดได้¹¹ แต่ต้องเป็นการเปิดจดหมาย ตรวจสอบเฉพาะในกรณีที่มีเหตุอันสมควรเท่านั้น ไม่ควรตรวจสอบจดหมายทุกฉบับอันถือเป็นการ ตรวจข่าวสาร (เซ็นเซอร์) ซึ่งถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล¹²

ดังนั้นเมื่อกรมราชทัณฑ์ยังไม่ได้ออกกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำทำการ ตรวจสอบจดหมายทุกฉบับไว้โดยเฉพาะแล้ว จึงไม่ควรทำการตรวจสอบข้อความในจดหมายของ ผู้ต้องขังทุกฉบับ แต่ควรกำหนดหลักเกณฑ์หรือแนวปฏิบัติให้ชัดเจนว่าจะตรวจข้อความใน จดหมายของผู้ต้องขังกลุ่มใด อย่างไร เพราะเหตุใด เพื่อมิให้เป็นการเลือกปฏิบัติ แต่แสดงให้เห็นว่า ทำการตรวจสอบเฉพาะกรณีที่มีความจำเป็นจริง ๆ เพื่อป้องกันเหตุร้าย และรักษาความสงบ เรียบร้อยภายในเรือนจำเท่านั้น

3.1.4 กฎหมายที่เกี่ยวกับการสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์ของผู้ต้องขัง

สิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังเข้าบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 36 มีสาระสำคัญคุ้มครองเสรีภาพของบุคคล ในการ สื่อสารถึงกัน โดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่ บุคคลมีติดต่อถึงกัน จะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะรักษา ความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 33 ที่กำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับการติดต่อสื่อสารจากบุคคลภายนอก

¹⁰ จาก คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (น. 192), โดย วิสัย พุกกะวัน, 2544, กรุงเทพมหานคร: ทิพย์อักษร.

¹¹ แหล่งเดิม. (น. 216).

¹² แหล่งเดิม. (น. 218).

ผู้ต้องขังจึงสามารถติดต่อสื่อสารหรือได้รับการติดต่อจากบุคคลภายนอกตามสิทธิที่กรมราชทัณฑ์กำหนดไว้

การใช้โทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสารเป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อกับบุคคลภายนอก โดยเฉพาะบุคคลในครอบครัว สามีหรือภริยาได้บ่อยครั้งมากขึ้นและเป็นการแก้ปัญหาที่มีการเยี่ยมญาติของผู้ต้องขังตามปกติที่เรือนจำหรือทัณฑสถานต้องรับภาระหนักในการตรวจค้นสิ่งของที่ญาตินำเข้ามาเยี่ยมผู้ต้องขังเพื่อป้องกันการนำสิ่งผิดกฎหมายเข้ามาในเรือนจำและต้องมีการควบคุมการเยี่ยมอย่างเข้มงวดเพื่อมิให้มีการส่งอาณัติสัญญาหรือมีการนัดหมายให้ผู้ต้องขังก่อการร้ายหรือหลบหนีออกจากเรือนจำ

นอกจากนี้ในการเยี่ยมแต่ละครั้งจะมีการกำหนดเวลาเยี่ยม ซึ่งหากวันใดมีญาติมาเยี่ยมผู้ต้องขังเป็นจำนวนมากอาจทำให้ญาติมีเวลาพูดคุยกับผู้ต้องขังน้อยเกินไป ทำให้ผู้ต้องขังและญาติไม่ได้รับความสะดวกและอาจรู้สึกไม่พอใจกับสิทธิที่ตนได้รับ

กรมราชทัณฑ์ตระหนักถึงความจำเป็นและผลดีในการใช้โทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสาร จึงเริ่มนำแนวความคิดในการติดต่อสื่อสารโดยใช้โทรศัพท์สาธารณะซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่มาให้บริการแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้ติดต่อกับญาติพี่น้องที่อยู่ภายนอกได้อย่างสะดวกและบ่อยครั้งมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อจิตใจของผู้ต้องขังโดยทำให้ผู้ต้องขังได้ผ่อนคลายความกังวล และคลายความคิดถึงญาติ ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายของญาติในการเดินทางมาเยี่ยมผู้ต้องขังที่เรือนจำ ทั้งยังช่วยลดปริมาณการเยี่ยมญาติหน้าเรือนจำและทัณฑสถานด้วย

การนำระบบโทรศัพท์ที่นำมาให้บริการแก่ผู้ต้องขังนั้น นอกจากจะเพิ่มความสะดวกแก่ผู้ต้องขังและญาติจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยในการควบคุมผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานด้วย¹³ จึงต้องกำหนดแนวทางปฏิบัติในการให้บริการโทรศัพท์สาธารณะแก่ผู้ต้องขัง ประกอบด้วย รูปแบบการให้บริการ คุณสมบัติผู้รับบริการ บุคคลที่อนุญาตให้ติดต่อได้ เลขหมายปลายทางที่โทรออก การขอให้บริการ การสั่งซื้อบัตรโทรศัพท์ ฯลฯ เพื่อให้เรือนจำ/ทัณฑสถานดำเนินการได้อย่างถูกต้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ระบบโทรศัพท์ที่ใช้ในเรือนจำและทัณฑสถานในประเทศไทย เป็นระบบโทรศัพท์แบบใช้บัตรโทรศัพท์ที่สามารถใช้ได้เฉพาะในเรือนจำและทัณฑสถานเท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้ภายนอก และบัตรโทรศัพท์ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปภายนอกไม่สามารถนำมาใช้ในเรือนจำและทัณฑสถานได้

¹³ หนังสือกรมราชทัณฑ์ด่วนที่สุดที่ มท. 0905/ว.37 เรื่องการให้บริการ โทรศัพท์สาธารณะแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน ลงวันที่ 22 มิถุนายน 2544.

โดยผู้ต้องขังที่ประสงค์จะใช้บริการโทรศัพท์ต้องสมัครเป็นสมาชิก และกรมราชทัณฑ์จะออกบัตรโทรศัพท์ที่เรียกว่า “บัตรสมาชิก” โดยใช้เลขประจำตัวบัตรประชาชน 13 หลักเป็นเลขบัตรสมาชิกของผู้นั้นเพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์บุคคล

ผู้ต้องขังที่มีสิทธิได้รับบริการ ได้แก่ ผู้ต้องขังระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา นักโทษเด็ดขาดชั้นกลางขึ้นไป ผู้ต้องขังกัง ซึ่งไม่อยู่ระหว่างถูกลงโทษทางวินัยในปีนั้น

ผู้ต้องขังสามารถใช้โทรศัพท์ติดต่อได้เฉพาะกับญาติที่มีความเกี่ยวข้องกันเป็นบิดามารดา สามีภรรยา บุตร และพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา โดยผู้ต้องขังจะเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายเอง และกำหนดให้ผู้ต้องขังโทรติดต่อบุคคลภายนอกได้ไม่เกิน 5 หมายเลข โดยจะต้องเป็นเลขหมายที่บ้านหรือที่ทำงานของญาติเท่านั้น ไม่สามารถติดต่อโทรศัพท์เคลื่อนที่ได้ เนื่องจากควบคุมได้ยาก โดยติดตั้งระบบบล็อกเลขหมายปลายทาง เพื่อจำกัดให้โทรออกได้เฉพาะเลขหมายที่ขออนุญาตไว้ และกำหนดเงื่อนไขในการใช้บริการโทรศัพท์เฉพาะกรณีมีเหตุผลจำเป็นที่จะต้องติดต่อกับญาติเท่านั้น เช่น มีความจำเป็นในเรื่องคดี กรณีเจ็บป่วย หรือกรณีไม่มีญาติมาเยี่ยมเป็นระยะเวลานานเกิน 1 เดือน เนื่องจากพบว่าแม่เรือนจำจัดให้บริการโทรศัพท์แล้ว แต่ยังไม่ลดปริมาณการเยี่ยมที่หน้าเรือนจำตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะผู้ต้องขังส่วนหนึ่งใช้โทรศัพท์เพื่อแจ้งให้ญาตินำสิ่งของมาเยี่ยมที่เรือนจำ

นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์กำหนดให้มีมาตรการควบคุมการใช้โทรศัพท์โดยในกรณีที่พบว่าผู้ต้องขังรายใดมีพฤติกรรมไม่น่าไว้วางใจก็ไม่ควรอนุญาตใช้โทรศัพท์หรือระงับการใช้ในทันที ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการใช้โทรศัพท์เป็นช่องทางในการกระทำความผิดกฎหมาย และมีมาตรการควบคุมการใช้โทรศัพท์ของผู้ต้องขังอื่นใช้ ชื่อ ขาย แลกเปลี่ยนหรือหาผลประโยชน์จากบัตรโทรศัพท์ รวมทั้งการกระทำใด ๆ อันผิดไปจากวัตถุประสงค์ของการให้บริการโทรศัพท์ในเรือนจำและทัณฑสถาน ผู้ใดฝ่าฝืนให้เรือนจำระงับการให้บริการทันทีโดยมีกำหนดเวลาหรือระงับใช้แบบถาวร และหากมีหลักฐานแน่ชัดว่า การใช้บริการโทรศัพท์ของผู้ต้องขังรายใดจะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำก็ไม่ควรอนุญาตให้ใช้หรือที่ใช้แล้วให้ระงับหรือยกเลิกทันที¹⁴

ในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์กำลังพัฒนาระบบโทรศัพท์ให้มีระบบการฝากข้อความที่ญาติฝากให้ผู้ต้องขังและผู้ต้องขังฝากให้กับญาติได้เพื่อเป็นการเพิ่มบริการให้กับผู้ต้องขังกับระบบการ

¹⁴ หนังสือกรมราชทัณฑ์ด่วนมากที่สุด มท.0905/ว.11 เรื่อง การให้บริการโทรศัพท์แก่ผู้ต้องขังระยะที่สอง ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2545 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขช. 0705/2334 เรื่อง ชักซ้อม แนวทางการให้บริการโทรศัพท์แก่ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2545.

ติดตั้งเครื่องบันทึกเสียงการสนทนาเพื่อใช้ตรวจสอบการพูดคุยของญาติและผู้ต้องขัง เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำและควบคุมตรวจสอบมิให้ผู้ต้องขังนัดแนะกับบุคคลภายนอกในการก่อเหตุร้ายอย่างหนึ่งอย่างใดได้ ซึ่งกรมราชทัณฑ์เห็นว่าสามารถกระทำได้แต่เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการร้องเรียนว่าละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงต้องให้ผู้ต้องขังลงลายมือชื่อในใบยินยอมที่ได้จัดทำขึ้น หากผู้ต้องขังรายใดไม่ยินยอมก็จะไม่อนุญาตให้ใช้โทรศัพท์¹⁵

ในกรณีที่ผู้ต้องขังหรือญาติใช้ภาษาต่างประเทศในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์กรมราชทัณฑ์กำหนดแนวทางปฏิบัติให้เจ้าพนักงานเรือนจำตรวจสอบการสนทนาอย่างใกล้ชิด ในลักษณะเดียวกับการตรวจสอบจดหมายที่ผู้ต้องขังส่งไปภายนอกเรือนจำตามสมควรแต่สภาวะที่เป็นอยู่ เช่น การสอบถามผู้ต้องขังเกี่ยวกับสาระสำคัญของการสนทนา การจดบันทึกชื่อที่อยู่และเลขหมายของบุคคลที่ผู้ต้องขังติดต่อในแต่ละครั้ง รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ผู้ต้องขังและญาติได้ทราบว่า เรือนจำและทัณฑสถาน ได้บันทึกการสนทนาไว้ทุกครั้ง เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำ¹⁶

ในทางปฏิบัติเมื่อผู้ต้องขังต้องการใช้โทรศัพท์ติดต่อกับบุคคลภายนอก เจ้าพนักงานเรือนจำจะนั่งฟังการสนทนาอยู่ใกล้ ๆ โดยไม่มีการบันทึกเทปการสนทนาของผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์จะต้องให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้เจ้าพนักงานเรือนจำตรวจสอบการสนทนา และถือว่าการใช้โทรศัพท์เป็นเพียงสวัสดิการหนึ่งที่เรือนจำจัดให้บริการแก่ผู้ต้องขังจึงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและตรวจสอบโดยเจ้าพนักงานเรือนจำ¹⁷

อย่างไรก็ดีในปัจจุบันเรือนจำบางแห่งยังคงมีปัญหาในการใช้โทรศัพท์ของผู้ต้องขังที่ไม่มีเครื่องบันทึกเทป ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบการสนทนาของผู้ต้องขังในกรณีที่มีปัญหาเกิดขึ้นในภายหลังได้ จึงควรมหามาตรการแก้ไขต่อไป

¹⁵ หนังสือกรมราชทัณฑ์ด่วนมากที่สุด มท.0905/ว.49 เรื่อง การให้บริการโทรศัพท์สาธารณะแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน ลงวันที่ 18 กรกฎาคม 2544.และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0905/1660 เรื่อง การให้บริการ โทรศัพท์แก่ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 30 เมษายน 2545.

¹⁶ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ. 0705/2334 เรื่อง ชักซ้อม แนวทางการให้บริการโทรศัพท์แก่ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2545.

¹⁷ จูไร ทัสสะ (ผู้อำนวยการส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง). *กรมราชทัณฑ์* (การสื่อสารระหว่างบุคคล, สัมภาษณ์เมื่อ 23 มีนาคม 2548).

3.2 หลักกฎหมายไทยในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารตามกฎหมายต่างประเทศ

3.2.1 ประเทศอังกฤษ

สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกกำหนดไว้ในระเบียบเรือนจำ (The Prison Rules 1999) ข้อ 4 ว่า

(1) ควรเอาใจใส่เป็นพิเศษกับการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและครอบครัวของเขาโดยพิจารณาให้เกิดประโยชน์ที่ดีที่สุดสำหรับบุคคลทั้งสองกลุ่ม

(2) ผู้ต้องขังควรได้รับการสนับสนุนหรือกระตุ้นเพื่อให้มีความสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์กับบุคคลหรือหน่วยงานที่อยู่นอกเรือนจำ ภายใต้ข้อวินิจฉัยของผู้บัญชาการเรือนจำที่เห็นว่าเหมาะสมที่จะทำเพื่อให้ครอบครัวและผู้ต้องขังสามารถฟื้นฟูสถานะทางสังคม

ก. การติดต่อสื่อสารทางจดหมาย

ระเบียบเรือนจำข้อ 35(2) (a) กำหนดว่าผู้ต้องขังที่ศาลพิพากษาแล้วสามารถที่จะส่งหรือรับจดหมายส่วนตัวที่รับเข้ามาในเรือนจำหรือภายหลังจากนั้นสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง และในการรับหรือส่งจดหมายเพิ่มจากปกติอาจได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำในฐานะที่เป็นเอกสิทธิ์ของผู้ต้องขังหรือมีความจำเป็นเพื่อเป็นสวัสดิการแก่ผู้ต้องขังหรือแก่ครอบครัวของเขา

ในส่วนของการตรวจจดหมายทั่วไปนั้น รัฐมนตรีมีอำนาจกำหนดเป็นคำสั่งให้ผู้บัญชาการเรือนจำตรวจจดหมายทั่วไปของผู้ต้องขัง ตามกรณีที่กำหนดไว้ในมาตรา 35 (A) (4) และพอสมควรแก่เหตุ ซึ่งมาตรา 35 A (4) กำหนดไว้ ดังนี้

1. เพื่อประโยชน์ด้านความมั่นคงของรัฐ
2. เพื่อป้องกันอาชญากรรม และการสืบสวนสอบสวนและฟ้องร้องในคดีอาญา
3. เพื่อประโยชน์ด้านความสงบเรียบร้อยในสังคม
4. เพื่อรักษาและดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยความสงบเรียบร้อยและวินัยภายในเรือนจำ

5. เพื่อรักษาสุขอนามัยหรือศีลธรรม

6. เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

กฎเรือนจำ มาตรา 35 A ข้อ (6) ยังได้นิยามการตรวจจดหมายว่า “การสกัดกั้น (Interception) การสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นรูปภาพให้หมายถึง การเปิด การอ่าน การตรวจสอบ และทำสำเนาการสื่อสารนั้น ๆ” ในการตรวจจดหมายนั้น ผู้บัญชาการเรือนจำจะมอบอำนาจเจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างของเรือนจำเป็นผู้ดำเนินการ

ผู้บัญชาการเรือนจำ สามารถกักจงดหมายเพื่อการตรวจสอบได้ไม่เกิน 3 เดือน และสามารถขยายได้ครั้งละไม่เกิน 3 เดือน ตามความจำเป็นที่ระบุไว้ในมาตรา 35 A (4) และหลังจากตรวจสอบแล้ว หากผู้บัญชาการเห็นสมควรอาจสั่งได้ให้ทำลายได้¹⁸

นอกจากนี้คณะกรรมการตรวจเรือนจำ (The board of visitors) อาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถรับส่งจดหมายได้เพิ่มขึ้นในสถานการณ์พิเศษ หรือรัฐมนตรีอาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังรับหรือส่งจดหมายเพิ่มขึ้นได้ในส่วนที่สัมพันธ์กับผู้ต้องขังหรือชั้นของผู้ต้องขัง¹⁹

ส่วนผู้ต้องขังที่ศาลยังไม่ได้พิพากษาคดีระเบียบเรือนจำข้อ 35 (1) กำหนดว่าอาจส่งและรับจดหมายได้โดยไม่จำกัดจำนวน แต่รัฐมนตรีอาจกำหนดข้อจำกัดหรือเงื่อนไขในกรณีทั่วไปหรือกรณีเฉพาะได้ ซึ่งการจำกัดการติดต่อสื่อสารทางจดหมายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณามีกำหนดใน Standing Order ข้อ 5B (6A) (2) จำกัดให้ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาสามารถรับหรือส่งจดหมายได้สัปดาห์ละสองครั้งและมีเอกสิทธิ์เพิ่มขึ้นได้มากเท่าที่เขาต้องการ²⁰

สำหรับค่าใช้จ่ายในการส่งจดหมาย Standing Order 5B16 (1) กำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับค่าแถมปีสำหรับจดหมายที่ส่งออกไปยังบุคคลอื่นจากกองทุนสาธารณะ (Public funds)

จดหมายส่วนตัวทุกฉบับที่ส่งถึงหรือส่งจากผู้ต้องขังอาจถูกอ่าน บันทึกหรือตรวจสอบโดยผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตัวแทน และผู้บัญชาการเรือนจำอาจระงับจดหมายที่ไม่เหมาะสม (Objectionable) หรือมีความยาวเกินไป ในทางปฏิบัติการอ่านจดหมายเป็นประจำกระทำเฉพาะกับผู้ต้องขังที่ถูกกักตัวในสถาบันที่มีความมั่นคงสูง ผู้ต้องขังที่จะต้องถูกส่งตัวไปยังเรือนจำอื่นเป็นการชั่วคราว (From such an establishment but temporarily transferred elsewhere) ผู้ต้องขังชั้น A หรือถือว่าชั้น A ผู้ต้องขังที่ถูกกักตัวแยกต่างหากในสถานที่ซึ่งออกแบบสำหรับควบคุมผู้ต้องขังชั้น A และผู้ต้องขังที่มีรายชื่อในการหลบหนีการคุมขัง²¹

ส่วนผู้ต้องขังอื่น ๆ จะถูกอ่านจดหมายได้ในลักษณะที่ใช้เป็นมาตรการพิเศษเมื่อมีเหตุผลเชื่อว่าทำให้ช่วยป้องกันหรือตรวจพบการกระทำที่เป็นอาชญากรรมหรือคุณลักษณะที่จะฝ่าฝืนข้อจำกัดของเรือนจำ หรือข้อความในจดหมายอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัวของผู้ต้องขัง

¹⁸ จาก การศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตรวจจดหมายของผู้ต้องขังในต่างประเทศ (น. 27-28, โดย คณะศึกษาศาสตร์ตรวจจดหมายของผู้ต้องขังในต่างประเทศ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม, 2551, กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.

¹⁹ Prison Rules. (1999). SI 1999/728 r 35(3) (6) (7).

²⁰ From Tim Owen QC and Alison Macdonald (p. 270), by Stephen Livingstone, 1999.

²¹ Halsbury's Law of England 4th volume 36(2). p. 311. และผู้ต้องขังชั้น A ก็คือซึ่งเป็นผู้ที่เป็นอันตรายต่อสังคมและมีแนวโน้มที่จะหลบหนีได้ง่าย.

ในปัจจุบัน Standing Order 5B (19) กำหนดว่าผู้ต้องขังสามารถส่งจดหมายกับบุคคลที่เขาปรารถนาได้ แต่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับบุคคลที่ผู้ต้องขังสามารถติดต่อทางจดหมายไว้ซึ่งได้แก่ผู้เยาว์ (Minors) หรือผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบของบิดามารดา นักโทษเด็ดขาดในเรือนจำอื่น ซึ่งผู้บัญชาการเรือนจำเชื่อว่าการติดต่อทางจดหมายจะเป็นการขัดขวางการแก้ไขฟื้นฟูของผู้ต้องขังแต่ละคน บุคคลที่เป็นเหยื่อของการกระทำผิดซึ่งผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาว่าจะเป็นสาเหตุให้เหยื่อหรือครอบครัวเสียใจเกินควร ผู้บัญชาการเรือนจำมีเหตุผลที่จะเชื่อว่าการติดต่อทางจดหมายมีการวางแผนหรือนัดหมายในลักษณะที่มีการข่มขู่เกี่ยวกับความปลอดภัยหรือระเบียบของเรือนจำ ซึ่งข้อจำกัดของจดหมายที่เขียนถึงเหยื่อไม่ใช่กับเหยื่อที่เป็นญาติใกล้ชิดหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณานอกจากนี้ผู้ต้องขังโดยทั่วไปจะไม่ได้รับอนุญาตให้เขียนจดหมายถึงผู้รับไปรษณีย์ (Box number) หรือรับจดหมายที่ไม่ระบุชื่อผู้ส่งไว้²²

นอกจากนี้การติดต่อจดหมายโดยทั่วไป (General correspondence) ที่ติดต่อกับครอบครัวหรือเพื่อนหรือหน่วยงานอื่นไม่ควรประกอบด้วยข้อความดังต่อไปนี้²³

(1) เนื้อหาของจดหมายประกอบด้วยข้อความที่หยาบคายหรือก้าวร้าว (Grossly indecent or offensive) ข่มขู่ หรือข้อมูลที่ทำให้ทราบหรือเชื่อว่าจะนำไปสู่การหลอกลวง ซึ่งผู้เขียนมีความตั้งใจให้ผู้ได้รับจดหมายหรือบุคคลอื่น ๆ เกิดความเสียหายหรือความกังวล

(2) เนื้อหาที่สนับสนุนหรือส่งเสริมให้กระทำความผิดวินัย (Disciplinary offence) หรือการก่ออาชญากรรม (Criminal offence) รวมถึงการกลบเกลื่อนพยานหลักฐานเพื่อผลของรูปคดี

(3) แผนการหลบหนีหรือเนื้อหาที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของเรือนจำ

(4) เนื้อหาของจดหมายที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของประเทศ

(5) คำอธิบายเกี่ยวกับการทำหรือใช้อาวุธ ระเบิด ยาพิษ หรือคำแนะนำด้านทำลายล้างอื่น ๆ

(6) ข้อความที่คลุมเครือหรือเป็นรหัสซึ่งไม่สามารถเข้าใจได้ทันทีแต่ต้องใช้วิธีการถอดรหัส

(7) เนื้อหาจดหมายที่มีข้อความหยาบคาย อนาจารหรือลามก ซึ่งเป็นผิดตามพระราชบัญญัติไปรษณีย์ (Post office Act 1953)

²² Ibid. (p. 268).

²³ Halsbury's Law of England. 4th volume 36 (2). p. 312.

(8) เนื้อหาจดหมายมีลักษณะข่มขู่หรือแสดงถึงอันตรายของการฝ่าฝืนข้อห้ามนั้นหรือทำให้ได้รับบาดเจ็บทางร่างกายแก่บุคคลอื่น ซึ่งรวมถึงการกระตุ้นให้เกิดการเหยียดเชื้อชาติ(Racial hatred)

(9) เนื้อหาจดหมายที่ต้องการนำเสนอต่อสาธารณะหรือใช้ในการออกอากาศทางวิทยุหรือโทรทัศน์ถ้าเป็นข้อความที่ (a) ได้รับผลประโยชน์จากการเผยแพร่ หรือ (b) ข้อความที่ปรากฏต่อสาธารณะมีลักษณะที่ไม่เขียนบนพื้นฐานของความมั่นคงหรือระเบียบที่ดี หรือ (c) ข้อความที่เกี่ยวกับอาชญากรรมหรือการกระทำผิดในอดีตของผู้ต้องขัง เว้นแต่ประกอบด้วยทัศนคติที่รุนแรงเกี่ยวกับการลงโทษหรือคำพิพากษา ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับอาชญากรรม ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ระบบการลงโทษตามกฎหมายอาญา หรือ(d) อ้างถึงเอกลักษณ์ของผู้ต้องขังหรือเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะทำการชี้ตัว (refers to individual inmates or member of staff in such a way that they might be identified)

(10) ในกรณีนักโทษเด็ดขาด หากเนื้อหาในจดหมายประกอบด้วยการกระทำในกิจกรรมธุรกิจ

นอกจากนี้กฎหมายอังกฤษยังมีการตรวจสอบจดหมายที่ได้รับสิทธิพิเศษ กล่าวคือเป็นจดหมายที่มีระหว่างผู้ต้องขังกับที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้ต้องขัง หรือกับศาล ซึ่งรวมถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยุโรป ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป และศาลยุติธรรมยุโรป และในการเขียนจดหมายประเภทนี้ เรือ่นจำต้องจัดหาอุปกรณ์การเขียนให้แก่ผู้ต้องขัง หากได้รับการร้องขอ

สำหรับการตรวจจดหมายประเภทนี้ กฎเรือ่นจำ มาตรา 39 (1) ระบุไว้ว่า จดหมายดังกล่าวอาจเปิด อ่านหรือยับยั้งได้ โดยผู้บัญชาการเรือ่นจำ ตามกรณีที่กำหนดไว้ในกฎเรือ่นจำ โดยผู้บัญชาการเรือ่นจำอาจเปิดจดหมายดังกล่าวได้ หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า มีสิ่งของต้องห้ามที่ไม่ได้รับอนุญาตให้มีในเรือ่นจำ หรือเป็นจดหมายที่ไม่ได้มาจากหรือส่งถึงที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้ต้องขัง หรือศาล และอาจเปิดอ่าน และยับยั้งได้ หากมีเหตุอันเชื่อว่าเนื้อหาของจดหมายเป็นภัยต่อความมั่นคงปลอดภัยของเรือ่นจำ หรือความปลอดภัยของบุคคลอื่นหรือเกี่ยวข้องกับก่ออาชญากรรม อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังจะต้องอยู่ในขณะที่จดหมายถูกเปิด และต้องได้รับแจ้งหากจดหมายหรือสิ่งที่แนบมาด้วยถูกอ่านหรือยับยั้ง²⁴

ข. การติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์

ผู้ต้องขังในเรือ่นจำอังกฤษสามารถร้องขอต่อผู้บัญชาการเรือ่นจำเพื่อใช้โทรศัพท์ได้ โดยเริ่มมีการใช้โทรศัพท์สาธารณะใช้บัตร (Card phones) ตั้งแต่ปี 1988 ซึ่งมีการสนับสนุนให้ขยาย

²⁴ แหล่งเดิม. (น. 28).

โครงการโทรศัพท์ดังกล่าวออกไป เพราะเป็นวิธีการที่ดีจะทำให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อกับครอบครัวได้มากกว่าปกติและเป็นวิธีการระบายอารมณ์ของผู้ต้องขังที่เกิดจากข้อจำกัดต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตในเรือนจำได้เป็นอย่างดี²⁵

ต่อมาในปี 1991 Home office กำหนดให้มีการขยายการจัดโทรศัพท์สาธารณะใช้บัตรเพื่อใช้ในทุกส่วนของเรือนจำ เว้นแต่แดนที่รักษาความปลอดภัยเป็นพิเศษ (Special security unites) ซึ่งการ์ดนี้ไม่สามารถนำไปใช้กับโทรศัพท์สาธารณะตามปกติได้ และผู้ต้องขังอาจได้รับบัตรโทรศัพท์จำนวนมากพอตามที่ตนเองต้องการแต่ไม่ควรได้รับมากกว่าสองหน่วยต่อหนึ่งครั้ง หากไม่มีการใช้งาน ซึ่งบัตรโทรศัพท์นี้สามารถหาซื้อได้ด้วยเงินส่วนตัวและยังใช้เป็นสิ่งจูงใจในการประพฤติตนของผู้ต้องขังที่จะต้องประพฤติตนดีเพื่อมีสิทธิ์ซื้อบัตรโทรศัพท์ได้²⁶

การโทรศัพท์โดยใช้บัตรโทรศัพท์ทุกครั้งสามารถถูกตรวจสอบและอาจถูกระงับการใช้ถ้าพบว่ามี การฝ่าฝืนเงื่อนไขการใช้โทรศัพท์ที่แสดงใน Prison Service Order and Instructions (PSO)4400 เช่นห้ามมิให้โทรไปยังโทรศัพท์มือถือห้ามมิให้มีการ โทรติดต่อไปยังสื่อมวลชนหากมีเจตนาจะให้ใช้ข้อมูลสำหรับตีพิมพ์ (Publication) หรือเผยแพร่ (Broadcast) ข่าวนั้น แต่มีกรณีที่ผู้ต้องขังคัดค้านข้อจำกัดดังกล่าวดังปรากฏในคดี R v Home Secretary ex p Bamber ซึ่งศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal) สนับสนุนข้อห้ามในการติดต่อกับสื่อมวลชนของผู้ต้องขัง โดยศาลเห็นว่าเจ้าหน้าที่ไม่มีวิธีในการตรวจสอบสถานภาพของผู้ต้องขังที่ใช้โทรศัพท์ว่าอยู่ในสถานะตามที่กำหนดไว้ตามระเบียบหรือไม่จนกว่าจะมีการใช้โทรศัพท์แล้ว จึงต่างกับการติดต่อทางจดหมายที่สามารถตรวจสอบได้ล่วงหน้า อย่างไรก็ตามมีการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังร้องขออนุญาตในการใช้โทรศัพท์ติดต่อกับสื่อมวลชนได้เมื่อเขาต้องการเปิดเผยเรื่องราวใด ๆ ²⁷

นอกจากนี้ Prison Service Order and Instruction ยังกำหนดว่าหากผู้ต้องขังต้องการทราบเบอร์โทรศัพท์ ผู้ต้องขังต้องมีคำร้องขอต่อเจ้าพนักงาน โดยอธิบายว่าทำไมจึงต้องการทราบเลขหมายโทรศัพท์นั้นด้วย และผู้ต้องขังอาจจะติดต่อกับเหยื่อได้เฉพาะในสถานการณ์ที่จำกัดมาก เช่นเดียวกับการติดต่อทางจดหมาย ซึ่งหากประชาชนคนใดแจ้งแก่เรือนจำว่าไม่ต้องการรับสายโทรศัพท์จากผู้ต้องขังคนใดโดยเฉพาะ เรือนจำจะมีการป้องกันการโทรออกไปหาบุคคลนั้น²⁸

การตรวจสอบการโทรศัพท์ของผู้ต้องขังส่วนมากจะทำโดยการสุ่มโดยต้องแสดงคำเตือนอย่างชัดเจนใกล้กับเครื่องโทรศัพท์เพื่อแสดงว่าการ โทรศัพท์อาจถูกตรวจสอบและบันทึกได้

²⁵ Tim Owen QC and Alison Macdonald (p. 280). Op.cit.

²⁶ Ibid. (p. 281).

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid. (p. 282).

สำหรับผู้ต้องขังประเภท A ที่มีรายชื่อเป็นผู้หลบหนี (Escape list) หรือผู้ต้องขังที่ศาลตัดสินแล้วว่าผิดหรือผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมระหว่างพิจารณาสำหรับความผิดที่เกี่ยวกับการโทรศัพท์หรือเขียนจดหมายลานั้น การโทรศัพท์ของผู้ต้องขังเหล่านี้จะต้องถูกตรวจสอบอย่างต่อเนื่องและมีการบันทึกเทป ซึ่งการบันทึกเทปอาจยอมรับได้ว่าเป็นขบวนการที่ชอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบวินัย แต่การโทรไปยังที่ปรึกษาด้านกฎหมาย (Legal advisers) หรือ Samaritans ไม่ควรถูกตรวจสอบ แต่ควรจัดให้อยู่ในสถานะที่เป็นส่วนตัว

การให้บริการโทรศัพท์ในเรือนจำกำลังจะไม่ใช้ระบบโทรศัพท์สาธารณะแบบใช้บัตรเป็นผลมาจากความกังวลเกี่ยวกับการใช้บัตรโทรศัพท์ในรูปแบบของการใช้เงินในเรือนจำ ซึ่งระบบได้ทำการทดสอบในบางเรือนจำโดยผู้ต้องขังจะได้รับรหัสส่วนตัว (Individual Pin number) และสามารถโทรได้เฉพาะเลขหมายที่ได้รับการอนุมัติไว้ อย่างไรก็ตามโครงการนี้ยังไม่ขยายไปใช้ในทุกระบบ ทำให้เรือนจำส่วนใหญ่ยังคงใช้ระบบโทรศัพท์สาธารณะแบบใช้บัตรเช่นเดิมอยู่²⁹

3.2.2 ประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศซึ่งเป็นรัฐเดี่ยว มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเป็นประเทศแรกในทวีปเอเชียที่มีรัฐธรรมนูญเป็นของตนเอง รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นนับเป็นผลผลิตที่สำคัญของการปฏิรูปด้านการเมืองการปกครองในสมัยของจักรพรรดิเมจิ แม้การมีรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นฉบับนี้ไม่อาจกล่าวได้ว่าประชาชนได้มีความเปลี่ยนแปลงในสิทธิเสรีภาพมากนัก แต่ก็เริ่มจุดเริ่มต้นที่ดีในการทำให้ชาวญี่ปุ่นได้ตระหนักในสิทธิและเสรีภาพของตน³⁰ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อญี่ปุ่นอยู่ภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกา จึงได้มีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดเนื่องจากกระบวนกฎหมายสหรัฐอเมริกาเข้ามามีอิทธิพลต่อระบบกฎหมายญี่ปุ่นมากขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นที่ให้การคุ้มครองประชาชน และให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น ซึ่งย่อมรวมถึงการให้การคุ้มครองบุคคลในฐานะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีด้วย

นอกจากนี้ศาลฎีกา (ศาลสูงของญี่ปุ่น) มีอำนาจที่จะพิจารณาการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารว่าเกินขอบเขตที่รัฐธรรมนูญมอบหมายไว้ให้หรือไม่ ซึ่งอำนาจที่จะสั่งว่าการปฏิบัติของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารเป็นโมฆะหากเกินขอบเขตอำนาจตามรัฐธรรมนูญมอบให้

²⁹ Ibid.

³⁰ จาก “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น,” โดย ดำรง วงศ์สัตยพนธ์, 2550, *วารสารกฎหมายปกครอง*, 24(2), น. 56.

เป็นหลักการที่สำคัญที่สุดที่ฝ่ายตุลาการจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการล่วงละเมิดของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร³¹

ในกฎหมายเรือนจำของประเทศญี่ปุ่น ยังมีการตรวจสอบการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังได้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้สั่งให้เจ้าพนักงานตรวจสอบเรือนจำอย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก ๆ 2 ปี และผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องจัดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำทำการตรวจสอบห้องขังอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง นอกจากนั้นศาลและพนักงานอัยการก็อาจเข้าตรวจสอบเรือนจำได้เช่นกัน แต่แนวนโยบายของรัฐก็จะอาศัยความร่วมมือจากคนในสังคมเป็นหลัก ตลอดทั้งให้คนในสังคมมีส่วนร่วมในงานราชทัณฑ์ เช่น มีอาสาสมัครเข้ามาสอนหนังสือ เป็นต้น³²

กล่าวโดยสรุปสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ได้กำหนดหลักการเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเสรีภาพการติดต่อสื่อสารกันตามมาตรา 21 เป็นหลักที่รับรองในการใช้เสรีภาพของประชาชนทุก ๆ คน ซึ่งรวมถึงผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำ โดยกรมราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังสามารถติดต่อสื่อสารได้ และให้หลักประกันในเรื่องต่าง ๆ แก่ประชาชนไว้อย่างครอบคลุม รวมถึงให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิเสรีภาพในหลักประกันทางอาญาไว้อย่างเป็นธรรมเนียม ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการใช้อำนาจของรัฐที่เกินขอบเขต

สิทธิในการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกของผู้ต้องขังในเรือนจำญี่ปุ่นจำกัดเฉพาะสิทธิในการติดต่อทางจดหมายและสิทธิได้รับการเยี่ยม ดังนี้

ก. การติดต่อสื่อสารทางจดหมาย

ผู้ต้องขังในเรือนจำญี่ปุ่นสามารถติดต่อสื่อสารทางจดหมายกับบุคคลภายนอกได้ตามที่บัญญัติรับรองไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (The Prison Law) มาตรา 46 ที่กำหนดให้ผู้ต้องขังควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือได้รับจดหมาย และบุคคลที่ศาลตัดสินว่าผิด (นักโทษเด็ดขาด) (Convicted person) หรืออยู่ภายใต้การจำคุก “Kanchi” ไม่ควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือได้รับจดหมายจากบุคคลอื่นนอกจากญาติ แต่หากมีกรณีที่มีความจำเป็นในการติดต่อกับบุคคลอื่นนอกจากญาติก็ทำได้หากได้รับอนุญาตเช่นนั้น

มาตรา 47 ยังกำหนดว่าบุคคลที่กระทำผิดหรืออยู่ภายใต้การจำคุก “Kanchi” ไม่ควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือรับจดหมายถ้าเป็นจดหมายที่มีลักษณะไม่เหมาะสมและจดหมายเหล่านี้จะถูกทำลายหลังจากครบสองปี

³¹ แหล่งเดิม. (น. 72-75).

³² จาก *มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง: ศึกษาปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังก่อนคำพิพากษาถึงที่สุด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 138), โดย ฌ็องกิตต์ บุญจันทร์, 2550, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

นักโทษเด็ดขาด (Sentence Prisoners) อาจได้รับจดหมายจากญาติใกล้ชิดและอาจเขียนจดหมายได้เท่าจำนวนสิทธิที่ได้รับการเยี่ยมซึ่งเป็นไปตามลำดับขั้นของผู้ต้องขัง³³

ส่วนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา (Unsentence prisoners) อาจได้รับหรือเขียนจดหมายได้โดยไม่จำกัดจำนวนจดหมายและได้รับอนุญาตให้ติดต่อทางจดหมายกับใครก็ได้ตามที่ต้องการ แต่เนื้อหาในจดหมายต้องไม่มีแนวโน้มในการปิดบังหรือทำลายพยานหลักฐาน หรือไม่มีแนวโน้มที่จะทำให้ความมั่นคงในการกักตัวผู้ต้องขังลดน้อย หรือ ไม่ควรมีแนวโน้มในการทำลายระเบียบเรือนจำ นอกจากนี้จดหมายที่ใช้ภาษาต่างประเทศต้องมีการแปลโดยผู้ต้องขังเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย ทั้งนี้เพื่อทำการตรวจสอบจดหมายนั้นได้³⁴

ในทางปฏิบัติการติดต่อทางจดหมายได้รับอนุญาตให้เขียนเฉพาะภาษาญี่ปุ่น เว้นแต่ผู้ต้องขังสามารถจ่ายค่าแปลได้ นอกจากนี้จดหมายทุกฉบับจะถูกอ่านโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำและอาจถูกตรวจสอบแก้ไข โดยเจ้าหน้าที่ตรวจสอบจดหมายในเรือนจำอาจเซ็นเซอร์เฉพาะบางส่วนของจดหมายหรืออาจริบจดหมายทั้งหมดได้³⁵ ซึ่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นมาตรา 50 กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำที่ดูแลด้านการตรวจสอบจดหมายควรได้รับการจัดให้โดยพระราชกฤษฎีกากระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice Ordinance)

นอกจากนี้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นมาตรา 48 มาตรา 49 กำหนดว่าเอกสารที่เจ้าหน้าที่ของถึงผู้ต้องขังจากศาลหรือข้าราชการอื่นควรถูกเปิดและส่งต่อไปยังผู้ต้องขังซึ่งเอกสารนี้และจดหมายที่ส่งถึงผู้ต้องขังควรมอบให้อยู่ในการเก็บรักษาของเจ้าหน้าที่เรือนจำหลังจากที่ผู้ต้องขังได้อ่านจดหมายฉบับนั้นแล้ว

การตรวจสอบจดหมายของประเทศญี่ปุ่นซึ่งกรมราชทัณฑ์ประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในการตรวจจดหมายของผู้ต้องขังไว้ใน กฎหมายเกี่ยวกับสถานที่คุมขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Law Concerning Penal and Detention Facilities and the Treatment of Inmates) ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปี ค.ศ. 2006 และจะบังคับใช้ในเดือนมิถุนายน 2007 กฎหมายฉบับใหม่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสิทธิในการสื่อสารของผู้ต้องขังกับสังคมภายนอกผ่านทางจดหมาย ในมาตรา 127 ดังนี้

สำหรับการรับและส่งจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลทั่วไปนั้น มีกล่าวไว้ในมาตรา 127 วรรค 1 ที่ระบุว่า ผู้บัญชาการเรือนจำอาจให้เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเปิดและตรวจสอบ

³³ แหล่งเดิม.

³⁴ แหล่งเดิม.

³⁵ แหล่งเดิม.

จดหมาย แต่หากมีการพิจารณาแล้วว่ามีความจำเป็น เนื่องจากเหตุผลในการรักษาซึ่งระเบียบวินัย และคำสั่งของเรือนจำ เจ้าหน้าที่ที่สามารถตรวจสอบข้อความจดหมายได้

เมื่อมีการตรวจสอบจดหมายพบว่าจดหมายทั้งฉบับ หรือหากบางส่วนของจดหมายมีข้อความที่ไม่เหมาะสม เช่น มีใจความในการข่มขู่ หรือทำลายชื่อเสียงผู้รับ และกรร โศกทรัพย์ จดหมายนั้นจะถูกกลบข้อความที่ไม่เหมาะสมออกทั้งหมด หรือเฉพาะบางส่วน และอาจถูกระงับการส่งทั้งฉบับได้ ในความพยายามที่จะช่วยเหลือผู้ต้องขังแก้ไขปัญหานี้ เรือนจำจะให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเข้ามาสอนแนะนำผู้ต้องขังเขียนจดหมายฉบับใหม่ที่มีข้อความเหมาะสมและสามารถส่งถึงผู้รับได้อย่างเหมาะสม ซึ่งหากผู้ต้องขังไม่เห็นด้วยกับคำแนะนำดังกล่าวหรือยังคงไม่ยอมเปลี่ยนแปลงข้อความ เจ้าหน้าที่อาจตัดสินใจลบข้อความ หรือระงับการส่ง ซึ่งผู้ต้องขังสามารถขอให้มีการตรวจสอบหรือร้องเรียนได้

ในประเทศญี่ปุ่น กรมราชทัณฑ์ไม่มีข้อจำกัดสำหรับบุคคลที่ต้องขังจะส่งหรือรับจดหมายหาต้องเป็นญาติเท่านั้น แต่ผู้บัญชาการเรือนจำอาจห้ามการแลกเปลี่ยนจดหมายกับบุคคลที่มีธรรมชาติเป็นอาชญากรรม หรือผู้ที่อาจขัดขวางการรักษาวินัยและคำสั่งของเรือนจำ หรือขัดขวางการปฏิบัติงานราชทัณฑ์ (อาทิเช่น สมาชิกของกลุ่มต่อต้านสังคม หรือแก๊งต่าง ๆ)

นอกจากนี้ยังไม่ข้อจำกัดสำหรับความถี่ของการรับจดหมาย แต่สำหรับจำนวนความถี่ในการส่งจดหมายนั้น ผู้บัญชาการเรือนจำอาจมีข้อจำกัดได้บ้าง ในกรณีที่จำเป็นสำหรับการบริหาร และการปฏิบัติงานภายในเรือนจำ โดยความถี่อาจไม่น้อยกว่า 4 ครั้งต่อเดือน

ส่วนการตรวจจดหมายที่ได้รับสิทธิพิเศษ การติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังนั้นได้มีการแบ่งประเภทการปฏิบัติที่แยกต่างหาก สำหรับจดหมายที่ส่งหรือรับระหว่างผู้ต้องขังกับหน่วยงานรับระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติที่มีหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และอัยการ ซึ่งระบุไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกัน มาตรา 127 วรรค 2 ว่าเรือนจำอาจไม่ตรวจสอบจดหมายที่จำช่องส่งถึงหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น หรือระดับชาติ และอัยการหรือทนาย อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่ากฎหมายยังให้อำนาจเรือนจำในการตรวจสอบจดหมายที่ได้รับสิทธิพิเศษนี้ได้ หากเกิดสถานการณ์พิเศษบางอย่าง เช่น หากมีข้อสงสัยว่าไม่ได้เป็นจดหมายจาก/ถึง หน่วยงานรัฐจริง จดหมายจะถูกเปิด โดยเจ้าหน้าที่เพื่อตรวจสอบ แต่ไม่อ่านข้อความภายในโดยละเอียด³⁶

³⁶ การศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตรวจจดหมายของผู้ต้องขังในต่างประเทศ (น. 27-28). เล่มเดิม.

3.2.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพรัฐธรรมนูญการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ

แนวความคิดในการกำหนดสิทธิและเสรีภาพ และขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นแนวความคิดมาจากประเทศทางตะวันตก โดยประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่บัญญัติรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษร แม้อ้อมามิบทบัญญัติอยู่เพียงไม่กี่มาตราที่แก้ไขเพิ่มเติมและยังคงใช้ได้ ในสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งพัฒนาการทางสังคมของสหรัฐอเมริกาได้แสดงให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ให้ความสนใจต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมาก นอกจากนี้แล้ว รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกายังเป็นต้นแบบของรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ให้กับหลายประเทศในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของประชาชน

สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาในหมวดว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มนุษย์พึงมีหรือหลักสิทธิมนุษยชน นับเป็นหมวดสำคัญที่กำหนดถึงสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมี หรือที่เรียกว่า “หลักสิทธิมนุษยชน” (Human Right) โดยที่มาตราที่กำหนดถึงสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกามีหลายมาตรา และมีการกำหนดไว้หลายเรื่อง อาทิ มาตรา 4 กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยโดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ในทางร่างกาย เคหสถาน เอกสาร และทรัพย์สินของอันใด ในขณะที่เดียวกันมาตรา 4 ก็ยังระบุอีกด้วยว่า สิ่งต่าง ๆ ข้างต้นนี้จะต้องไม่ถูกละเมิดโดยการตรวจค้นหรือยึด โดยไม่มีเหตุผลอันควร การออกหมายเพื่อการค้นหาหรือยึดจะกระทำไม่ได้ ยกเว้นแต่จะมีเหตุอันควรเชื่อถือนอกจากนี้ ยังต้องระบุสถานที่ที่จะค้นหรือบุคคลที่จะจับกุมหรือสิ่งที่จะยึดไว้ในหมายนั้นด้วย หลักประกันในสิทธิเสรีภาพรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาที่มลรัฐหนึ่งรัฐใดจะละเมิดมิได้ ได้รับการรับรองไว้ในมาตรา 14 ข้อ 1 ว่ามลรัฐใดจะออกกฎหมายหรือบังคับใช้กฎหมายที่เป็นการตัดทอนเอกสิทธิ์ หรือความคุ้มครองที่พลเมืองสหรัฐจะพึงได้รับไม่ได้ นอกจากนี้ยังระบุอีกด้วยว่ามลรัฐใดจะลดรอนสิทธิในชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของบุคคล โดยไม่ชอบด้วยกระบวนการแห่งความเป็นธรรมตามที่กฎหมายกำหนด หรือปฏิเสธไม่ให้บุคคลใดที่อยู่ในเขตอำนาจได้รับความคุ้มครองแห่งกฎหมายโดยเท่าเทียมกันไม่ได้³⁷

ในประเทศสหรัฐอเมริกาสมาคมการราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา (American Correctional Association) กำหนดมาตรฐานสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังไว้ใน standard

³⁷ จาก “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา,” โดย ประเสริฐ สุขสบาย, 2550, วารสารกฎหมายปกครอง, 24(2), น. 77-80.

ข้อ 23-6.1 (1) ว่าข้อจำกัดในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังควรถูกจำกัดเท่าที่จำเป็นเพื่อรักษาประโยชน์ที่ชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งของเรือนจำและความปลอดภัยหรือเพื่อปกป้องสาธารณะ

ก. การติดต่อสื่อสารทางจดหมาย

รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา บัญญัติรับรองสิทธิในการติดต่อสื่อสารไว้ในข้อ 1 (First Amendment) ว่าบุคคลมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารและสมาคม แต่ในการติดต่อสื่อสารโดยจดหมายนั้นในทางปฏิบัติแล้วมีการจำกัดผู้ที่สามารถเขียนจดหมายถึง จำนวนจดหมายที่เขียนข้อความในจดหมาย เป็นต้น ทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องทำการตรวจตราจดหมายที่บุคคลภายนอกส่งให้แก่ผู้ต้องขังและผู้ต้องขังส่งออกไปด้วย ทั้งนี้เพื่อทราบข้อความในจดหมายและป้องกันมิให้ผู้ต้องขังได้รับข้อความที่อาจเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยหรือการบริหารงานของเรือนจำ

เดิม First Amendment ให้ความคุ้มครองการสื่อสารทางจดหมายของประชาชนไม่ให้ถูกตรวจสอบข้อความในจดหมาย แต่การคุ้มครองนี้มีได้ขยายไปถึงผู้ต้องขังด้วย ทำให้ศาลในช่วงเวลานั้นไม่ให้ความสนใจในการพิจารณาการกระทำเช่นนี้ของเจ้าหน้าที่เรือนจำ เช่น คดี *Prewitt v. Arizona ex rel. Eyman* (1996) ตัดสินว่า การตรวจสอบจดหมายเป็นสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิที่ไม่เป็นการแทรกแซงการพิจารณาคดีของผู้ต้องขัง การตรวจสอบจดหมายจึงเป็นทางปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับเป็นสากล

ต่อมาในช่วงปี 1970 ศาลจึงเริ่มละทิ้งความคิดเช่นนี้และเห็นว่าสิทธิตาม First Amendment สามารถนำไปใช้กับผู้ต้องขังได้ ผู้ต้องขังจึงมีการติดต่อสื่อสารทางจดหมาย แต่เป็นที่ยอมรับว่าการตรวจสอบจดหมายมีความจำเป็น จึงกำหนดข้อจำกัดของการตรวจสอบจดหมายไว้ในคดี *Palmigiano v. Travisono* (1970) ว่า

1) การอ่านจดหมายที่ผู้ต้องขังส่งไปถึงบุคคลภายนอกไม่ มีความจำเป็นต้องทำและเป็นการฝ่าฝืนสิทธิตาม First Amendment ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ยกเว้นแต่เมื่อดำเนินการตามหมายค้นอย่างมีเหตุผล

2) จดหมายที่ส่งมาถึงผู้ต้องขังทั้งหมดอาจถูกปิดและถูกตรวจสอบเพื่อหาสิ่งของต้องห้าม เว้นแต่จดหมายนั้นมาจากทนายความหรือข้าราชการ

3) จดหมายที่ส่งมาถึงผู้ต้องขังซึ่งมาจากบุคคลที่ไม่มีที่อยู่ชัดเจนอาจถูกอ่านหรือตรวจสอบเพื่อค้นข้อความที่มีความรุนแรงและวัสดุมาก และจดหมายจากบุคคลที่มีที่อยู่ชัดเจนอาจทำการตรวจสอบเพื่อค้นหาสิ่งของต้องห้ามเพียงอย่างเดียวโดยไม่สามารถอ่านข้อความในจดหมายได้

นอกจากนี้ในคดี *Procnier v. Martinez* (1974) ศาลพิจารณาว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถตรวจสอบจดหมายที่ผู้ต้องขังเขียนได้เช่น ผู้ต้องขังฟ้องหรือร้องเรียนเกินจริงข้อความที่รุนแรงเกี่ยวกับการเมือง เชื้อชาติ ศาสนาหรือความเชื่ออื่น ๆ หรือข้อความที่เกี่ยวกับอาชญากรรม

หรือใช้ภาษาที่ลามก หยาบคาย หมิ่นประมาทหรือสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้การตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขังอ้างได้ว่ามีความจำเป็นและสำคัญเพื่อประโยชน์ของรัฐบาลด้านความปลอดภัย และเพื่อปกป้องประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองโดยเฉพาะ³⁸

ศาลสูงในคดี *Wolff v. McDonnell* (1974) ตัดสินว่า เจ้าหน้าที่เรือนจำจะเปิดจดหมายที่ส่งจากทนายความมายังผู้ต้องขังเพื่อตรวจสอบสิ่งของต้องห้ามได้แต่ต้องกระทำต่อหน้าผู้ต้องขังและห้ามมิให้อ่านข้อความในจดหมายนั้น³⁹

หากจดหมายที่ติดต่อกันระหว่างผู้ต้องขังกับทนาย หรือเจ้าหน้าที่รัฐ หรือสื่อมวลชน เจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถเปิดจดหมายได้เฉพาะกรณีที่อยู่ต่อหน้าผู้ต้องขังและเฉพาะกรณีที่มีการจำหน่ายของจริง (Only to verify the addressee) ส่วนการติดต่อกับศาลนั้นไม่สามารถเปิดออกเพื่อตรวจสอบสำหรับสิ่งของต้องห้ามเว้นแต่การเปิดต่อหน้าผู้ต้องขัง แต่มีแนวโน้มว่าจดหมายที่ศาลส่งมายังผู้ต้องขังถูกตรวจสอบหาสิ่งของต้องห้ามได้แต่ห้ามมิให้อ่านจดหมายนั้น⁴⁰

ศาลสหรัฐฯ ได้ขยายขอบเขตสิทธิของผู้ต้องขังให้ได้รับการเยี่ยมและการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น ศาลสูงสุดได้มีคำพิพากษา ห้ามการตรวจจดหมายที่ส่งออกจากเรือนจำ รวมทั้งห้ามการจำกัดสิทธิการติดต่อทางจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกเรือนจำ รวมทั้งจดหมายที่ส่งเข้ามาในเรือนจำให้กระทำได้นอกจากนั้น เรือนจำควรจัดให้มีตัวแทนของผู้ต้องขังสังเกตการณ์การปฏิบัติในห้องไปรษณีย์ของเรือนจำ แต่จดหมายจากทนายความให้เปิดตรวจได้ต่อหน้าผู้ต้องขังเท่านั้น และการตรวจสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่ส่งนักโทษในเรือนจำให้กระทำเท่าที่จำเป็นเพื่อค้นหาสิ่งผิดกฎหมายหรือสิ่งพิมพ์ที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งฝ่าฝืนข้อบังคับและระเบียบของเรือนจำ

อย่างไรก็ตามการที่ทราบได้ว่าจดหมายมีข้อความหรือวัตถุต้องห้ามหรือไม่ ต้องทำการเปิดออกอ่าน ดังนั้น ในคดี *Washington v. Meachum* (1996) ศาลสนับสนุนสิทธิของเจ้าหน้าที่เรือนจำในการอ่านจดหมายที่ส่งจากภายนอกมาให้ผู้ต้องขังบนพื้นฐานที่ว่า ไม่มีวิธีอื่นในการยุติแผนการหนีหรือวัตถุต้องห้ามอื่น ๆ เช่น จดหมายที่ข่มขู่ มีข้อความที่เขียนเป็นรหัสลับ หรือร้องขอสิ่งของหรือเงินจากบุคคลอื่นมิใช่สมาชิกในครอบครัวซึ่งถูกส่งออกไป เว้นแต่มีการตรวจจดหมายนั้น ซึ่งศาลเห็นว่านโยบายนี้เป็นข้อจำกัดที่สำคัญน้อยที่สุด โดยทำเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของเรือนจำ คำสั่งและการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังต่อไป⁴¹

³⁸ *Corrections and Prisoners' Right* (pp. 134-138). Op.cit.

³⁹ From *Criminal Justice* (pp. 594-595), by James A. Inciardi, 1993, Florida: Harcourt Brace Jovanovich.

⁴⁰ From *Constitutional Rights of Prisoners* (p. 43), by John W. Palmer, 1985, Anderson Publishing.

⁴¹ From *Correction a Comprehensive View* (p. 354). By Lra J. Silverman, 2001, CA: Wadsworth.

นอกจากนี้คณะกรรมการที่ปรึกษาว่าด้วยการกำหนดมาตรฐานและเป้าหมายอาญา ยุติธรรมแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals)⁴² ข้อ 2.17 กำหนดมาตรฐานในการติดต่อโดยจดหมายไว้ว่า ผู้ต้องขังควรมีสติในการติดต่อสื่อสารหรือเขียนจดหมายถึงบุคคลหรือองค์กรและสามารถส่งหรือรับจดหมายหนังสือ นิตยสารและวัสดุอื่น ๆ ที่ถูกกฎหมาย และแนะนำว่า

1) เจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ควรจำกัดปริมาณของจดหมายที่ได้รับหรือส่งไปยังบุคคลอื่น ภายใต้อาณัติการควบคุม

2) เจ้าหน้าที่เรือนจำควรมีสติตรวจสอบจดหมายที่ส่งถึงผู้ต้องขังหรือส่งออกไปนอก เรือนจำแต่ไม่ควรอ่านหรือแก้ไข และหากมีเงิน เช็คหรือตัวเงิน ที่ส่งมาพร้อมจดหมายควรรำนำออก และให้ผู้ต้องขังทำการนับจำนวน และหากว่ามีสิ่งของต้องห้ามในจดหมายต้องนำออกไปด้วย ซึ่ง สิ่งของที่ผิดกฎหมายหรือเป็นสิ่งที่ข่มขู่ความปลอดภัยของเรือนจำให้ถือว่าเป็นสิ่งของต้องห้ามด้วย

3) ผู้ต้องขังควรได้รับการช่วยเหลือเรื่องค่าไปรษณีย์ที่เหมาะสมเพื่อรักษาความสัมพันธ์กับชุมชนไว้

และสมาคมการราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา (American Correctional Association) กำหนดมาตรฐานสิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องขังไว้ใน Standards ข้อ 23-6.1

(ก) การจำกัดการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังควรถูกจำกัดเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ที่ ชอบด้วยกฎหมายของระเบียบและความปลอดภัยของเรือนจำและเพื่อปกป้องสาธารณะ

(ข) จดหมาย วัสดุ หรือภาชนะที่ส่งมาหรือส่งจากผู้ต้องขังอาจถูกเปิดและตรวจสอบ เพื่อไม่ส่งต่อหากพบว่าบรรจุสิ่งของต้องห้ามหรือวัสดุต้องห้ามอื่น ๆ

(ค) เจ้าหน้าที่เรือนจำอาจมีอำนาจในการอ่านจดหมายที่ติดต่อสื่อสารกันได้ เมื่อได้รับ ข้อมูลที่เชื่อถือได้ว่า การสื่อสารของนักโทษนั้นจะเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของสาธารณะ หรือความมั่นคงและปลอดภัยของสถาบันหรือการสื่อสารนั้นกำลังถูกใช้ประโยชน์เพื่อกระทำ กิจกรรมที่ผิดกฎหมาย

(ง) จดหมายที่คาดหมายว่าเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังกับทนายของเขาหรือ ระหว่างผู้ต้องขังกับสมาชิกของนิติบุคคลหรือองค์กรพิเศษต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งศาล เจ้าหน้าที่ของ สถานที่ยกกัน เจ้าหน้าที่บริหารของรัฐหรือท้องถิ่น เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ ห้ามมิให้มีการอ่าน จดหมายนั้นเว้นแต่เป็นการดำเนินการโดยคำสั่งศาลหรืออำนาจตามกฎหมาย

⁴² Ibid. (pp. 915-916).

(จ) ผู้ต้องขังที่ยากจนควรได้รับการสนับสนุนกระดาษและเครื่องเขียนจดหมายในจำนวนที่เหมาะสมและค่าใช้จ่ายสำหรับจดหมายที่เขียนถึงทนายความ ศาล และเจ้าหน้าที่รัฐและอนุญาตให้ผู้ต้องขังได้ติดต่อกับครอบครัวหรือเพื่อนต่อไป

ข. การติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์

การให้บริการแก่ผู้ต้องขังในการติดต่อสื่อสารโดยใช้โทรศัพท์ในประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มอนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ติดต่อกับครอบครัวและเพื่อนตั้งแต่ช่วงปี 1970 และในปัจจุบันเรือนจำในสหรัฐอเมริกาทุกแห่งอนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ได้ โดยพบว่าเรือนจำมากกว่าครึ่งหนึ่งอนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ได้อย่างไม่จำกัดหรือใช้ได้ทุกวัน แต่ในเรือนจำที่มีการควบคุมการใช้โทรศัพท์จะมีการจำกัดด้วยนโยบายของเรือนจำ การควบคุมผู้ต้องขัง (Inmate custody) หรือระดับความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำ (Security classification) หรือระดับของเอกสิทธิ์ (Privilege level) อย่างไรก็ตามเรือนจำส่วนใหญ่จำกัดการโทรตั้งแต่ห้าถึงยี่สิบนาที

ในส่วนของค่าใช้จ่ายผู้ต้องขังจะเป็นผู้จ่ายค่าโทรศัพท์ในการโทรภายในท้องถิ่น (Local calls) และการโทรไปยังพื้นที่เขตอื่น ๆ มีการทำในรูปแบบที่ให้ผู้รับสายปลายทางเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย ซึ่งรวมถึงการโทรทางไกลด้วย (Long-distance call)⁴³

อย่างไรก็ตามสมาคมการราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา (American Correctional Association) กำหนดมาตรฐานสิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องขังไว้ใน Standard ข้อ 23-6.1 (f) ว่า⁴⁴ ผู้ต้องขังที่ยากจนควรได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพื่อติดต่อกับทนายของเขาและเจ้าหน้าที่ศาลตามสมควร ในระหว่างที่กำลังดำเนินคดีอยู่ หากเจ้าหน้าที่เรือนจำเห็นว่าการติดต่อสื่อสารด้วยการเขียนจดหมายไร้ผล นอกจากนี้ผู้ต้องขังยังสามารถใช้โทรศัพท์ติดต่อกับบุคคลภายนอกโดยเสียค่าใช้จ่ายด้วยตนเอง

การสนทนาทางโทรศัพท์ของผู้ต้องขังนั้น ผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้โทรศัพท์ติดต่อกับสมาชิกในครอบครัวและญาติมิตรได้ ด้วยระบบการติดต่อสื่อสารผ่านทางจอคอมพิวเตอร์ที่มีเจ้าหน้าที่คอยกำกับดูแลอยู่โดยผู้ต้องขังจะรับรู้ว่าการโทรแต่ละครั้งของตนจะถูกบันทึกภาพไว้และมีเจ้าหน้าที่คอยแนะนำในกรณีที่พวกเขาต้องการสถานที่พูดคุยของเขาจะไม่มีการบันทึกภาพไว้⁴⁵

⁴³ Ibid. (p. 508).

⁴⁴ *Constitutional Rights of Prisoners* (pp.936-937). Op.cit.

⁴⁵ จาก *สารานุกรมงานราชทัณฑ์นานาชาติ* (น. 156), โดย กรมราชทัณฑ์, 2541, กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิผู้ต้องขัง

บทนี้จะทำการศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายไทยและทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิผู้ต้องขังโดยเฉพาะสิทธิในการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ สิทธิการติดต่อสื่อสารทางจดหมาย สิทธิการติดต่อทางโทรศัพท์ สิทธิได้รับการเยี่ยม ว่ามีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลเพียงใดโดยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อพิจารณาว่ามีข้อกฎหมายไทยที่ควรปรับปรุงให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลประการใดบ้าง

สิทธิในการติดต่อสื่อสาร เป็นสิทธิที่ได้รับความคุ้มครองไว้อย่างบริบูรณ์ รัฐจะเข้าไปแทรกแซงโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรไม่ได้

ดังนั้นผู้ต้องขังควรได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติดังกล่าวที่จะมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารไม่ว่าโดยการเยี่ยมหรือติดต่อทางจดหมายหรืออุปกรณ์สื่อสารอื่น ๆ ได้เช่นเดียวกับบุคคลโดยทั่วไปโดยไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐหากไม่มีเหตุผลอันสมควร เพียงแต่รัฐอาจออกกฎหมายหรือข้อกำหนดใด ๆ มาจำกัดสิทธินี้โดยเหตุผลเพื่อรักษาความปลอดภัยภายในเรือนจำหรือเพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะ

4.1 สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังผ่านทางจดหมาย¹

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างชัดเจน โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนย่อมได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ แต่ในทางปฏิบัตินั้น สิทธิเสรีภาพดังกล่าวยังคงมีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้ประชาชนยังไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้รับรองเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารไว้ในมาตรา 36 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกัน โดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจการกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกันรวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้

¹ จาก กฎหมายอาญาภาคทั่วไป (น. 219-222), โดย คณิต ณ นคร ข, 2543, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกัน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจ บทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือ ศีลธรรมอันดีของประชาชน”

ในส่วนพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ก็ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อ สื่อสารของผู้ต้องขังไว้ ได้แก่ “มาตรา 7 บุคคลภายนอกซึ่งได้รับอนุญาตให้เข้าไปในเรือนจำเพื่อ กิจธุระที่ดี เชิญผู้ต้องขังที่ดี จักต้องปฏิบัติตามข้อบังคับซึ่งอธิบดีได้ตั้งและประกาศไว้โดยเปิดเผย”

“มาตรา 33 ให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับบุคคลภายนอกโดยเฉพาะ อย่างยิ่งจากทนายความ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ภายใต้ข้อบังคับที่อธิบดีวางไว้”

“มาตรา 58 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่รักษาการให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามบทแห่ง พระราชบัญญัตินี้”

ผู้ต้องขังสามารถใช้สิทธิติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกด้วยวิธีการเขียนจดหมาย ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้ต้องขังนิยมปฏิบัติและเรือนจำทุกแห่งมักอนุญาตให้ผู้ต้องขังติดต่อโดยวิธีนี้ได้เพราะ สามารถควบคุมและตรวจสอบได้โดยง่ายโดยกรมราชทัณฑ์ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งการราชทัณฑ์ ไทยกำหนดให้การติดต่อทางจดหมายของผู้ต้องขังไว้สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 37 และมีการกำหนดข้อจำกัดในการติดต่อจดหมายไว้เช่นเดียวกัน โดยมีการจำกัดทั้งจำนวน ครั้งในการส่งหรือรับจดหมาย บุคคลที่สามารถติดต่อทางจดหมายได้ เนื้อหาจดหมาย แม้ว่า มีรายละเอียดแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ

สิทธิในการติดต่อสื่อสารนั้นเป็นหลักประกันสิทธิที่จะไม่ถูกตัดขาดจากโลกภายนอก เป็นหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

การส่งจดหมายเป็นวิธีหนึ่งในการส่งข่าวถึงกันระหว่างบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังสามารถเขียนจดหมายและส่งออกได้ทุกวัน จดหมายทุกฉบับที่มีการส่งออกไปยังนอก ต้องผ่านการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ในเรือนจำก่อนทุกครั้ง เพื่อคุณเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เช่น เกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด การข่มขู่ญาติพี่น้องฯ ควรได้รับการปฏิบัติในการตรวจสอบอย่างรัดกุม ใน บางแดนกับเจ้าหน้าที่บางคนกลับถูกใช้เป็นเครื่องมือในการปกปิดความผิดหรือความ ไม่ถูกต้อง การไม่ได้รับความยุติธรรมของเจ้าหน้าที่ เช่นจดหมายที่ผู้ต้องขังถูกเขียนตี ถูกกรมทำร้าย หากมีใคร เขียนลงในจดหมายจะถูกต่อว่าอย่างรุนแรง บางเจ้าหน้าที่อาจสั่งทำโทษคนที่เขียนจดหมายด้วยการ เขียน เพราะทำให้เรือนจำและเจ้าหน้าที่เสื่อมเสียได้ การเอาเปรียบของเจ้าหน้าที่ถือเป็นระบบที่ บกพร่องที่ควรได้รับการแก้ไข

การลงโทษจำคุกผู้ต้องขังนั้นเป็นการลงโทษด้วยการจำกัดอิสรภาพเป็นการลงโทษที่รุนแรงเป็นการทรมานจิตใจมนุษย์ด้วยการปฏิสัมพันธ์ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะมีการสื่อสารกับบุคคลอื่นภายนอกเรือนจำ ได้แก่ บุคคลในครอบครัว คนรัก เพื่อนสนิท ถึงแม้เรือนจำจะจำกัดอิสรภาพผู้กระทำความผิด แต่ก็ยังผ่อนปรนให้มีการติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้ของกฎระเบียบภายในเรือนจำเพื่อให้นักโทษรู้สึกผ่อนคลาย ไม่รู้สึกถูกตัดขาดจากโลกภายนอก

การอนุญาตให้ติดต่อสื่อสารทางจดหมายนี้จำเป็นต้องจำกัดขอบเขตการติดต่อไว้บางประการ เช่น จำกัดประเภท เนื้อหา หรือจำนวนจดหมายที่ส่งหรือได้รับ การจำกัดถ้อยคำในจดหมายต้องไม่ให้มีข้อความที่คลุมเครือ ข้อความที่เกี่ยวกับการพยายามช่วยเหลือผู้ต้องขังให้หลบหนีหรือข้อความอันเป็นปฏิปักษ์ต่อการสอบสวนดำเนินคดีหรือความปลอดภัยและรักษาความสงบเรียบร้อยของสถานที่ควบคุม ข้อความอันเป็นอนาจาร ขัดต่อศีลธรรมอันดี อีกทั้งยังอาจกำหนดจำกัดความยาวของจดหมายแต่ละฉบับและระยะเวลาการติดต่อจดหมายด้วย

ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 36 ซึ่งกำหนดว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้ง การกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกัน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

เมื่อพิจารณากฎหมายไทยแล้วไม่ว่าจะเป็นบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ ไม่พบว่ามีข้อกำหนดกฎหมายให้เจ้าหน้าที่เรือนจำในการตรวจสอบจดหมายไว้โดยเฉพาะมีเพียงแต่แนวทางปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ที่กำหนดให้เรือนจำต่าง ๆ ดำเนินการตรวจสอบจดหมายที่มีถึงหรือส่งออกจากผู้ต้องขังเพื่อทราบข้อความทุกฉบับเว้นแต่จดหมายที่ผู้ต้องขังร้องทุกข์ถึงผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาที่ห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำทำการตรวจสอบจดหมายนั้น

การพิจารณาเรื่องการบริการรับส่งจดหมายของผู้ต้องขัง มีขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เรือนจำหรือทัณฑสถาน ได้รับจดหมายที่ส่งถึงผู้ต้องขัง หรือที่ผู้ต้องขังส่งถึงบุคคลอื่นหรือหน่วยงานภายนอก

ขั้นตอนที่ 2 นำส่งเพื่อไปยังบุคคลอื่น หรือหน่วยงานภายนอกหรือนำจ่ายให้กับผู้ต้องขัง 1 วันทำการ กรณีจดหมายภาษาต่างประเทศ ให้ขยายระยะเวลาดำเนินการออกไปอีก 3 วันทำการ

การกำหนดแนวปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์เช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าการราชทัณฑ์ไทย คำนึงถึงเฉพาะความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยในเรือนจำเป็นหลักโดยแทบจะไม่คำนึงสิทธิส่วนบุคคลของผู้ต้องขังที่ควรได้รับการติดต่อสื่อสาร โดยอิสระ แต่การกำหนดข้อยกเว้นไม่ให้ตรวจสอบจดหมายที่ผู้ต้องขังร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาพนั้น นับว่าเป็นนิมิตหมายที่ ดิบของเรือนจำไทยที่เริ่มเคารพในสิทธิส่วนตัวของผู้ต้องขังและเริ่มให้ความสำคัญกับการร้องทุกข์ ของผู้ต้องขังมากขึ้น เพราะหากให้เจ้าพนักงานเรือนจำตรวจสอบจดหมายที่ผู้ต้องขังร้องทุกข์อาจทำ ให้มีการตัดทอนข้อความหรือไม่ส่งจดหมายนั้นให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้สังคมภายนอก ไม่ทราบปัญหาและไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น อันอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของ ผู้ต้องขังและทำให้เรือนจำกลายเป็นแดนสนธยาที่ไม่มีใครทราบการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น

การตรวจสอบจดหมายหรือเอกสารอื่นใดของผู้ต้องขัง โดยตรวจสอบข้อความให้ ละเอียดและลงนามผู้ตรวจสอบในเอกสาร ส่วนกรณีจดหมายของผู้ต้องขังที่ส่งออกไปนั้น ห้ามมิให้ ทำการประทับตราข้อความโฆษณาประชาสัมพันธ์กิจการใด ๆ บนซองจดหมายของผู้ต้องขัง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันการละเมิดต่อทบัญญัติของกฎหมายต่อไป

แม้ว่าการตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขังสามารถทำได้ เนื่องจากมีความจำเป็นเพื่อ ป้องกันการนัดแนะ การวางแผนก่อความวุ่นวาย การแหกหักหลบหนี การลักลอบนำสิ่งของ ต้องห้ามเข้าเรือนจำ แต่กรมราชทัณฑ์ก็ยังคำนึงถึงสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง โดยห้ามมิ ให้ทำการประทับตราข้อความเพื่อแสดงให้เห็นว่าจดหมายฉบับนั้นถูกส่งมาจากผู้ต้องขังในเรือนจำ ถือว่าเรือนจำยังคำนึงถึงสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง

นอกจากสิทธิที่จะรับ-ส่งจดหมายแล้ว ปัจจุบัน กรมราชทัณฑ์ได้มีนโยบายให้ผู้ต้องขัง สามารถรับ-ส่ง E-mail กับญาติ โดยการรับอีเมลของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่จะปริ้นมาจากอีเมลแล้ว นำส่งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องตรวจสอบข้อความว่ามีความเหมาะสมไหม ถ้ามีความไม่เหมาะสม ก็จะไมส่งให้ผู้ต้องขัง แต่เหมาะสมก็ส่งตามระเบียบกรมราชทัณฑ์

จะเห็นได้ว่าการตรวจสอบจดหมายนั้นมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อทราบหรือตรวจพบ การกระทำที่เป็นการอันมิชอบกฎหมายหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงปลอดภัยใน เรือนจำ แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่เรือนจำมักจะใช้วิธีสุ่มตรวจจดหมายบางฉบับเท่านั้น

เสรีภาพการติดต่อสื่อสารในรูปแบบจดหมายเป็นเสรีภาพส่วนบุคคล อันเป็นเสรีภาพ ขั้นพื้นฐานแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะเปิดอ่านด้วยตัวเอง และห้ามมิให้ บุคคลอื่นใดตรวจดูหรือเปิดอ่าน ไม่เว้นแม้แต่ผู้ต้องขังในเรือนจำ สิทธิในการตรวจดูหรือเปิดอ่าน จดหมายของผู้ต้องขังในเรือนจำย่อมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเกี่ยวข้องกับ สิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับสิทธิในจดหมายและการติดต่อสื่อสาร ผู้ต้องขังย่อมต้องได้รับ

ความคุ้มครองตามข้อ 12 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และข้อ 8 วรรคหนึ่ง ของอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ตลอดจนตามมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอีกด้วย สิทธิในการตรวจดูหรือเปิดอ่านจดหมายย่อมเป็นสิทธิในความเป็นส่วนตัวซึ่งได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติมาตรา 4 และมาตรา 35 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในอันที่บุคคลใดจะล่วงละเมิดโดยมิชอบด้วยกฎหมายมิได้

การเปิดจดหมายทุกฉบับ แต่เจ้าพนักงานเรือนจำมักจะสุ่มอ่านจดหมายบางฉบับเท่านั้น แต่การสุ่มจดหมายฉบับใดขึ้นอ่านนั้น น่าจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ให้ชัดเจนและมีการออกกฎหมายเฉพาะให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการร้องเรียนของผู้ต้องขังในกรณีละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง และไม่เป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 36 ที่บัญญัติรับรองให้บุคคลมีเสรีภาพในการสื่อสารโดยจะกระทำการใดเพื่อทราบข้อความในสิ่งสื่อสารนั้นไม่ได้ เว้นแต่กฎหมายให้อำนาจไว้ซึ่งบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในข้อนี้เป็นการคุ้มครองสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังด้วย

ในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เรื่องการตรวจสอบการติดต่อสื่อสารทางจดหมายของผู้ต้องขังยังไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรา 36 กล่าวคือควรให้อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพของราษฎรได้ เพื่อการบางอย่าง บางสถานการณ์เท่านั้น เช่น ขอมให้ตรากฎหมายให้อำนาจฝ่ายบริหารตรวจ กัก หรือเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน ได้เฉพาะแต่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่า เนื่องจากกฎหมายไทยแล้วไม่ว่าจะทั้งบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ ไม่มีการกำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำและทัณฑสถานในการตรวจสอบจดหมายไม่ว่าจะเป็นกรณีจัดส่งไปนอกเรือนจำหรือจัดส่งให้แก่ผู้ต้องขัง หรือระเบียบกรมราชทัณฑ์ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ตรวจสอบจดหมายมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อทราบถึงเนื้อความในจดหมาย โดยอ้างว่าการตรวจสอบจดหมายนั้นเพื่อให้ทราบหรือตรวจพบการกระทำการอันมิชอบด้วยกฎหมายหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงปลอดภัยภายในเรือนจำ รวมถึงสิ่งของต้องห้าม แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่เรือนจำมักจะสุ่มตรวจจดหมายบางฉบับเท่านั้น ซึ่งการตรวจสอบจดหมายของเจ้าหน้าที่เรือนจำควรกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ให้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นจำนวนครั้งในการรับส่งจดหมาย บุคคลที่ติดต่อกับผู้ต้องขังทางจดหมายได้ และการเปิดจดหมายของผู้ต้องขังเพื่อตรวจดูข้อความ โดยอ้างว่าเพื่อความมั่นคงปลอดภัยหรือการตรวจค้นสิ่งของต้องห้าม

ในเรือนจำเท่านั้น โดยไม่มีกฎหมายรับรอง ซึ่งสามารถไม่กระทำได้ ดังนั้น จึงควรออกกฎหมาย เฉพาะ โดยกฎหมายนั้นควรกำหนดให้อำนาจเจ้าหน้าที่เรือนจำมีอำนาจตรวจสอบจดหมายได้ เพื่อ ไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 36 แม้ว่าผู้ต้องขังจะเป็นผู้ที่กระทำการผิดกฎหมายจนเป็นเหตุให้ถูกคุมขัง แต่การถูกคุมขัง หรือการจำกัดอิสรภาพดังกล่าวนี้ มิได้ทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังนั้นลดลงแต่อย่าง ใด ผู้ต้องขังก็ยังมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นได้ เพียงแต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบที่ กฎหมายกำหนด ได้แก่ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการปฏิบัติราชการเพื่อประชาชนเกี่ยวกับการ ขอลากิจ การขอย้ายกลับภูมิลำเนาให้ผู้ต้องขัง และการบริหารรับส่งจดหมายของผู้ต้องขัง พ.ศ. 2546 เนื่องจาก ผู้ต้องขังเป็นผู้ที่จะต้องมีการควบคุมความประพฤติและจำเป็นจะต้องมีการ บำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมเพื่อให้สามารถออกไปใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคมต่อไป โดยการ ตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขังนั้นเป็นการกระทำเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความ สงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอันเป็นข้อยกเว้นตามมาตรา 36 แห่งรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย

จากการศึกษาในประเทศอังกฤษพบว่า สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังกับ บุคคลภายนอกนั้นได้กำหนดไว้ใน ระเบียบเรือนจำข้อ 35(2) (a) กำหนดว่าผู้ต้องขังที่ศาลพิพากษา แล้วสามารถที่จะส่งหรือรับจดหมายส่วนตัวที่รับเข้ามาในเรือนจำหรือภายหลังจากนั้นสัปดาห์ละ หนึ่งครั้ง และในการรับหรือส่งจดหมายเพิ่มจากปกติอาจได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำใน ฐานะที่เป็นเอกสิทธิ์ของผู้ต้องขังหรือมีความจำเป็นเพื่อเป็นสวัสดิการแก่ผู้ต้องขังหรือแก่ครอบครัว ของเขา

ในส่วนของการตรวจจดหมายทั่วไปนั้น รัฐมนตรีมีอำนาจกำหนดเป็นคำสั่งให้ ผู้บัญชาการเรือนจำตรวจจดหมายทั่วไปของผู้ต้องขัง ตามกรณีที่กำหนดไว้ในมาตรา 35 (A) (4) และพอสมควรแก่เหตุ ซึ่งมาตรา 35 A (4) กำหนดไว้ ดังนี้

1. เพื่อประโยชน์ด้านความมั่นคงของรัฐ
2. เพื่อป้องกันอาชญากรรม และการสืบสวน สอบสวนและฟ้องร้องในคดีอาญา
3. เพื่อประโยชน์ด้านความสงบเรียบร้อยในสังคม
4. เพื่อรักษาและดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยความสงบเรียบร้อยและวินัยภายใน เรือนจำ
5. เพื่อรักษาสุขอนามัยหรือศีลธรรม
6. เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

นอกจากนี้คณะกรรมการตรวจเรือนจำ (The board of visitors) อาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถรับส่งจดหมายได้เพิ่มขึ้นในสถานการณ์พิเศษ หรือรัฐมนตรีอาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังรับหรือส่งจดหมายเพิ่มขึ้นได้ในส่วนที่สัมพันธ์กับผู้ต้องขังหรือชั้นของผู้ต้องขัง

จดหมายส่วนตัวทุกฉบับที่ส่งถึงหรือส่งจากผู้ต้องขังอาจถูกอ่าน บันทึกหรือตรวจสอบโดยผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตัวแทน และผู้บัญชาการเรือนจำอาจระงับจดหมายที่ไม่เหมาะสม (Objectionable) หรือมีความยาวเกินไป ในทางปฏิบัติการอ่านจดหมายเป็นประจํากระทำเฉพาะกับผู้ต้องขังที่ถูกกักตัวในสถาบันที่มีความมั่นคงสูง ผู้ต้องขังที่จะต้องถูกส่งตัวไปยังเรือนจำอื่นเป็นการชั่วคราว (From such an establishment but temporarily transferred elsewhere) ผู้ต้องขังชั้น A หรือถือว่าชั้น A ผู้ต้องขังที่ถูกกักตัวแยกต่างหากในสถานที่ซึ่งออกแบบสำหรับควบคุมผู้ต้องขังชั้น A และผู้ต้องขังที่มีรายชื่อในการหลบหนีการคุมขัง

ส่วนผู้ต้องขังที่ศาลยังไม่ได้พิพากษาคดีระเบียบเรือนจำข้อ 35 (1) กำหนดว่าอาจส่งและรับจดหมายได้โดยไม่จำกัดจำนวน แต่รัฐมนตรีอาจกำหนดข้อจำกัดหรือเงื่อนไขในกรณีทั่วไปหรือกรณีเฉพาะได้ ซึ่งการจำกัดการติดต่อสื่อสารทางจดหมายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณามีกำหนดใน Standing Order ข้อ 5B (6A) (2) จำกัดให้ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาสามารถรับหรือส่งจดหมายได้สัปดาห์ละสองครั้งและมีเอกสิทธิ์เพิ่มขึ้นได้มากเท่าที่เขาต้องการ

ในปัจจุบัน Standing Order 5B (19) กำหนดว่าผู้ต้องขังสามารถส่งจดหมายกับบุคคลที่เขาปรารถนาได้ แต่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับบุคคลที่ผู้ต้องขังสามารถติดต่อทางจดหมายไว้ซึ่งได้แก่ผู้เยาว์ (Minors) หรือผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบของบิดามารดา นักโทษเด็ดขาดในเรือนจำอื่น ซึ่งผู้บัญชาการเรือนจำเชื่อว่าการติดต่อทางจดหมายจะเป็นการขัดขวางการแก้ไขฟื้นฟูของผู้ต้องขังแต่ละคน บุคคลที่เป็นเหยื่อของการกระทำผิดซึ่งผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาว่าจะเป็นสาเหตุให้เหยื่อหรือครอบครัวเสียใจเกินควร ผู้บัญชาการเรือนจำมีเหตุผลที่จะเชื่อว่าการติดต่อทางจดหมายมีการวางแผนหรือนัดหมายในลักษณะที่มีการข่มขู่เกี่ยวกับความปลอดภัยหรือระเบียบของเรือนจำ ซึ่งข้อจำกัดของจดหมายที่เขียนถึงเหยื่อไม่ใช่กับเหยื่อที่เป็นญาติใกล้ชิดหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณานอกจากนี้ผู้ต้องขังโดยทั่วไปจะไม่สามารถอนุญาตให้เขียนจดหมายถึงตู้รับไปรษณีย์ (box number) หรือรับจดหมายที่ไม่ระบุชื่อผู้ส่งไว้

ผู้ต้องขังอื่น ๆ จะถูกอ่านจดหมายได้ในลักษณะที่ใช้เป็นมาตรการพิเศษเมื่อมีเหตุผลเชื่อว่าทำให้ช่วยป้องกันหรือตรวจพบการกระทำที่เป็นอาชญากรรมหรือคุณลักษณะที่จะฝ่าฝืนข้อจำกัดของเรือนจำ หรือข้อความในจดหมายอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัวของผู้ต้องขัง

นอกจากนี้การติดต่อจดหมายโดยทั่วไป (General correspondence) ที่ติดต่อกับครอบครัวหรือเพื่อนหรือหน่วยงานอื่นไม่ควรประกอบด้วยข้อความดังต่อไปนี้²

(1) เนื้อหาของจดหมายประกอบด้วยข้อความที่หยาบคายหรือก้าวร้าว (Grossly indecent or offensive) ข่มขู่ หรือข้อมูลที่ทำให้ทราบหรือเชื่อว่านำไปสู่การหลอกลวง ซึ่งผู้เขียนมีความตั้งใจให้ผู้ได้รับจดหมายหรือบุคคลอื่น ๆ เกิดความเสียหายหรือความกังวล

(2) เนื้อหาที่สนับสนุนหรือส่งเสริมให้กระทำความผิดวินัย (Disciplinary offence) หรือการก่ออาชญากรรม (Criminal offence) รวมถึงการกลบเกลื่อนพยานหลักฐานเพื่อผลของรูปคดี

(3) แผนการหลบหนีหรือเนื้อหาที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของเรือนจำ

(4) เนื้อหาของจดหมายที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของประเทศ

(5) คำอธิบายเกี่ยวกับการทำหรือใช้อาวุธ ระเบิด ยาพิษ หรือคำแนะนำด้านทำลายล้างอื่น ๆ

(6) ข้อความที่คลุมเครือหรือเป็นรหัสซึ่งไม่สามารถเข้าใจได้ทันทีแต่ต้องใช้วิธีการถอดรหัส

(7) เนื้อหาจดหมายที่มีข้อความหยาบคาย อนาจารหรือลามก ซึ่งเป็นผิดตามพระราชบัญญัติไปรษณีย์ (Post office Act 1953)

(8) เนื้อหาจดหมายมีลักษณะข่มขู่หรือแสดงถึงอันตรายของการฝ่าฝืนข้อห้ามนั้นหรือทำให้ได้รับบาดเจ็บทางร่างกายแก่บุคคลอื่น ซึ่งรวมถึงการกระตุ้นให้เกิดการเหยียดเชื้อชาติ (Racial hatred)

(9) เนื้อหาจดหมายที่ต้องการนำเสนอต่อสาธารณะหรือใช้ในการออกอากาศทางวิทยุหรือโทรทัศน์ถ้าเป็นข้อความที่ (a) ได้รับผลประโยชน์จากการเผยแพร่ หรือ (b) ข้อความที่ปรากฏต่อสาธารณะมีลักษณะที่ไม่เขียนบนพื้นฐานของความมั่นคงหรือระเบียบที่ดี หรือ (c) ข้อความที่เกี่ยวกับอาชญากรรมหรือการกระทำผิดในอดีตของผู้ต้องขัง เว้นแต่ประกอบด้วยทัศนคติที่รุนแรงเกี่ยวกับการลงโทษหรือคำพิพากษา ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับอาชญากรรม ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ระบบการลงโทษตามกฎหมายอาญา หรือ (d) อ้างถึงเอกลักษณ์ของผู้ต้องขังหรือเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะทำการชี้ตัว (refers to individual inmates or member of staff in such a way that they might be identified)

(10) ในกรณีนักโทษเด็ดขาด หากเนื้อหาในจดหมายประกอบด้วยกระทำความผิดทางอาชญากรรม

² Halsbury's Law of England. 4th volume 36 (2). p. 312.

นอกจากนี้กฎหมายอังกฤษยังมีการตรวจสอบจดหมายที่ได้รับสิทธิพิเศษ กล่าวคือ เป็นจดหมายที่มีระหว่างผู้ต้องขังกับที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้ต้องขัง หรือกับศาล ซึ่งรวมถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยุโรป ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป และศาลยุติธรรมยุโรป และในการเขียนจดหมายประเภทนี้ เรือ่นจำต้องจัดหาอุปกรณ์การเขียนให้แก่ผู้ต้องขัง

สำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำญี่ปุ่นสามารถติดต่อสื่อสารทางจดหมายกับบุคคลภายนอกได้ตามที่บัญญัติรับรองไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (The Prison Law) มาตรา 46 ที่กำหนดให้ผู้ต้องขังควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือได้รับจดหมาย และบุคคลที่ศาลตัดสินว่าผิด (นักโทษเด็ดขาด) (Convicted person) หรืออยู่ภายใต้การจำคุก “Kanchi” ไม่ควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือได้รับจดหมายจากบุคคลอื่นนอกจากญาติ แต่หากมีกรณีที่มีความจำเป็นในการติดต่อกับบุคคลอื่นนอกจากญาติก็ทำได้หากได้รับอนุญาตเช่นนั้น

มาตรา 47 ยังกำหนดว่าบุคคลที่กระทำผิดหรืออยู่ภายใต้การจำคุก “Kanchi” ไม่ควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือรับจดหมายถ้าเป็นจดหมายที่มีลักษณะไม่เหมาะสมและจดหมายเหล่านี้จะถูกทำลายหลังจากครบสองปี

นักโทษเด็ดขาด (Sentence Prisoners) อาจได้รับจดหมายจากญาติใกล้ชิดและอาจเขียนจดหมายได้เท่าจำนวนสิทธิที่ได้รับการเยี่ยมซึ่งเป็นไปตามลำดับชั้นของผู้ต้องขัง³

ส่วนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา (Unsentence prisoners) อาจได้รับหรือเขียนจดหมายได้โดยไม่จำกัดจำนวนจดหมายและได้รับอนุญาตให้ติดต่อทางจดหมายกับใครก็ได้ตามที่ต้องการ แต่เนื้อหาในจดหมายต้องไม่มีแนวโน้มในการปิดบังหรือทำลายพยานหลักฐาน หรือไม่มีแนวโน้มที่จะทำให้ความมั่นคงในการกักตัวผู้ต้องขังลดน้อย หรือ ไม่ควรมีแนวโน้มในการทำลายระเบียบเรือนจำ นอกจากนี้จดหมายที่ใช้ภาษาต่างประเทศต้องมีการแปลโดยผู้ต้องขังเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย ทั้งนี้เพื่อทำการตรวจสอบจดหมายนั้นได้⁴

ในทางปฏิบัติการติดต่อทางจดหมายได้รับอนุญาตให้เขียนเฉพาะภาษาญี่ปุ่น เว้นแต่ผู้ต้องขังสามารถจ่ายค่าแปลได้ นอกจากนี้จดหมายทุกฉบับจะถูกอ่านโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำและอาจถูกตรวจสอบแก้ไข โดยเจ้าหน้าที่ตรวจสอบจดหมายในเรือนจำอาจเซ็นเซอร์เฉพาะบางส่วนของจดหมายหรืออาจริบจดหมายทั้งหมดได้⁵ ซึ่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นมาตรา 50

³ Ibid. (p. 15).

⁴ Ibid. (p. 14).

⁵ Ibid. (pp. 14-15).

กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำที่ดูแลด้านการตรวจสอบจดหมายควรได้รับการจัดให้โดยพระราชกฤษฎีกากระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice Ordinance)

นอกจากนี้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นมาตรา 48 มาตรา 49 กำหนดว่าเอกสารที่เจ้าหน้าที่เรือนจำส่งถึงผู้ต้องขังจากศาลหรือข้าราชการอื่นควรถูกเปิดและส่งต่อไปยังผู้ต้องขังซึ่งเอกสารนี้ และจดหมายที่ส่งถึงผู้ต้องขังควรมอบให้อยู่ในการเก็บรักษาของเจ้าหน้าที่เรือนจำหลังจากที่ผู้ต้องขังได้อ่านจดหมายฉบับนั้นแล้ว

ในประเทศญี่ปุ่น กรมราชทัณฑ์ไม่มีข้อจำกัดสำหรับบุคคลที่ต้องขังจะส่งหรือรับจดหมายว่าต้องเป็นญาติเท่านั้น แต่ผู้บัญชาการเรือนจำอาจห้ามการแลกเปลี่ยนจดหมายกับบุคคลที่มีธรรมชาติเป็นอาชญากรรม หรือผู้ที่อาจขัดขวางการรักษาวินัยและคำสั่งของเรือนจำ หรือขัดขวางการปฏิบัติงานราชทัณฑ์ (อาทิเช่น สมาชิกของกลุ่มต่อต้านสังคม หรือแก๊งต่าง ๆ)

นอกจากนี้ยังไม่ข้อจำกัดสำหรับความถี่ของการรับจดหมาย แต่สำหรับจำนวนความถี่ในการส่งจดหมายนั้น ผู้บัญชาการเรือนจำอาจมีข้อจำกัดได้บ้าง ในกรณีที่จำเป็นสำหรับการบริหารและการปฏิบัติงานภายในเรือนจำ โดยความถี่อาจไม่น้อยกว่า 4 ครั้งต่อเดือน

กฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่เรือนจำในการตรวจสอบจดหมายได้ ทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถกระทำการตรวจสอบจดหมายได้โดยอ้างอำนาจตามกฎหมาย โดยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์(The Prison Law 1953) ข้อ 50 กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำที่ดูแลด้านการตรวจสอบจดหมายควรได้รับการจัดให้โดยพระราชกฤษฎีกากระทรวงยุติธรรม ซึ่งจดหมายทุกฉบับจะถูกอ่านเนื้อความในจดหมายและอาจถูกตรวจสอบแก้ไขโดยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ใด

เมื่อพิจารณาในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา บัญญัติรับรองสิทธิในการติดต่อสื่อสารไว้ในข้อ 1 (First Amendment) ว่าบุคคลมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารและสมาคม แต่ในการติดต่อสื่อสารโดยจดหมายนั้นในทางปฏิบัติแล้วมีการจำกัดผู้ที่สามารถเขียนจดหมายถึง จำนวนจดหมายที่เขียนข้อความในจดหมาย เป็นต้น ทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องทำการตรวจตราจดหมายที่บุคคลภายนอกส่งให้แก่ผู้ต้องขังและผู้ต้องขังส่งออกไปด้วย ทั้งนี้เพื่อทราบข้อความในจดหมายและป้องกันมิให้ผู้ต้องขังได้รับข้อความที่อาจเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยหรือการบริหารงานของเรือนจำ

ตัวอย่างเช่น ศาลสูงในคดี *Wolff v. McDonnell* (1974) ตัดสินว่า เจ้าหน้าที่เรือนจำจะเปิดจดหมายที่ส่งจากทนายความมายังผู้ต้องขังเพื่อตรวจสอบสิ่งของต้องห้ามได้แต่ต้องกระทำต่อหน้าผู้ต้องขังและห้ามมิให้อ่านข้อความในจดหมายนั้น⁶

⁶ *Criminal Justice* (pp. 594-595). Op.cit.

หากจดหมายที่ติดต่อรหว่างผู้ต้องขังกับทนาย หรือเจ้าหน้าที่รัฐ หรือสื่อมวลชน เจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถเปิดจดหมายได้เฉพาะกรณีที่อยู่ต่อหน้าผู้ต้องขังและเฉพาะกรณีที่มีการจำหน่ายของจริง (Only to verify the addressee) ส่วนการติดต่อกับศาลนั้นไม่สามารถเปิดออกเพื่อตรวจสอบสำหรับสิ่งของต้องห้ามเว้นแต่การเปิดต่อหน้าผู้ต้องขัง แต่มีแนวโน้มว่าจดหมายที่ศาลส่งมายังผู้ต้องขังถูกตรวจสอบหาสิ่งของต้องห้ามได้แต่ห้ามมิให้อ่านจดหมายนั้น

ศาลสหรัฐฯ ได้ขยายขอบเขตสิทธิของผู้ต้องขังให้ได้รับการเยี่ยมและการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น ศาลสูงสุดได้มีคำพิพากษา ห้ามการตรวจจดหมายที่ส่งออกจากเรือนจำ รวมทั้งห้ามการจำกัดสิทธิการติดต่อทางจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกเรือนจำ รวมทั้งจดหมายที่ส่งเข้ามาในเรือนจำให้กระทำได้นอกจากนั้น เรือนจำควรจัดให้มีตัวแทนของผู้ต้องขังสังเกตการณ์การปฏิบัติในห้องไปรษณีย์ของเรือนจำ แต่จดหมายจากทนายความให้เปิดตรวจได้ต่อหน้าผู้ต้องขังเท่านั้น และการตรวจสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่ส่งนักโทษในเรือนจำให้กระทำเท่าที่จำเป็นเพื่อค้นหาสิ่งผิดกฎหมายหรือสิ่งพิมพ์ที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งฝ่าฝืนข้อบังคับและระเบียบของเรือนจำ

อย่างไรก็ตามการที่ทราบได้ว่าจดหมายมีข้อความหรือวัตถุต้องห้ามหรือไม่ ต้องทำการเปิดออกอ่าน ดังนั้น ในคดี Washington v. Meachum (1976) ศาลสนับสนุนสิทธิของเจ้าหน้าที่เรือนจำในการอ่านจดหมายที่ส่งจากภายนอกมาให้ผู้ต้องขังบนพื้นฐานที่ว่า ไม่มีวิธีอื่นในการยุติแผนการหนีหรือวัตถุต้องห้ามอื่น ๆ เช่น จดหมายที่ข่มขู่ มีข้อความที่เขียนเป็นรหัสลับ หรือร้องขอสิ่งของหรือเงินจากบุคคลอื่นมิใช่สมาชิกในครอบครัวซึ่งถูกส่งออกไป เว้นแต่มีการตรวจจดหมายนั้น ซึ่งศาลเห็นว่านโยบายนี้เป็นข้อจำกัดที่สำคัญน้อยที่สุด โดยทำเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของเรือนจำ คำสั่งและการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังต่อไป⁷

นอกจากนี้คณะกรรมการที่ปรึกษาว่าด้วยการกำหนดมาตรฐานและเป้าหมายอาญายุติธรรมแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals)⁸ ข้อ 2.17 กำหนดมาตรฐานในการติดต่อโดยจดหมายไว้ว่า ผู้ต้องขังควรมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารหรือเขียนจดหมายถึงบุคคลหรือองค์กรและสามารถส่งหรือรับจดหมายหนังสือ นิตยสารและวัสดุอื่น ๆ ที่ถูกกฎหมาย และแนะนำว่า

⁷ *Correction a Comprehensive View* (p. 354). Op.cit.

⁸ *Ibid.* (pp. 915-916).

1) เจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ควรจำกัดปริมาณของจดหมายที่ได้รับหรือส่งไปยังบุคคลอื่นภายใต้การควบคุม

2) เจ้าหน้าที่เรือนจำควรมีสิทธิตรวจจดหมายที่ส่งถึงผู้ต้องขังหรือส่งออกไปนอกเรือนจำแต่ไม่ควรอ่านหรือแก้ไข และหากมีเงิน เช็คหรือตัวเงิน ที่ส่งมาพร้อมจดหมายควรมีให้นำออก และให้ผู้ต้องขังทำการนับจำนวน และหากว่ามีสิ่งของต้องห้ามในจดหมายต้องนำออกไปด้วย ซึ่งสิ่งของที่ผิดกฎหมายหรือเป็นสิ่งที่ข่มขู่ความปลอดภัยของเรือนจำให้ถือว่าเป็นสิ่งของต้องห้ามด้วย

3) ผู้ต้องขังควรได้รับการช่วยเหลือเรื่องค่าไปรษณีย์ที่เหมาะสมเพื่อรักษาความสัมพันธ์กับชุมชนไว้

และสมาคมการราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา (American Correctional Association) กำหนดมาตรฐานสิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องขังไว้ใน Standards ข้อ 23-6.1

ดังนั้น เราควรนำความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายมาปรับใช้กับกฎหมายประเทศไทยในเรื่องการติดต่อสื่อสารผ่านทางจดหมายของผู้ต้องขัง กล่าวคือ

1. ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย

ในเยอรมันแต่เดิมไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยเหตุทำแท้งได้โดยชอบด้วยกฎหมายทำนองเดียวกับบทบัญญัติไว้เช่นเดียวกับมาตรา 305 (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญาของไทยเรา ต่อมาได้เกิดเหตุการณ์ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้เช่นเดียวกับที่มาตรา 305 (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญาของไทยเราบัญญัติ และศาลสูงสุดแห่งอาณาจักรไรช์ (Reichsgericht) ได้พิพากษาว่าหลักว่า เมื่อกรณีทำแท้งเป็นกรณีที่คุณธรรมทางกฎหมายสองอันเกิดขัดแย้งกัน ทำให้บุคคลจำเป็นต้องทำลายคุณธรรมทางกฎหมายที่สูงค่ากว่า คือ “ชีวิตลูกในครรภ์” เพื่อรักษาคุณธรรมทางกฎหมายที่สูงค่ากว่า คือ “ชีวิตมารดา” ผู้กระทำไม่มีความผิด

แม้ “ความจำเป็นที่เหนือกฎหมาย” จะได้เกิดขึ้นจากคดีทำแท้งแต่ก็ได้มีการนำหลักที่ว่า “การจำเป็นต้องทำลายคุณธรรมทางกฎหมายที่ด้อยกว่าเพื่อรักษาคุณธรรมทางกฎหมายที่สูงค่ากว่าและเป็นการกระทำที่ไม่มีทางเลือกอื่น” ไปใช้อย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา

2. ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายในระบบกฎหมายไทย

ในประมวลกฎหมายอาญาของไทยเราไม่มีบทบัญญัติว่าด้วย “ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย” (rechtfertigender Notstand) เป็นการเฉพาะ อย่างไรก็ตามก็สามารถกำหนดเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้เพราะความจำเป็นต้องกระทำให้เป็นเหตุหนึ่งโดยการใช้อย่างที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งได้ และบทบัญญัติของกฎหมายที่จะนำมาใช้เป็นบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งในกรณีนี้ก็คือบทบัญญัติในมาตรา 305 (1) ซึ่งมีข้อความที่อาจเขียนเสียใหม่ดังนี้

“การทำแท้งให้หญิงที่กระทำโดยนายแพทย์โดยหญิงยินยอม และเป็นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำเนื่องจากสุขภาพของหญิง เป็นการกระทำที่ไม่เป็นความผิด”

สาระสำคัญของการทำแท้งตามมาตรา 305 (1) ก็คือ เป็นความจำเป็นที่นายแพทย์ต้องทำแท้งให้หญิงเนื่องจากสุขภาพของหญิง กล่าวคือในกรณีนี้นายแพทย์จำเป็นต้องเลือกเอาระหว่างการรักษาไว้ซึ่งชีวิตหญิงและการรักษาไว้ซึ่งชีวิตในครรภ์มารดา และนายแพทย์จำเป็นต้องเลือกทำลายชีวิตในครรภ์มารดาเพื่อรักษาชีวิตหญิงเพราะมิฉะนั้นแล้วหญิงก็จะต้องถึงแก่ความตายอย่างแน่นอน

3. สาระสำคัญของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย

ความจำเป็นในการทำแท้งที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้นั้นมีข้อสาระสำคัญอันเป็นหัวใจของเรื่องอยู่สามประการคือ

1) เป็นกรณีที่ประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายสองอย่างเกิดขัดแย้งกันทำให้ผู้กระทำจำเป็นต้องเลือกรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมทางกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือเป็นกรณีของการกระทำที่เกิดจากการชั่งประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ขัดแย้งกันนั้น และ

2) เป็นกรณีที่เป็นทางเลือกทำลายประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่น้อยกว่าเพื่อรักษาประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่เหนือกว่า และ

3) ในกรณีนั้นเป็นทางเลือกทางเดียวนั้นเท่านั้น

4. องค์ประกอบของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย

ดังกล่าวมาแล้วว่าความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการใช้กฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายสามารถแยกองค์ประกอบได้ทำนองเดียวกับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายดังนี้คือ

(1) สถานการณ์ที่เป็นความจำเป็น

สถานการณ์ที่จะถือได้ว่าเป็นสถานการณ์ที่ความจำเป็นได้เกิดขึ้น คือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งที่มีความเสียหายที่ร้ายแรงที่กระทบโดยตรงต่อคุณธรรมทางกฎหมาย

การพิจารณา “ความเสียหาย” ต้องพิจารณาตามมาตรฐานในทางภาวะวิสัยในสถานการณ์ที่ผู้กระทำกำลังเผชิญอยู่เท่านั้น

“ความเสียหายร้ายแรง” ที่เกิดขึ้นอาจจะเกิดจากการกระทำของมนุษย์โดยเจตนาหรือปราศจากเจตนาก็ได้ หรือเกิดจากสัตว์ก็ได้ หรือเกิดจากภัยธรรมชาติ หรือภัยอื่นใดก็ได้ทั้งสิ้น แต่ภัยจากสัตว์ต้องมีใช้กรณีของการป้องกันสิทธิที่เป็นการกระทำต่อทรัพย์สินตามมาตรา 450 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตัวอย่าง

1) บุหรีเป็นอันตรายต่อชีวิตและสุขภาพก็จริง แต่คนที่ต่อต้านการสูบบุหรีจะอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายบังคับให้ผู้อื่นหยุดสูบบุหรีได้

(2) การกระทำที่จำเป็นต้องกระทำ

การกระทำที่จำเป็นต้องกระทำต้องเป็นการกระทำที่จำกัดครั้งคราว ทั้งนี้เพราะในกรณีของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายกรณีอาจกระทบต่อคุณธรรมทางกฎหมายของบุคคลที่สามได้ ฉะนั้นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำจึงต้องเป็นการกระทำที่ไม่มีทางเลือกอื่น กรณีใดก็ตามที่ผู้กระทำสามารถเลือกกระทำอย่างอื่นได้ กรณีนั้นไม่ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำในความหมายของกฎหมาย เป็นต้นว่าในกรณีกระทำได้ตามมาตรา 305 (1) หมายถึงว่าถ้านายแพทย์ไม่ทำแท้งให้หญิงแล้ว หญิงนั้นจะต้องถึงแก่ความตายอย่างแน่นอน กรณีการกระทำเช่นที่กล่าวมานี้เท่านั้นจึงเป็นการ “จำเป็นต้องกระทำ” ตามความหมายของตัวบท กล่าวคือ การกระทำที่จำเป็นต้องกระทำจึงต้องเป็นการกระทำที่เป็นการเพิ่มโอกาสของการรอดพ้นจากความเสียหายได้อย่างแท้จริง

ดังกล่าวนมาแล้วข้างต้นว่าความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ขัดแย้งกัน ฉะนั้นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำนั้นต้องเป็นการกระทำที่เป็นการรักษาประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่เหนือกว่าและด้วยเหตุนี้จึงต้องกระทำต่อประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ด้อยกว่านั้น

การชั่งน้ำหนักประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายนี้ในบางกรณีอาจต้องพิจารณาสถานการณ์ทั้งหมดของเรื่อง

ชีวิตมนุษย์เป็นคุณธรรมทางกฎหมายสูงสุด การทำลายชีวิตมนุษย์เพื่อรักษาชีวิตมนุษย์จึงอ้างเรื่องความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบในทางอาญาไม่ได้

การที่อันตรายหรือความเสียหายจากการกระทำเกิดขึ้นกับบุคคลที่สามซึ่งมิใช่การป้องกันนั้น กรณีต้องพิจารณาเรื่อง “ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย”

ตัวอย่าง

การที่ผู้กระทำได้กระทำไปอันเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย แล้วผลของการกระทำไม่เกิดกับผู้ประทุษร้าย แต่เกิดขึ้นกับบุคคลที่สามนั้น ผู้กระทำสามารถอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายได้

ฉะนั้นที่ศาลฎีกาวางหลักการกระทำโดยป้องกันโดยพลาด จึงไม่ถูกหลักในทางทฤษฎีกฎหมาย เพราะบุคคลที่สามที่ได้รับอันตรายไม่ใช่ผู้ประทุษร้ายผู้กระทำการป้องกัน

ในบางกรณีโดยกฎหมาย สัญญาหรือการยอมรับกันทั่วไปกำหนดให้บุคคลต้องทนทานต่อภัยหรือความเสียหาย ในกรณีเช่นนี้ผู้กระทำจะอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบในทางอาญาไม่ได้ บุคคลดังกล่าว เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร คนเรือ นักบิน นายแพทย์ ผู้พยาบาล เป็นต้น

(3) การกระทำที่มีเจตนาช่วยเหลือ

องค์ประกอบในส่วนนี้เป็นองค์ประกอบในทางอัตตะวิสัย การกระทำเพราะเหตุความจำเป็นโดยชอบด้วยกฎหมายต้องเป็นการกระทำที่ผู้กระทำได้กระทำไปโดยมีเจตนาช่วยเหลือผู้อื่น กล่าวคือผู้กระทำต้องรู้สถานการณ์แห่งความจำเป็นนั้นและได้กระทำการช่วยเหลือนั้นไป

ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยในคดีหนึ่งว่า

“ผู้ตาย” ผู้เสียหายและจำเลยร่วมคดีมึสุราด้วยกันจนเมา แล้วผู้ตายกับจำเลยทะเลาะกัน ผู้เสียหายจึงชวนจำเลยกลับบ้าน ผู้ตายตามมาต้อยและเตะจำเลยจนล้ม ลุกขึ้นก็ยังถูกเตะอีก เมื่อผู้ตายเตะจำเลยก็ใช้มีดปลายแหลมที่ติดตัวไปแทงสวนไปสองสามครั้ง ถูกผู้ตายระหว่างนั้นผู้เสียหายเข้าขวางเพื่อห้ามจึงถูกมีดได้รับบาดเจ็บ ส่วนผู้ตายถึงแก่ความตาย การกระทำของจำเลยต่อผู้ตายเป็นการกระทำโดยป้องกันพอสมควรแก่เหตุ แม้จะพลาดไปถูกผู้เสียหายเข้าด้วย ซึ่งมาตรา 60 แห่งประมวลกฎหมายอาญา จะถือว่าจำเลยมีเจตนาแทง

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายไทย ไม่ว่าจะเป็นบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงที่ออกความในพระราชบัญญัตินี้ ไม่มีการกำหนดให้อำนาจเจ้าหน้าที่เรือนจำในการตรวจสอบจดหมายไม่ว่าจะเป็นจัดส่งไปนอกเรือนจำหรือจัดส่งให้แก่ผู้ต้องขัง

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้อนำ “ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย” มาปรับใช้ในเรื่องสิทธิในการติดต่อสื่อสารผ่านทางจดหมายของผู้ต้องขัง ซึ่งในการตรวจสอบจดหมายของเจ้าหน้าที่เรือนจำไม่มีการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขัง มีเพียงแต่แนวทางปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์เท่านั้น เพื่อไม่ให้มีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง ควรนำกฎหมายต่างประเทศมาใช้เพราะกฎหมายของเราไม่ชัดเจน เช่น ในกรณีการตรวจสอบจดหมายไม่ว่าจะเป็นกรณีการจัดส่งไปนอกเรือนจำหรือจัดส่งให้แก่ผู้ต้องขังนั้น ผู้เขียนเห็นควรว่า ควรนำกฎหมายและแนวทางปฏิบัติของประเทศสหรัฐอเมริกาประยุกต์ใช้ โดยประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพเป็นอย่างมาก ศาลสูงของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ขยายขอบเขตของสิทธิของผู้ต้องขังให้ได้รับการเยี่ยมและการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น โดยศาลสูงได้มีคำพิพากษาห้ามการตรวจเนื้อหาของจดหมายที่ส่งออกจากเรือนจำ การตรวจจดหมายที่ส่งเข้ามาในเรือนจำให้กระทำได้ แต่ห้ามอ่านข้อความในจดหมาย รวมทั้งอนุญาตให้ทำการตรวจด้วย

อุปกรณ์และการสัมผัสด้วยมือ นอกจากนี้ เรือนจำควรจัดให้มีตัวแทนของนักโทษที่ทำหน้าที่สังเกตการณ์ปฏิบัติในห้องไปรษณีย์ของเรือนจำและการตรวจสอบสิ่งพิมพ์ที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งฝ่าฝืนข้อบังคับและระเบียบของเรือนจำ

4.2 การติดต่อสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์

ในปัจจุบันเรือนจำของประเทศต่าง ๆ เริ่มพัฒนาระบบการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังให้มีความสะดวกมากขึ้น โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ ซึ่งจะส่งผลดีต่อผู้ต้องขังให้ได้รับการติดต่อที่รวดเร็วและบ่อยครั้งขึ้นจากการใช้สิทธิในการเยี่ยมตามปกติ

การสื่อสารเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กับสังคมหรือบุคคลอื่น ๆ ซึ่งเรือนจำหรือทัณฑสถานก็ตระหนักถึงธรรมชาติการสื่อสารของมนุษย์ ดังนั้นเรือนจำไทยขยายสิทธิในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ไว้ให้บริการแก่ผู้ต้องขังด้วย เพื่อให้เกิดความสะดวกและเป็นสวัสดิการแก่ผู้ต้องขัง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูนิสัยของนักโทษและเพื่อลดความรู้สึกกดดันในการถูกคุมขังเป็นระยะเวลานาน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้มีการบัญญัติรับรองเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของบุคคลไว้ในมาตรา 36 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกัน โดยทางที่ชอบกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสื่อสารที่บุคคลที่ติดต่อถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใด เพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” เจตนารมณ์ของบทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวคือ เพื่อประกันเสรีภาพในการสื่อสารของบุคคล การตรวจ การกัก หรือกระทำด้วยวิธีการใด ๆ เพื่อเปิดเผยหรือเพื่อให้ล่วงรู้ข้อความในการสื่อสารที่บุคคลติดต่อกัน รวมถึงการดักฟังการบันทึกเสียงสนทนาจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐหรือรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเท่านั้น ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวไว้ให้คุ้มครองบุคคลรวมทั้งผู้ต้องขังด้วย และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้มีบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังไว้ในมาตรา 33 “ให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อจากบุคคลภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทนายความ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ภายใต้ข้อบังคับอธิบดีวางไว้” ซึ่งรับรองให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเยียนจากบุคคลภายนอก พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 7 บุคคลภายนอกซึ่งได้รับการอนุญาตให้เข้าไปในเรือนจำก็ติดเยี่ยมผู้ต้องขังก็ได้เพื่อประโยชน์อย่างอื่นก็ดี ก็ต้องปฏิบัติตามข้อบังคับอธิบดีได้ตั้งและประกาศไว้โดยเปิดเผย รวมทั้ง

กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 (ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่รักษาการให้เป็นไปตามบทบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎหมายเพื่อปฏิบัติให้ไปตามความแห่งพระราชบัญญัตินี้

เรือนจำหรือทัณฑสถานจำเป็นต้องมีการกำหนดข้อจำกัดของผู้ต้องขังที่มีสิทธิขอใช้บริการและข้อจำกัดอื่น ๆ เช่น ประเภทผู้ต้องขังที่จะขอใช้สิทธิ เลขหมายปลายทางที่จะติดต่อ จำนวนเวลาในการติดต่อ เพื่อให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ติดต่อกับบุคคลภายนอกเท่าที่จำเป็นจริง ๆ และเพื่อให้สามารถควบคุมการติดต่อสื่อสารได้โดยง่ายเท่านั้น

การใช้สิทธิในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ของผู้ต้องขัง ถือเป็นภาระทางออกให้แก่ผู้ต้องขัง เนื่องจากปัญหาการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ต้องขังในทุกเรือนจำทั่วประเทศ การใช้โทรศัพท์ในการติดต่อบุคคลภายนอก ครอบครัว ญาติ พี่น้อง สามารถกระทำได้น้อยครั้งมากกว่าการมาเยี่ยมผู้ต้องขังที่เรือนจำ และถือว่าเป็นวิธีการติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว ประหยัดเวลาในการเดินทางของญาติที่ต้องเดินทางมาจากต่างจังหวัด อีกทั้งเป็นการลดภาระให้แก่เรือนจำด้วย สามารถลดปริมาณการเยี่ยมผู้ต้องขัง อีกทั้งยังลดภาระการตรวจค้นสิ่งของที่ญาตินำมาฝากแก่ผู้ต้องขัง ซึ่งมีจำนวนมากอาจทำให้การตรวจค้นไม่ทั่วถึงเป็นเหตุให้อาจมีสิ่งของผิดกฎหมายเข้ามาในเรือนจำได้

การสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์เป็นรูปแบบใหม่ของการสื่อสารที่เรือนจำอนุญาตให้นักโทษใช้ แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของเรือนจำทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทางเรือนจำได้อำนาจชอบธรรมในการใช้อำนาจจากการจัดระเบียบวินัยเรื่องความปลอดภัย เช่น ป้องกันการพูดนินทาทำการหลบหนีหรือการติดต่อค้าขายยาเสพติดกับคนภายนอกที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อเรือนจำในการควบคุม

การใช้บริการโทรศัพท์ที่มีข้อจำกัดบางประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเวลาในการใช้โทรศัพท์ เมื่อครบเวลาที่จะถูกตัดสายทิ้งโดยอัตโนมัติ ทำให้เกิดความไม่พอใจแก่ผู้ต้องขัง และการโทรออกไปนั้นก็จะเป็นการโทรแบบเก็บเงินปลายทางจากเรือนจำ คือผู้รับสายเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย

เรื่องระยะเวลาในการคุยโทรศัพท์ของผู้ต้องขังหลายคนบอกว่าไม่เพียงพอในการเยี่ยมญาติ เมื่อมีโอกาสได้พูดคุยโทรศัพท์กับญาติของตน จึงที่เรื่องราวมากมายที่จะเล่า ดังนั้นเวลาแค่ 5 นาที ไม่เพียงพอสำหรับการการคุยโทรศัพท์

ในการบันทึกเทปการสนทนาน่าจะต่างกับการติดต่อทางจดหมายที่กำหนดให้เป็นสิทธิแก่ผู้ต้องขังทุกคนเพียงแต่ผู้ต้องขังแต่ละคนอาจใช้สิทธิในการติดต่อทางจดหมายได้มากน้อยต่างกันไปตามลำดับชั้นของตน แต่การใช้โทรศัพท์เป็นสวัสดิการที่รัฐจัดให้แก่ผู้ต้องขังบางประเภทภายใต้เงื่อนไขการควบคุมและตรวจสอบการสนทนาที่ตกลงกันไว้ในเบื้องต้นแล้ว เจ้าพนักงานเรือนจำจึงมีอำนาจทำได้แม้ไม่มีกฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน

แสดงให้เห็นว่ามาตรการในการตรวจสอบการสนทนายังมีความจำเป็นและสำคัญที่เจ้าพนักงานเรือนจำควรมีอำนาจกระทำได้ แต่อาจกำหนดให้ตรวจสอบการสนทนาเฉพาะกับผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยงที่จะกระทำผิดอีกหรือผู้ร้ายสำคัญ หรือผู้ต้องขังบางประเภทที่มีแนวโน้มจะใช้โทรศัพท์ในการก่อเหตุร้าย และสุ่มตรวจการสนทนาของผู้ต้องขังอื่น ๆ เพื่อเป็นการป้องปรามและทำให้ผู้ต้องขังเกิดการระวังหรือไม่กล้าที่จะกระทำผิดเพราะเกรงว่าจะถูกตรวจสอบการสนทนา

เมื่อพิจารณาตามกฎหมายไทยนั้น ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดจำนวนเวลาในการใช้บริการโทรศัพท์สาธารณะไว้โดยไม่ได้คำนึงถึงลำดับชั้นของนักโทษ ไม่ว่าจะเป็นนักโทษชั้นใด ก็ได้รับสิทธิในการใช้โทรศัพท์ต่อครั้งเป็นเวลา 5 นาทีถือว่าเป็นเวลาที่สั้นและจำกัดมากเกินไป โดยการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังเป็นสิ่งจำเป็นควรได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้อย่างเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ การติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังมีอีกรูปแบบหนึ่งคือ การติดต่อสื่อสารกับครอบครัวญาติ พี่น้อง ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E: mail) ซึ่งในทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์ได้นำจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E: mail) มาใช้เป็นส่วนกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังครอบครัว โดยเฉพาะญาติ ครอบครัว ญาติ พี่น้องที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างประเทศ ไม่สามารถมาเยี่ยมได้ สามารถติดต่อสื่อสารทางนี้ได้

สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกถูกกำหนดไว้ในระเบียบเรือนจำ (The Prison Rules 1999) ข้อ 4 ว่า 1) ควรเอาใจใส่เป็นพิเศษกับการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและครอบครัวของเขาโดยพิจารณาให้เกิดประโยชน์ที่ดีที่สุด สำหรับบุคคลทั้งสองกลุ่ม 2) ผู้ต้องขังควรได้รับการสนับสนุนหรือกระตุ้นเพื่อให้มีความสัมพันธ์หรือคงความสัมพันธ์กับบุคคลหรือหน่วยงานที่อยู่นอกเรือนจำ ภายใต้ข้อวินิจฉัยของผู้บัญชาการเรือนจำที่เห็นว่าเหมาะสมที่จะทำ เพื่อให้ครอบครัวและผู้ต้องขังสามารถฟื้นฟูฐานะทางสังคมได้ จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นว่ากฎหมายอังกฤษเล็งเห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเป็นอย่างมาก แม้ผู้ต้องขังจะถูกจำกัดสิทธิในหลาย ๆ ด้าน ก็ตาม การติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ของผู้ต้องขังในเรือนจำอังกฤษนั้นอยู่ในรูปแบบ “โทรศัพท์สาธารณะแบบใช้บัตร (Card phones) ซึ่งได้ขยายไปในทุก ๆ เรือนจำ ยกเว้นเฉพาะแดนที่รักษาความปลอดภัยพิเศษ (special security unites) และการใช้โทรศัพท์ทุกครั้งสามารถถูกตรวจสอบและอาจถูกระงับการใช้โดยเจ้าหน้าที่เรือนจำ หากพบว่ามี การฝ่าฝืนเงื่อนไขการใช้โทรศัพท์ที่แสดงใน Prison Service Order and instructions (PSO) 4400 เช่นห้ามมิให้ผู้ต้องขังโทรไปยังสื่อมวลชนหากมีเจตนาจะให้ใช้ข้อมูลสำหรับตีพิมพ์หรือเผยแพร่ข่าวนั้น

โดยปกติการตรวจสอบการใช้โทรศัพท์ของผู้ต้องขังนั้นจะใช้วิธีการสุ่มตรวจโดยกฎหมายอังกฤษกำหนดให้ต้องมีการแสดงการเตือนอย่างชัดเจนว่าการใช้โทรศัพท์อาจถูกตรวจสอบหรือบันทึกการสนทนาระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกไว้ เพื่อเป็นการแจ้งสิทธิให้กับผู้ต้องขังได้ทราบถึงการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่เรือนจำ แต่ก็มีข้อยกเว้นบางประการที่กฎหมายให้การใช้โทรศัพท์ของผู้ต้องขังไม่ถูกตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่เรือนจำ คือการที่ผู้ต้องขังใช้สิทธิโทรศัพท์เพื่อติดต่อสื่อสารกับที่ปรึกษาด้านกฎหมาย (Legal adviser) แต่กฎหมายอังกฤษให้สิทธิแก่ผู้ต้องขัง โดยจัดให้ผู้ต้องขังโทรศัพท์ในสถานะที่เป็นการส่วนตัวเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการตรวจสอบที่เกินความจำเป็น เนื่องจากการติดต่อสื่อสารกับที่ปรึกษากฎหมายดังกล่าวนี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ต้องขังเอง

จากการศึกษาพบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา สมาคมราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา (American Correctional Association) กำหนดมาตรฐานสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังไว้ใน Standardn ข้อ 2.3-2.6 (1) ว่าข้อจำกัดในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังควรถูกจำกัดเท่าที่จำเป็นเพื่อรักษาประโยชน์ที่ชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งของเรือนจำและความปลอดภัยหรือเพื่อปกป้องสาธารณะ สำหรับการให้บริการโทรศัพท์แก่ผู้ต้องขังนั้นให้สามารถติดต่อกับครอบครัวและเพื่อนนั้น เรือนจำในสหรัฐอเมริกา เรือนจำในสหรัฐอเมริกาทุกแห่งอนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ได้ และยังพบอีกว่าเรือนจำในสหรัฐอเมริกามากกว่าครึ่งให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ได้อย่างไม่จำกัดหรือใช้ได้ทุกวัน อย่างไรก็ตามเรือนจำส่วนใหญ่จำกัดระยะเวลาในการโทรตั้งแต่ห้าถึงยี่สิบนาที และในเรือนจำที่มีการให้บริการโทรศัพท์แก่ผู้ต้องขังจะมีการจำกัดด้วยนโยบายของเรือนจำ การควบคุมผู้ต้องขัง หรือระดับความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำหรือระดับเอกสิทธิ์

สำหรับค่าใช้จ่ายในการใช้บริการนั้นผู้ต้องขังจะเป็นผู้รับผิดชอบในการจ่ายค่าโทรศัพท์ ไม่ว่าจะเป็นการโทรภายในท้องถิ่น (Local calls) การโทรไปยังพื้นที่เขตอื่น ๆ รวมถึงการโทรทางไกล (Long-distance call) ซึ่งจะทำในรูปแบบที่ให้ผู้รับสายปลายทางเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตามประเด็นค่าใช้จ่ายในการใช้สิทธิติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์นั้นก็ยังมีข้อจำกัดกล่าวคือภาระในการจ่ายค่าโทรศัพท์ซึ่งผู้ต้องขังที่ยากจน อาจไม่ได้รับสิทธิดังกล่าวอย่างเต็มที่ สมาคมราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา (American Correctional Association) เล็งเห็นปัญหาดังกล่าวจึงกำหนดมาตรฐานสิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องขังไว้ใน Standard ข้อ 2.3-6.1 (f) ว่า ผู้ต้องขังที่ยากจนควรได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพื่อติดต่อสื่อสารด้วยการเขียนจดหมายนั้นไว้ผล ซึ่งถือว่ากฎหมายของสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการให้บริการโทรศัพท์แก่ผู้ต้องขังนั้นให้สิทธิในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ไว้เป็นอย่างมาก

เมื่อพิจารณากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นพบว่ากฎหมายราชทัณฑ์ สหรัฐอเมริกากำหนดมาตรฐานให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ได้อย่างไม่จำกัดหรือใช้ได้ทุกวัน และเรือนจำสหรัฐอเมริกาอนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ได้อย่างไม่จำกัดหรือใช้โทรศัพท์ได้ทุกวัน และเรือนจำจะจำกัดการโทรตั้งแต่ห้าถึงยี่สิบนาที โดยคำนึงลำดับชั้นของนักโทษ แต่การใช้โทรศัพท์มักจำกัดด้วยนโยบายของเรือนจำการควบคุมผู้ต้องขังหรือระดับความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำ

ดังนั้น ระบบการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ของระบบราชทัณฑ์ของประเทศไทยได้ทำให้ผู้ต้องขังได้รับความสะดวกมากขึ้นในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกและเป็นสวัสดิการที่รัฐให้แก่ผู้ต้องขัง แต่ยังมีข้อจำกัดอยู่มากในการที่จะใช้สิทธิในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจากมาตรฐานสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังประเทศสหรัฐอเมริกาใน ส่วนที่เกี่ยวกับจำนวนเวลาในการติดต่อสื่อสารนั้น กฎหมายสหรัฐอเมริกาให้เวลาในการใช้บริการ โทรศัพท์โดยขึ้นอยู่กับประเภทของผู้ต้องขัง ไม่ว่าจะเป็นนักโทษเด็ดขาด ชั้นกลาง ชั้นดี ชั้นดีมาก หรือชั้นดีเยี่ยม ก็จะกำหนดระยะเวลาเท่ากันทั้งหมดคือห้านาที แต่จะแตกต่างกันในจำนวนครั้งในการใช้บริการ โทรศัพท์ต่อสัปดาห์ แล้วจึงควรกำหนดระยะเวลาในการใช้โทรศัพท์แตกต่างกันโดย ใช้การแบ่งประเภทผู้ต้องขังเป็นเกณฑ์ในการกำหนดระยะเวลา เช่น นักโทษชั้นดีเยี่ยมอาจ กำหนดให้ระยะเวลาสูงสุดตามที่กฎหมายกำหนด เช่น นักโทษเด็ดขาดชั้นเยี่ยม ให้บริการโทรศัพท์ ได้ 2 ครั้งต่อสัปดาห์ เป็นระยะเวลา 15-20 นาทีต่อครั้ง แล้วก็ลดหลั่นไปตามประเภทของนักโทษ เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้ต้องขังปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎระเบียบของเรือนจำ

4.3 สิทธิของผู้ต้องขังอื่น ๆ

4.3.1 สิทธิได้รับรู้ข่าวสารต่าง ๆ

การรับทราบข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นสิทธิในการติดต่อสื่อสารอย่างหนึ่งของผู้ต้องขังที่ควรได้รับการรับรองสิทธินี้จากรัฐ แต่อาจมีการกำหนดข้อจำกัดบางประการในการรับทราบข่าวสารต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจมีต่อตัวผู้ต้องขังและความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำ

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในกฎหมายไทย ไม่พบว่ามีการบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวของผู้ต้องขังไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ หรือกฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์แต่อย่างใด มีเพียงการออกหนังสือกรมราชทัณฑ์กำหนดแนวทางปฏิบัติในการรับทราบข่าวสารต่าง ๆ เท่านั้น

กรมราชทัณฑ์มีนโยบายให้ผู้ต้องขังมีโอกาสดูโทรทัศน์ วีดีโอ และฟังวิทยุบนเรือนนอนในเวลากลางคืนและเวลากลางวันในวันหยุดราชการ เพื่อเป็นสวัสดิการให้ผู้ต้องขังได้รับ

ความรู้ ความบันเทิง และเป็นการผ่อนคลายความเครียดแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ควบคู่ไปกับการรักษาความมั่นคงและปลอดภัยของเรือนจำและทัณฑสถาน

ดังนั้นจึงกำหนดแนวทางปฏิบัติของเรือนจำหรือทัณฑสถานต่าง ๆ ในการให้สิทธิผู้ต้องขังที่จะรับทราบข่าวสารจากภายนอกได้ด้วยการดูโทรทัศน์และอ่านหนังสือพิมพ์ไว้ดังนี้คือ⁹

1. ให้ผู้ต้องขังชมข่าวได้แต่ไม่ให้ชมข่าวสด โดยจะอนุญาตให้ชมเฉพาะข่าวที่อัดเทปไว้ หลีกเลียงมิให้ชมข่าวอาชญากรรมที่ร้ายแรง ข่าวก่อการจลาจล หรือการแหกหักหลบหนีโดยให้เจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในช่วงที่ให้สิทธิผู้ต้องขังได้ชมโทรทัศน์อย่างเสรี หากมีการรายงานข่าวคว่นให้เจ้าหน้าที่สามารถระงับการชมหรือเปลี่ยนช่องสถานีได้ทันที

นอกจากนี้ ห้ามมิให้ผู้ต้องขังมีโทรทัศน์และอุปกรณ์ หรือวัสดุต่อเนื่องดังกล่าวไว้เป็นสมบัติส่วนตัว ทั้งเพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องขังได้รับทราบข่าวรุนแรงต่าง ๆ เพราะจะเป็นสิ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้ต้องขังเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวเลียนแบบการกระทำนั้นได้ แต่รายการอื่นที่มีรายการข่าวมีการกำหนดสาระของรายการที่ให้ผู้ต้องขังชมรายการ โทรทัศน์ วิทยุ ทีวี และดีวีดี โดยต้องคำนึงถึงคุณค่าในด้านความบันเทิง ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจที่ผู้ต้องขังจะได้รับ

2. จัดให้มีการติดตั้งเครื่องรับโทรทัศน์สำหรับผู้ต้องขังบนเรือนนอน โรงเลี้ยงหรือที่อื่นตามความเหมาะสม โดยอยู่ในดุลพินิจของเรือนจำและทัณฑสถาน และมีการป้องกันมิให้ผู้ต้องขังปรับเปลี่ยนช่องสถานีได้ รวมทั้งให้มีศูนย์ควบคุมรายการโดยเจ้าหน้าที่เป็นผู้ควบคุมด้วย

3. สำหรับกำหนดเวลาในการชมโทรทัศน์ในวันธรรมดาให้เปิดตั้งแต่เวลาที่ผู้ต้องขังขึ้นเรือนนอนถึงเวลา 21.00 น. โดยตั้งแต่เวลาขึ้นเรือนนอนถึง 19.00 น. ให้ผู้ต้องขังชมโทรทัศน์หรือวิทยุ จากนั้น เวลา 19.00 – 20.00 น. ชมข่าวที่อัดไว้ และเวลา 20.00 – 21.00 น. ให้ชมโทรทัศน์หรือวิทยุ ส่วนวันหยุดราชการ ในช่วงเวลากลางวันให้ชมโทรทัศน์ได้ไม่เกิน 15.00 น. โดยเสรีแต่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ควบคุมรายการ ส่วนกลางคืนให้ถือปฏิบัติเช่นเดียวกับวันธรรมดา

4. ในส่วนของหนังสือพิมพ์มีการอนุญาตให้ผู้ต้องขังอ่านหนังสือพิมพ์รายวันได้ โดยให้เรือนจำและทัณฑสถานเป็นผู้จัดซื้อ โดยใช้เงินสวัสดิการของผู้ต้องขัง แต่ต้องมีการตรวจสอบเนื้อหาข่าวก่อนที่จะให้ผู้ต้องขังอ่าน โดยไม่ให้อ่านข่าวอาชญากรรมหรือข่าวที่มีลักษณะรุนแรงซึ่งอาจทำให้ผู้ต้องขังกระทำการเลียนแบบได้ โดยหนังสือพิมพ์ที่จัดซื้อไว้จะทำการจัดเก็บไว้ที่ห้องสมุดหรือสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังอยู่ในดุลพินิจของผู้บัญชาการเรือนจำ

⁹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ. 0705/ว.8 เรื่อง การจัดสวัสดิการและสิ่งอำนวยความสะดวกในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ลงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2546.

หรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน สามารถจะกำหนดหลักเกณฑ์ในการป้องกันเหตุเหล่านี้เพิ่มได้ตามความเหมาะสม

5. อนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถมีและฟังฆวาน้อะเบ้าได้เฉพาะเครื่องเล่นที่ไม่มีวิทยุ เพื่อมิให้มีการลักลอบฟังข่าวสารต่าง ๆ ที่รายงานทางวิทยุ ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถควบคุมได้

4.3.2 การจัดการเกี่ยวกับการบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจ

กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจเป็นส่วนสำคัญของโปรแกรมในเรือนจำและมีประโยชน์ที่สำคัญอย่างมากที่จะทำให้การจัดการเรือนจำประสบผลสำเร็จ โดยการพักผ่อนหย่อนใจหรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในเวลาว่างเป็นการสนับสนุนให้ผู้ต้องขังใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และถูกนำมาใช้เป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะเป็นตัวช่วยผ่อนคลายความเครียด เนื่องจากบรรยากาศในเรือนจำทำให้มีชีวิตประจำวันที่น่าเบื่อ กิจกรรมนันทนาการจึงมีความสำคัญในการช่วยบรรเทาชีวิตในเรือนจำที่น่าเบื่อซ้ำซาก ดังนั้นวัตถุประสงค์ของโปรแกรมการพักผ่อนหย่อนใจที่สมบูรณ์คือ¹⁰

- 1) กระตุ้นให้ผู้ต้องขังใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานบางอย่างเพื่อช่วยลดภาวะซึมเศร้า
- 2) ทำให้ร่างกาย อารมณ์ สังคมของผู้ต้องขังอยู่ในสภาพดี
- 3) การส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีสุขอนามัยที่ดี รวมทั้งการเข้าร่วมโปรแกรมการออกกำลังกายและการให้ความรู้ด้านสุขภาพ
- 4) ช่วยลดความต้องการของผู้ต้องขังในการรับการรักษาพยาบาล

ในทางปฏิบัติกรมราชทัณฑ์มีนโยบายที่จะส่งเสริมให้ผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานทุกแห่งได้มีโอกาสออกกำลังกาย เล่นกีฬา และกิจกรรมด้านนันทนาการ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้พักผ่อนหย่อนใจ ผ่อนคลายความเครียด และเป็นการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ของผู้ต้องขังได้อีกทางหนึ่ง กับทำให้ผู้ต้องขังมีสุขภาพจิตที่ดี มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ ส่งผลให้ลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลของกรมราชทัณฑ์ลง และเป็นผลดีต่อการบริหารงานเรือนจำ เพราะผู้ต้องขังเกิดทัศนคติที่ดีต่อเรือนจำหรือทัณฑสถานจึงทำให้ปกครองได้ง่ายขึ้น และทำให้ผู้ต้องขังกลับไปอยู่ร่วมกับสังคมได้เป็นปกติ

กรมราชทัณฑ์ออกหนังสือกรมราชทัณฑ์ขึ้นเพื่อวางนโยบายให้เรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้ออกกำลังกายและเล่นกีฬาอย่างต่อเนื่องด้วยการกำหนดให้เรือนจำและทัณฑสถานทุกแห่งจัดสร้างสนามกีฬาหรือจัดหาสถานที่สำหรับให้ผู้ต้องขังได้ออกกำลังกายและเล่นกีฬาโดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของสถานที่ ประเภทกีฬา ซึ่งควรกำหนดบริเวณและ

¹⁰ Ibid.

สถานที่โดยเฉพาะ เพื่อความสะดวกในการจัดกิจกรรมและเพื่อความปลอดภัยในการควบคุมดูแลผู้ต้องขัง¹¹

นอกจากนี้มีการกำหนดให้เรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ จัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกายให้แก่ผู้ต้องขังทุกคนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน ๆ ละ 30 นาทีโดยกำหนดวันเวลาที่จัดให้มีกิจกรรมไว้ให้ชัดเจนและทุกวันที่ 9 ธันวาคมของทุกปีให้มีการจัดกิจกรรมเดินแอโรบิกโดยพร้อมเพียงกัน¹² กับทั้งให้มีการดำเนินการจัดให้มีการแข่งขันกีฬาสำหรับผู้ต้องขังขึ้นอย่างน้อยปีละ 2 ครั้งในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เช่น เทศกาลวันปีใหม่ เทศกาลวันสงกรานต์¹³

กรมราชทัณฑ์กำหนดให้จัดเจ้าหน้าที่เรือนจำที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้ดำเนินการออกกำลังกายและเล่นกีฬาแก่ผู้ต้องขังหรือประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น การกีฬาแห่งประเทศไทยประจำจังหวัด ศูนย์กีฬา สถาบันการศึกษาทางพลศึกษา ฯลฯ โดยขอความร่วมมือในการจัดหาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถร่วมดำเนินการรวมถึงวัสดุอุปกรณ์กีฬาเพิ่มเติมจากที่กรมราชทัณฑ์จัดสรรให้

นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์ยังส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาบางประเภทที่ไม่จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์กีฬามาก แต่ให้ทุกคนมีส่วนร่วมและได้รับความสนุกสนาน เช่น หมากรุก วิ่งกระสอบ มวยทะเล ฯลฯ¹⁴ และให้เรือนจำหรือทัณฑสถานกำชับเจ้าหน้าที่ให้ระมัดระวังดูแลความปลอดภัยของผู้ต้องขังระหว่างฝึกซ้อมโดยคำนึงถึงสภาพร่างกายของผู้ต้องขังให้เหมาะสมกับประเภทกีฬาและอุปกรณ์การฝึกซ้อมด้วย

ส่วนกีฬาที่อาจทำให้ผู้ต้องขังเป็นอันตรายต่อร่างกายและชีวิต เช่น กีฬามวย ซึ่งเกิดอันตรายได้ง่าย ควรจัดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด หรือขอความร่วมมือกับหน่วยงานในจังหวัดให้จัดหาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถร่วมดำเนินการเป็นกรณีพิเศษ และเพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นให้ผู้ต้องขังทำหนังสือยินยอมการฝึกหัดกีฬามวย

¹¹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/ว.8 เรื่อง การส่งเสริมกีฬาและนันทนาการแก่ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 20 มกราคม 2537.

¹² หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ. 0708/ว.27 เรื่อง การส่งเสริมการออกกำลังกายผู้ต้องขังเพื่อสุขภาพ ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2546.

¹³ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/ว.77 เรื่อง ชักซ้อมแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ ลงวันที่ 5 สิงหาคม 2540.

¹⁴ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/ว.8 เรื่อง การส่งเสริมกีฬาและนันทนาการแก่ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 20 มกราคม 2537.

และการชกมวยไว้กับเรือนจำและทัณฑสถาน ถ้าเป็นผู้ต้องขังวัยรุ่นหนุ่มที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง หรือบิดามารดาของผู้ต้องขังด้วย¹⁵

ในส่วนการจัดกิจกรรมนันทนาการด้านบันเทิง ให้เรือนจำหรือทัณฑสถานต่าง ๆ จัดขึ้นในช่วงเทศกาลต่าง ๆ หรือตามโอกาสอันเหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังได้ผ่อนคลายความตึงเครียด เช่น การแสดงดนตรีไทย ดนตรีสากล หรือประกอบกิจกรรมดนตรี โดยเรือนจำจัดหาอุปกรณ์ดนตรีเพิ่มเติม เพื่อสนับสนุนให้มีการแสดงดนตรีนั้น ๆ ด้วย

นอกจากนี้เรือนจำหรือทัณฑสถานส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ต้องขังที่มีความรู้ความเหมาะสมและความสนใจทางด้านดนตรีมีโอกาสร่วมกิจกรรมโดยการหาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านดนตรีมาดำเนินการฝึกสอนเพื่อพัฒนาให้ผู้ต้องขังมีความสามารถจนนำไปประกอบอาชีพได้ ส่วนผู้ต้องขังชราและป่วย ให้เรือนจำและทัณฑสถานจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย การเล่นเกมกีฬา และกิจกรรมนันทนาการให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้ต้องขัง โดยไม่ให้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังป่วยเช่นเดียวกับผู้ต้องขังปกติทั่วไป

ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกนั้นมุ่งที่จะลงโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นหลัก หากแต่วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเป็นการพัฒนาการจากแนวคิดในอดีตในการลงโทษ เข้ามาสู่แนวคิดยุคใหม่ที่มีความเป็นเสรีนิยมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มุ่งปรับเปลี่ยน บำบัดฟื้นฟูแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่กระทำผิดตามกฎหมายอาญา ถึงขนาดไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมปกติได้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องนำคนลักษณะดังกล่าวไปปรับปรุง

การที่จะให้ผู้ต้องขังดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นข้อสำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษในทัณฑสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็ออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ก็คือ ต้องทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง หากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไป การฟื้นฟูก็จะทำให้ไม่ได้ผล จึงต้องให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้เขาไม่รู้สึกรู้สีกว่าถูกตัดขาดจากโลกภายนอก

¹⁵ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/ว.8 เรื่อง ความปลอดภัยของผู้ต้องขังในการฝึกซ้อมกีฬา ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2540.

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

สิทธิของผู้ต้องขังในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นสิทธิขั้นมูลฐานซึ่งผู้ต้องขังพึงได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศ ซึ่งการติดต่อสื่อสารไม่ว่าจะเป็นทางจดหมาย ทางโทรศัพท์ และการได้รับการเยี่ยม มีการบัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้ในกฎหมายที่สำคัญคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 36 “โดยกำหนดให้บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกักหรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

แม้ผู้ต้องขังจะถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการจากการกระทำผิด แต่ก็จะไม่ถูกตัดขาดจากโลกภายนอก ซึ่งผู้ต้องขังสามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกได้โดยทางจดหมาย ทางโทรศัพท์ และการได้รับการเยี่ยม

ประเทศไทยได้มีการพัฒนากฎหมายราชทัณฑ์ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลมากขึ้น โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่ใช้ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังและกำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล โดยเฉพาะการเอาใจใส่ปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นมนุษย์มากขึ้น

จากการศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายราชทัณฑ์โดยเฉพาะในส่วนของสิทธิในการติดต่อสื่อสารซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานและสำคัญต่อการดำรงชีวิต พบว่าบทบัญญัติส่วนใหญ่กำหนดให้ความคุ้มครองสิทธิเหล่านี้ไว้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลเพียงแต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการบริหารงานเรือนจำต้องประสบปัญหาสำคัญหลายประการทั้งด้านบุคลากร ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านสถานที่ ปัญหาด้านประสิทธิภาพและทัศนคติของเจ้าพนักงานเรือนจำ นอกจากนี้ยังพบว่ากฎหมายราชทัณฑ์ของไทยไม่มีการบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังบางประการให้เป็นไป

ตามมาตรฐานสากล ทั้ง ๆ ที่ในทางปฏิบัติมีการวางแผนปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ให้เรือนจำต่าง ๆ ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในข้อนั้นสอดคล้องกับมาตรฐานสากลแล้ว ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อสื่อสาร

เสรีภาพการติดต่อสื่อสารในรูปแบบจดหมาย มีปัญหาในการติดต่อสื่อสารในกรณีที่เจ้าพนักงานเรือนจำการตรวจสอบเนื้อหาจดหมายที่ส่งเข้ามาและส่งออกไปภายนอกเรือนจำ โดยไม่มีกฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานให้กระทำได้โดยตรง ทำให้การกระทำดังกล่าวอาจฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 37 ที่บัญญัติรับรองบุคคลมีสิทธิเสรีภาพได้โดยไม่ถูกแทรกแซงจากบุคคลใด รวมทั้งรัฐในการกระทำการใดเพื่อให้ล่วงรู้ข้อความในการสื่อสารนั้น โดยกำหนดข้อยกเว้นไว้เฉพาะกรณีที่มีกฎหมายให้อำนาจไว้

ดังนั้นควรมีกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำในการตรวจสอบเนื้อหาจดหมาย โดยอ้างว่าเพื่อความสงบเรียบร้อยในเรือนจำ ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดกรณีที่เป็นการละเมิดสิทธิผู้ต้องขังที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ

จากการศึกษาพบว่า ประเทศอังกฤษ ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาต่างมีกฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่เรือนจำในการตรวจสอบจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกแตกต่างกันคือ ประเทศอังกฤษกำหนดให้การตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขังเฉพาะที่มีความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดอันตรายหรือหลบหนีทุกฉบับ ประเทศญี่ปุ่นนั้นก็กำหนดให้อำนาจเจ้าหน้าที่เรือนจำในการตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขังไว้ในกฎหมาย ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดการตรวจสอบจดหมายผู้ต้องขังให้กระทำเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ด้านความปลอดภัยของเรือนจำ ดังนั้น

ส่วนเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ที่เรือนจำอนุญาตให้นักโทษใช้ แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบเรือนจำโดยการใช้โทรศัพท์ติดต่อระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกนั้น มีข้อจำกัดบางประการไม่ว่าจะเป็นในเรื่องระยะเวลาที่น้อยของการใช้โทรศัพท์ เพื่อประโยชน์ด้านความปลอดภัย ความมั่นคงของเรือนจำ เมื่อพิจารณากฎหมายไทย ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ ได้กำหนดจำนวนเวลาในการบริการ โทรศัพท์โดยไม่คำนึงถึงลำดับชั้นของนักโทษ ไม่ว่าชั้นใดก็ได้รับสิทธิการใช้โทรศัพท์ต่อครั้งเป็นเวลา 5 นาทีเท่านั้นถือว่าจำนวนระยะเวลาสั้นเกินไป

จากการศึกษาพบว่า มาตรฐานสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังประเทศสหรัฐอเมริกาให้เวลาในการใช้บริการโทรศัพท์ตั้งแต่ห้านาทีถึงยี่สิบนาที และการใช้โทรศัพท์ของเรือนจำ นักโทษได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์สาธารณะที่ติดตั้งในเรือนจำสัปดาห์ละ 2-3 นาที รวมทั้งการให้ใช้โทรศัพท์ฉุกเฉิน เช่นการติดต่อทนายความ แต่สำหรับเรือนจำในประเทศไทย กำหนดระยะเวลาการใช้บริการโทรศัพท์โดยไม่ขึ้นอยู่กับประเภทของผู้ต้องขัง ไม่ว่าจะเป็นนักโทษ

เด็ดขาด ชั้นกลาง ชั้นดี ชั้นดีเยี่ยม ก็กำหนดระยะเวลาเท่ากัน จึงควรกำหนดระยะเวลาในการใช้บริการเท่ากันแต่แตกต่างกันในจำนวนครั้งในการใช้บริการ โทรศัพท์ต่อสัปดาห์ เช่น นักโทษเด็ดขาดชั้นเยี่ยม ให้ใช้บริการได้ 2 ครั้งต่อสัปดาห์ เป็นระยะเวลา 15-20 นาทีต่อครั้งแล้วก็ลดหลั่นไปตามประเภทของนักโทษเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้ต้องขังปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎระเบียบของเรือนจำ ซึ่งจะได้อิทธิพลในการติดต่อสื่อสารกับญาติ พี่น้องมากขึ้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้เขียนขอเสนอแนะในการให้ความคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของผู้ต้องขังในประเทศไทยให้มีความเหมาะสม เป็นธรรมและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล รวมทั้งเกิดผลจริงขึ้นในทางปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำ โดยได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยใกล้เคียงกับพลเมืองโดยทั่วไป ดังนี้

การแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับทางปฏิบัติและมาตรฐานสากล เพื่อให้มีการกำหนดหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังไว้อย่างชัดเจน เพราะบางกรณีกฎหมายบัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังไว้ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล หรือไม่มีการบัญญัติ รับรองสิทธิบางประการของผู้ต้องขังไว้ในกฎหมาย แม้ว่าในทางปฏิบัติกรมราชทัณฑ์จะออกหนังสือกรมราชทัณฑ์กำหนดแนวทางให้เจ้าหน้าที่เรือนจำปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลก็ตาม ซึ่งบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังที่ควรแก้ไข คือ เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขัง มีการบัญญัติคุ้มครองให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิที่จะติดต่อกับบุคคลภายนอกไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ โดยข้อกำหนดกฎหมายและทางปฏิบัติการราชทัณฑ์ไทยเกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

การตรวจสอบข้อความในจดหมายที่ส่งถึงหรือส่งจากผู้ต้องขังนั้น ไม่พบว่ามี การบัญญัติให้อำนาจเจ้าหน้าที่ไว้อย่างชัดเจนในกฎหมาย มีเพียงการกำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ในหนังสือกรมราชทัณฑ์ ทำให้การกระทำของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวอาจเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันรับรองไว้ในมาตรา 36 จึงควรแก้ไข ดังนี้

1. ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์มาตรา 33 โดยบัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำในการตรวจสอบข้อความในจดหมายที่ส่งออกหรือส่งถึงผู้ต้องขังไว้โดยเฉพาะ เพื่อให้การกระทำนั้นไม่ขัดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 36 และไม่เป็น การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง

2. แก้ไขหลักเกณฑ์เงื่อนไขและแนวทางปฏิบัติในการให้บริการโทรศัพท์สาธารณะแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำหรือทัณฑสถานตามที่ระบุไว้ใน หนังสือกรมราชทัณฑ์เกี่ยวกับเรื่องการชักซ้อมแนวทางปฏิบัติในการให้บริการโทรศัพท์สาธารณะแก่ผู้ต้องขัง โดยแก้ไขหลักเกณฑ์ของการให้บริการโทรศัพท์แก่ผู้ต้องขังในเรื่องระยะเวลาในการใช้บริการทางโทรศัพท์ ไม่ว่าจะเป็นนักโทษเด็ดขาด ชั้นกลาง ชั้นดี ชั้นดีมาก หรือชั้นดีเยี่ยมก็ตาม ควรมีการกำหนดระยะเวลาขั้นต่ำจนถึงระยะเวลาสูงสุดที่นักโทษจะได้รับสิทธิในการใช้บริการ เช่นนักโทษชั้นดีเยี่ยม อาจกำหนดระยะเวลาในการใช้โทรศัพท์ที่ยืดนานาที่ต่อสัปดาห์ แล้วก็ลดหลั่นไปตามประเภทของนักโทษเพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้ต้องขังปฏิบัติตนเป็นคนดีอยู่ในกฎระเบียบเรือนจำ เพื่อจะได้รับสิทธิในการติดต่อสื่อสารกับครอบครัว ญาติ พี่น้องมากขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479.

กฎมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ ค.ศ. 1796

ลักษณะที่ 4 มาตรา 23

กรมราชทัณฑ์. (2541). *สารานุกรมงานราชทัณฑ์นานาชาติ*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

กรมราชทัณฑ์จำนวนมากที่ มท.0905/ว.11 เรื่องการให้บริการ โทรศัพท์แก่ผู้ต้องขังระยะที่สอง ลงวันที่

8 กุมภาพันธ์ 2545 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยช. 0705/2334 เรื่อง ชักซ้อม

แนวทางการให้บริการ โทรศัพท์แก่ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2545.

กรมราชทัณฑ์จำนวนมากที่ มท.0905/ว.49 เรื่องการให้บริการ โทรศัพท์สาธารณะแก่ผู้ต้องขังใน

เรือนจำและทัณฑสถาน ลงวันที่ 18 กรกฎาคม 2544 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่

มท. 0905/1660 เรื่องการให้บริการ โทรศัพท์แก่ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 30 เมษายน 2545.

กรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0905/1848 เรื่องการจัดทำโครงการพบญาติใกล้ชิดตลอดทั้งปี ลงวันที่

9 ตุลาคม 2544, หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท.0905/410 เรื่องการพบญาติใกล้ชิด

ตลอดทั้งปี ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2545 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยช. 0705/1913

เรื่อง ห้ามนำเงินสดเข้าภายในเรือนจำหรือทัณฑสถานในวันพบญาติใกล้ชิด ลงวันที่

16 กันยายน 2546.

กรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0905/ว.5 เรื่อง การนำของเยี่ยมญาติออกจากภายนอกเรือนจำและทัณฑสถาน

ลงวันที่ 20 มกราคม 2541.

กรมราชทัณฑ์ที่ มท. 1005/ว.37 เรื่อง การพัฒนาทัณฑสถานเปิดแนวใหม่ ลงวันที่ 24 เมษายน 2533.

กรมราชทัณฑ์ที่ มท.0905/ว.94 เรื่อง ชักซ้อมแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการตรวจเอกสารและการตรวจ

ค้นบุคคลเข้าและออกจากเรือนจำ ลงวันที่ 11 สิงหาคม 2536 หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่

ยช. 0705/ว.71 เรื่อง แนวทางปฏิบัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับการตรวจเอกสารหรือจดหมายของ

ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2546 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยช. 0705/2231

เรื่อง ชักซ้อมแนวทางการปฏิบัติผู้ต้องขังร้องทุกข์ยื่นเรื่องราวและถวายฎีกา ลงวันที่

13 พฤศจิกายน 2545.

กรมราชทัณฑ์ที่ ยช 0705/2021 เรื่อง การปฏิบัติงานตรวจค้นของเจ้าหน้าที่ วันที่ 18 กันยายน 2552.

- กรมราชทัณฑ์ที่ ขธ. 0705/1576 เรื่อง โครงการเยี่ยมพิเศษเพื่อชีวิตคู่ ลงวันที่ 31 กรกฎาคม 2546.
- กรมราชทัณฑ์ที่ ขธ. 0705/2334 เรื่อง ชักซ้อม แนวทางการให้บริการโทรศัพท์แก่ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2545.
- กุมพล พลวัน. (2539). *สิทธิของผู้ต้องขัง* (เอกสารประกอบการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 9-15). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2543). *สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: ภาคพิมพ์.
- กุลพล พลวัน. (2546). *เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ หน่วยที่ 9-15* (พิมพ์ครั้งที่ 6). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการติดต่อผู้ต้องขังป่วยทางโทรศัพท์และการเยี่ยมแบบใกล้ชิด (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2547.
- ข้อบังคับที่ 1/2499 เรื่องแก้ไขข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 3 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2480.
- ข้อบังคับที่ 3/2553 เรื่องการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง และการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ ฉบับที่ 3 ลงวันที่ 21 เมษายน 2553.
- ข้อบังคับสำหรับคุมขังนักโทษในกรมพระนครบาล ร.ศ. 110.
- คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์. (2552). *อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคลตามกฎหมายลักษณะพิเศษ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- คณะศึกษาการตรวจจดหมายของผู้ต้องขังในต่างประเทศ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (2551). *การศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตรวจจดหมายของผู้ต้องขังในต่างประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.
- คณิต ฒ นคร. (2546). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- _____. (2543). *กฎหมายอาญาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2544). *รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์สู่ธัมมิกสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- จิรวดี ลิปิพันธ์ และธานี วรภัทร์. (2549). *สิทธิผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา* (รายงานผลการวิจัย) กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- จูไร ทัสสะ (ผู้อำนวยการส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง). *กรมราชทัณฑ์* (การสื่อสารระหว่างบุคคล, สัมภาษณ์เมื่อ 23 มีนาคม 2548).
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์ (ผู้แปล). *มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- ชาย เสวีกุล. (2514). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- เขาวณะ ไตรมาส. (2549). “สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญกับข้อคิดเห็นบางประการในการจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน.” *วารสารศาลรัฐธรรมนูญ*, 8(22)
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2540). *สิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร
- ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ. (2548). *หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง: กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐกิตติ บุญจันทร์. (2550). *มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง: ศึกษาปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังก่อนคำพิพากษาถึงที่สุด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ธานี วรภัทร์. (2552). *กฎหมายบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- _____. (2553). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- _____. (2548). “ปัญหาการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย.” *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต*, 2(5).
- _____. (2549, มิถุนายน). “การบังคับโทษจำคุกในประเทศญี่ปุ่น.” *วารสารกฎหมายปกครอง*, 24(2).
- _____. (2549, มีนาคม). “การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.” *บทบัณฑิต*, 62(1).
- _____. (2545). “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ.” *จุลสารคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต*, 1(4).
- นรินทร์ ไทรพิท. (2528). *การรับโทษหนักขึ้นเนื่องจากการเพิ่มโทษกับเหตุลกรรจ์ในคดีอาญา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นัทธี จิตสว่าง. (2541). *หลักทฤษฎีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- _____. (2543). *หลักทฤษฎีอาญา: หลักการวิเคราะห์ระบบราชทัณฑ์*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพิบูลย์สงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์.
- บรรณเจต สิงคะเนติ. (2543). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- _____. (2544). *ปัญหาและมาตรการทางกฎหมายในการรับรอง และคุ้มครองสิทธิโรความเป็นอยู่ส่วนตัว (Right to privacy)* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2536). *กฎหมายมหาชน 1*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.

- _____. (2538). *กฎหมายมหาชนเล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชน ยุคต่างๆ*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- _____. (2542). *รัฐธรรมนูญน่ารู้*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- บันทึกข้อความกองแผนงานที่ ชช. 0712/527 เรื่องรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการพัฒนา
ทัศนสถานเปิดแนวใหม่ (การเยี่ยมชมเพื่อใช้ชีวิตคู่) ลงวันที่ 29 สิงหาคม 2542
- บันทึกข้อความสำนักทันตวิทยา เรื่อง ขออนุมัติโครงการพ่อแม่ลูกผูกพันสานสายสัมพันธ์
ครอบครัว ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2546.
- บันทึกข้อความสำนักทันตวิทยา เรื่องคุณสมบัติของผู้ต้องขังที่จะได้รับการเยี่ยมพิเศษ ลงวันที่
14 พฤษภาคม 2542.
- เป็ญจะ เฟ็งคิชฐ์. (2532). *การควบคุมผู้ต้องโทษไว้ในที่อยู่อาศัย โดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ประธาน วัฒนาพาณิชย์. (2521). *กฎหมายอาญา 1*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- _____. (2526). *สิทธิของผู้ต้องขังในประเทศไทย* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.
ประมวลกฎหมายอาญา.
- ประเสริฐ เมฆมณี. (2523). *หลักทันตวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479
- มานิตย์ จุมปา. (2541). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540*
(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2543). *สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย*
(แปลโดยโครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์).
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.
- วรพจน์ วิสชุดพิชญ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช*
2540 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- วิจิตร ลุคิตานนท์. (2525). *กฎหมายอาญาภาค 1*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิชัย ศรีรัตน์. (2543). *การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*
พุทธศักราช 2540 (ศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์).
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

วิสัย พฤกษ์วัน. (2544). *คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ทิพย์อักษร.

สกต สกตเดช. (2543). *มนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย* (โดยโครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สำนักกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2550). *เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

หยุด แสงอุทัย. (2548). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: ประกายพริก.

อารีลักษณ์ ลินธพพันธุ์. (ม.ป.ป) *ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง* (เอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 9-15).

นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ. (2544). *การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: นานาสังพิมพ์.

อุทิศ แสนโกศิก. (2513). “วัตถุประสงค์ของการลงโทษ.” *บทบัญญัติ*, 27(2).

อุบล ธีรราช. (2555). *สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา* (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ภาษาต่างประเทศ

Abadinaky, H. (1988). *Crime and Justice illinois*. Nelson-Hall Publishers.

Albert, Price and Kent E. Portney, “Problems of Theory-Basd Corrections Policy,” in *Criminal. American Convention on Human Right* 1969.

Clemens Bartollas. (2002). *Invitation to Corrections*.

Code of Conduct for Law Enforcement Officials 1979.

Corrections: Ideals and Realities ed. Ameson W, oing, I. exington, Massachusetts Toronto: D.C.

Halsbury’s Law of England. 4th volume 36.

Human Right Watch.

International Covenant on Civil and Political Right 1996.

James A. Inciardi. (1993). *Criminal Justice*. Fourth Edition. Florida: Harcourt Brace Jovanovich.

Japan Constitution.

John W. Palmer. (1985). *Constitutional Rights of Prisoners*. Anderson Publishing.

Lra J. Silverman. (2001). *Correction a Comprehensive View*. second edition. CA: Wadsworth.

Norman A. Carlson, Karen M. Hess and Christine M.H. Orthman.

Norman Johnston and Leonard D. Savitz. (1982). *Legal Process and Corrections*. New York:

John Wiley & sons.

Prison Law 1908 of Japan.

Prison Law Enforcement Regulation 1933 of Japan.

Prison Rules (1999). SI 1999/728. r 35.

Sheldon Krantz. (1983). *Corrections and Prisoners' Right*. second edition. Minnesota: West

Publishing Company

Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners.

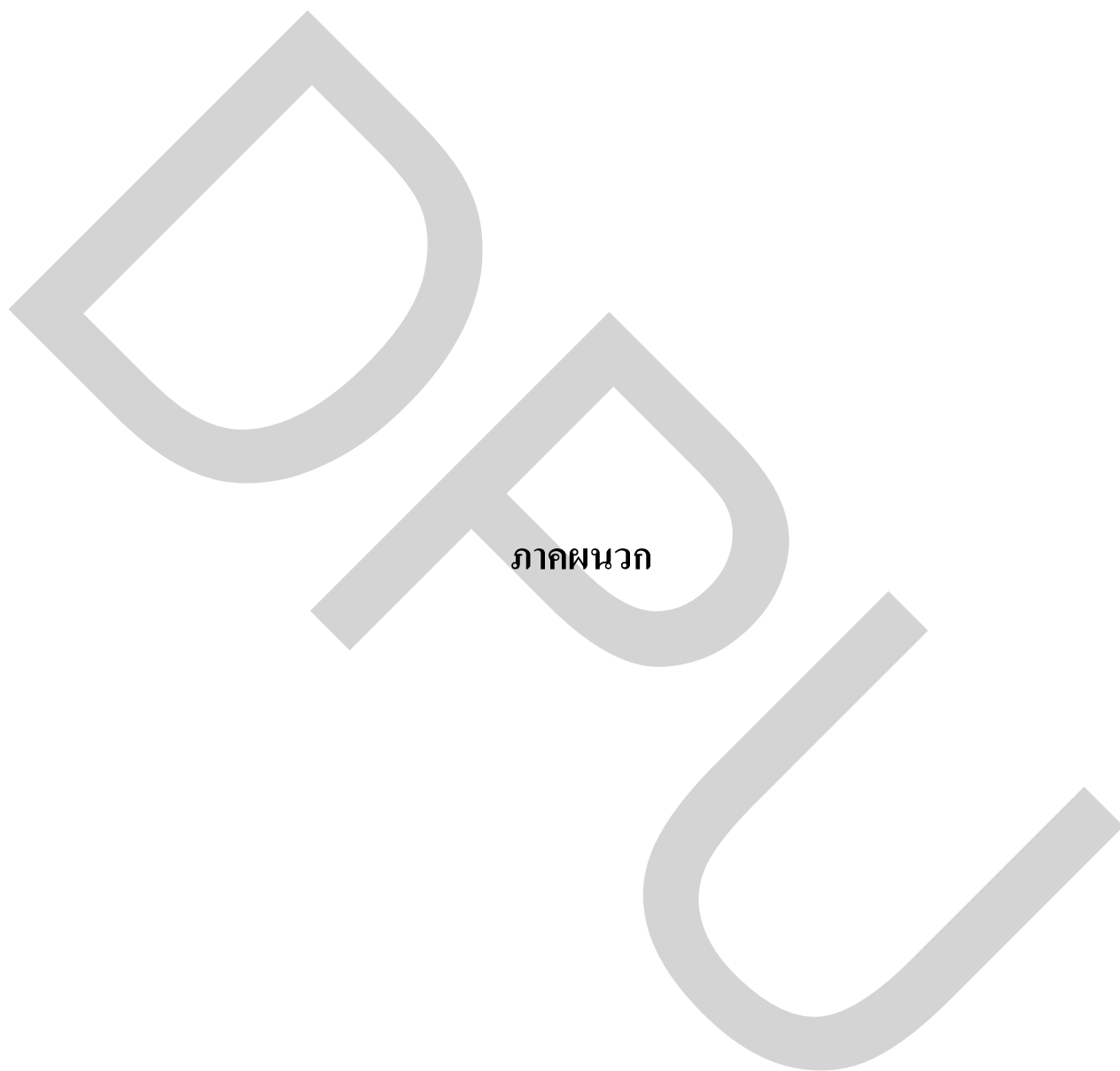
Stanley E. Grupp. (1971). *Theories of Punishment*. Bloomington: Indiana University Press.

Stephen Livingstone and Tim Owen. B, 1999 And Clemens Bartollas B, 2002.

Stephen Livingstone. (1999). *Tim Owen QC and Alison Macdonald*. United Kingdom Prison

Rules 1999.

Universal Declaration of Human Right, 1948.

ภาคผนวก

(สำเนา)

ที่ ยช 0705/2416

กรมราชทัณฑ์

222 ถนนนนทบุรี 1 ตำบลสวนใหญ่

อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

24 ตุลาคม 2549

เรื่อง ชักซ้อมแนวทางปฏิบัติในการให้บริการโทรศัพท์สาธารณะแก่ผู้ต้องขัง

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถาน สถานกักกัน และสถานกักขัง

- อ้างถึง
1. หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ ยช 0705/2334 ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2545
 2. หนังสือกรมราชทัณฑ์ คำนวณที่ มท 0905/ว 11 ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2545
 3. หนังสือกรมราชทัณฑ์ คำนวณที่ มท 0905/ว 49 ลงวันที่ 18 กรกฎาคม 2544
 4. หนังสือกรมราชทัณฑ์ คำนวณที่ มท 0905/ว 37 ลงวันที่ 22 มิถุนายน 2544

สิ่งที่ส่งมาด้วย หลักเกณฑ์เงื่อนไขการให้บริการโทรศัพท์สาธารณะแก่ผู้ต้องขัง จำนวน 1 ชุด

ตามหนังสือที่อ้างถึง กรมราชทัณฑ์ ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในการให้บริการโทรศัพท์สาธารณะแก่ผู้ต้องขัง ประกอบด้วย รูปแบบการให้บริการ คุณสมบัติผู้รับบริการ บุคคลที่อนุญาตให้ติดต่อได้ เลขหมายปลายทางที่โทรออก การขอให้บริการ การส่งข้อบัตรโทรศัพท์ ฯลฯ เพื่อให้เรือนจำ/ทัณฑสถานดำเนินการได้อย่างถูกต้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน นั้น

กรมราชทัณฑ์ ได้รับการประสานจาก บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) เกี่ยวกับสภาพปัญหาในการให้บริการระบบโทรศัพท์สาธารณะแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ในหลายประเด็น ได้แก่

1. เรือนจำ/ทัณฑสถาน ส่งเลขหมายปลายทางของญาติที่ผู้ต้องขังต้องการติดต่อเกิน 5 เลขหมาย หรือบางคนขอเพิ่มเลขหมายจากที่แจ้งไว้เมื่อรวมแล้วเกิน 5 เลขหมาย
2. เลขหมายปลายทางที่ผู้ต้องขังติดต่อเป็นโทรศัพท์ PCT หรือโทรศัพท์ระบบอัตโนมัติที่ติดต่อหมายเลขห้อง เช่น คอนโดมิเนียม อพาร์ทเมนท์ หอพัก หรือบางครั้งเป็นเลขหมายโทรศัพท์มือถือ ซึ่งไม่สามารถตรวจสอบผู้สนทนาปลายทางได้
3. กรอกข้อมูลในเอกสารนำส่งไม่ครบถ้วน โดยไม่ระบุความสัมพันธ์ของเลขหมายที่ติดต่อว่าเป็นของผู้ใด

4. ผู้ต้องขังไม่เข้าใจวิธีการโอนเงินที่ถูกต้อง กรณีโอนเงินระหว่างบัตรหลัก (โอนเงินให้กัน) หากกรทศผิดจะมีผลทำให้มูลค่าของเงินภายในบัตรถูกโอนไปทั้งหมด บัตรของคนจึงไม่สามารถใช้งานได้ อีกทั้งพบว่ามีการขโมยเงินจากบัตรเติมเงินของผู้ต้องขังอื่นมาเป็นของตนเองจากการล้วงรื้อรหัสของผู้อื่น ทำให้เกิดปัญหาหรือเรื่องอื่น ทั้งนี้บริษัทฯ จะได้ปรับปรุงระบบเพื่อให้โอนเงินให้แก่กันได้

5. เจ้าหน้าที่เรือนจำ/ทัณฑสถาน บางแห่งไม่มีเครื่องจับเวลาและเครื่องดักฟังหรือบันทึกการสนทนา

กรมราชทัณฑ์พิจารณาแล้วเห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน ไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขที่กำหนดไว้ โดยไม่ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและรายละเอียดในเอกสารก่อนส่งให้บริษัทฯ ซึ่งการปล่อยปะละเลยในเรื่องดังกล่าว อาจก่อให้เกิดผลเสียหายต่อกรมราชทัณฑ์ในภาพรวมได้ จึงขอชักชวนแนวทางปฏิบัติต่อไปนี้

1. เลขหมายปลายทางของญาติที่ผู้ต้องขังติดต่อ จะต้องไม่เกิน 5 เลขหมาย รายใดที่ขอมาเกิน บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) จะตัดเลขหมายที่ 6 ออก และผู้ต้องขังคนใดขอเพิ่มหรือเปลี่ยนแปลงเลขหมายให้ตรวจสอบข้อมูลเดิมว่าเคยแจ้งเลขหมายไว้แล้วที่เลขหมาย และหากรวมเลขหมายที่ขอเพิ่มแล้วเกิน 5 เลขหมาย ให้แจ้งผู้ต้องขังพิจารณายกเลิกหรือสับเปลี่ยนเลขหมายเดิม

2. อนุญาตให้ผู้ต้องขังติดต่อกับญาติได้เฉพาะเลขหมายโทรศัพท์บ้าน หรือที่ทำงานเท่านั้น โดยจะไม่อนุญาตให้ติดต่อกับเลขหมาย PCT หรือโทรศัพท์ระบบอัตโนมัติที่ติดต่อหมายเลขห้อง เช่น คอนโดมิเนียม อพาร์ทเมนท์ หอพัก หรือเลขหมายโทรศัพท์มือถือ เนื่องจากไม่สามารถตรวจสอบผู้สนทนาปลายทางได้ ทั้งนี้ ให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบตรวจสอบข้อมูลอย่างละเอียด และแจ้งผู้ต้องขังที่เป็นสมาชิกทราบ

3. กรอกข้อความในเอกสารนำส่งให้ครบถ้วน และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลให้ละเอียดรอบคอบ โดยเฉพาะเลขหมายโทรศัพท์ของญาติที่โทรออกว่าถูกต้องตามหลักเกณฑ์หรือไม่ และให้ระมัดระวังความสัมพันธ์ของญาติแต่ละเลขหมายไว้ในช่องหมายเหตุด้วย

4. ห้ามไม่ให้มีการโอนเงินให้กัน และให้ผู้ต้องขังระมัดระวังการขโมยเงินจากบัตรเติมเงินโดยจัดเก็บรหัสของตนเองไว้ในที่ปลอดภัย

5. ให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน แจ้งรายชื่อเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานในเอกสารนำส่งด้วย เพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงานของบริษัท

6. ในกรขอทำบัตรโทรศัพท์ให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน ใช้แบบฟอร์มที่ปรับปรุงใหม่

7. หากเรือนจำ/ทัณฑสถาน แห่งใดยังไม่ได้ติดตั้งเครื่องดักฟังหรือบันทึกการสนทนา ให้รีบดำเนินการติดตั้งโดยเร็ว เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น สำหรับเครื่องจับเวลาให้ติดต่อกับ

บริษัท โดยครั้งที่ คุณวีชรา พรหมณีไทย หมายเลขโทรศัพท์ 0 2575 9501 หรือ 08 1855 3202 และโทรสารหมายเลข 0 2575 5341

เนื่อง เนื่องจากหลักเกณฑ์เงื่อนไขการให้บริการโทรศัพท์สาธารณะแก่ผู้ต้องขัง ได้แจ้งเวียนให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน ทราบและดำเนินการตั้งแต่ปี 2544 ซึ่งต่อมาได้มีหนังสือสั่งการในเรื่องดังกล่าวจำนวนหลายฉบับ อาจทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติเกิดความสับสน กรมฯ จึงได้รวบรวมข้อสั่งการและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้ในฉบับเดียว เพื่อง่ายต่อการศึกษาและนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้ให้ยกเลิกหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่อ้างถึงทั้ง 4 ฉบับ และใช้หนังสือฉบับนี้แทน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และขอได้แจ้งเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องทราบและถือปฏิบัติ
โดยเคร่งครัด

ขอแสดงความนับถือ
(ลงชื่อ) พิทยา สังฆนาคิน
(นายพิทยา สังฆนาคิน)
รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทน
อธิบดีกรมราชทัณฑ์

สำนักทัณฑศึกษา
ส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง
โทร. 0-2967 3380
โทรสาร 0 2967 2409

(สำเนา)

หลักเกณฑ์เงื่อนไขและแนวทางปฏิบัติในการให้บริการโทรศัพท์สาธารณะ
แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำ/ทัณฑสถาน

ลักษณะการให้บริการโทรศัพท์

1. ระบบโทรศัพท์

เป็นระบบโทรศัพท์แบบใช้รหัสลับ (Pin Code) โดยบัตรโทรศัพท์นี้จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้ต้องขังใช้ในเรือนจำและทัณฑสถานเท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้ภายนอก และบัตรโทรศัพท์ที่ใช้กันทั่วไปภายนอก ก็ไม่สามารถนำมาใช้ในเรือนจำและทัณฑสถานได้ แต่สามารถนำไปใช้ยังเรือนจำ/ทัณฑสถานอื่นได้เมื่อต้องย้ายเรือนจำ โดยผู้ต้องขังที่ประสงค์จะใช้บริการโทรศัพท์จะต้องสมัครเป็นสมาชิก เมื่อได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์จะได้รับบัตรสมาชิก (Subscribe Card) มูลค่า 30 บาท และเมื่อใช้บัตรหมดมูลค่าแล้วก็สามารถซื้อบัตรเติมเงิน (Refill Card) เพิ่มมูลค่าในบัตรสมาชิกได้ต่อไปเรื่อย ๆ

ระบบโทรศัพท์นี้ สามารถกำหนดหมายเลขปลายทางเฉพาะหมายเลขของญาติที่ผู้ต้องขังได้แจ้งไว้กับเรือนจำ/ทัณฑสถานเท่านั้น สามารถกำหนดระยะเวลาการโทรในแต่ละครั้ง และสามารถตรวจสอบข้อความสนทนาได้ทันทีที่ส่งสาย รวมทั้งสามารถตรวจสอบข้อความสนทนาปกติประจำวันได้

2. ประเภทและราคาบัตรโทรศัพท์

(1) บัตรสมาชิก หรือบัตรหลัก (Subscribe Card) ฟรีค่าสมัคร แต่ต้องชำระเงินจำนวน 30 บาท เพื่อให้บัตรมีวงเงินการโทรออกครั้งแรกได้ตามจำนวน

(2) บัตรเติมเงิน (Refill Card) ปัจจุบันมีจำหน่ายราคา 50 บาท และ 100 บาท

3. อัตราค่าบริการโทรศัพท์

การใช้บริการโทรศัพท์ภายในประเทศ ให้เป็นไปตามอัตราค่าบริการของ บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) สำหรับการใช้บริการโทรศัพท์ระหว่างประเทศ ให้เป็นไปตามอัตราค่าบริการของ บริษัท กสท. โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน)

4. รายได้จากการจำหน่ายบัตรโทรศัพท์

ร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขังของเรือนจำ/ทัณฑสถาน ที่จำหน่ายบัตรเติมเงิน จะมีรายได้จากส่วนลดบัตรเติมเงินในอัตราร้อยละ 10 ของมูลค่ายอดการสั่งซื้อบัตรเติมเงิน (Refill Card) ในแต่ละครั้ง (การสั่งซื้อบัตรสมาชิกหรือบัตรหลักไม่มีส่วนลด) โดยส่วนลดดังกล่าวเรือนจำ/

ให้เก็บไว้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในงานสวัสดิการผู้ต้องขัง
ราคา 50 บาท จำนวน 200 ใบ คิดเป็นเงิน 10,000 บาท
1,000 บาท แล้วนำส่งกรมราชทัณฑ์หรือรายการสั่งซื้อ

ทัณฑสถาน ไม่ต้องนำส่งกรมราชทัณฑ์
ตัวอย่างเช่น ในการสั่งซื้อบัตรเติมเงิน
ให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน หักไว้ 10% ก็
จำนวน 9,000 บาท

ระหว่างเวลา 09.00 – 15.00 น. แต่ทั้งนี้ให้พิจารณาถึงความ

หลักเกณฑ์เงื่อนไขการให้บริการ

1. วันและเวลาให้บริการ

ให้บริการได้ทุกวัน

พร้อมของเรือนจำและทัณฑสถานด้วย

2. คุณสมบัติผู้รับบริการ

(1) ผู้ต้องขังป่วยที่

หรือสถานพยาบาลของเรือนจำ หรือส

(2) ผู้ต้องขังระหว่าง

(3) นักโทษเด็ดขาด

(4) ไม่เป็นผู้ที่อยู่ระ

(5) ไม่เป็นนักโทษเ

3. บุคคลที่อนุญาตให้ใช้

(1) บิดา มารดา

รับการรักษาคืออยู่ในทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์
งานที่ควบคุมอื่นใดในสังกัดของกรมราชทัณฑ์

พิจารณาดี

ตั้งแต่ชั้นกลางขึ้นไป

หว่างอุทลงโทษทางวินัย หรืออุทลงโทษทางวินัยในรอบปีนั้น

ัดขาดกำหนดโทษประหารชีวิต

คือได้ ต้องเป็นญาติที่มีความเกี่ยวข้องกัน ดังนี้

(3) บุตร

(4) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา

(5) กรณีผู้ต้องขังไม่มีญาติตามข้อ (1) – (4) ให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้บัญชาการ

เรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถาน สถานกักกัน สถานกักขัง

4. หลักเกณฑ์ของการให้บริการ

ประเภทของผู้ต้องขัง	ชั้นผู้ต้องขัง	ประเภทบริการ	จำนวนครั้ง	ระยะเวลา
ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาดี	-	โทรออก	2 ครั้ง/สัปดาห์	5 นาที/ครั้ง
นักโทษเด็ดขาด	ชั้นกลาง	โทรออก	1 ครั้ง/สัปดาห์	5 นาที/ครั้ง
	ชั้นดี	โทรออก	1 ครั้ง/สัปดาห์	5 นาที/ครั้ง
	ชั้นดีมาก	โทรออก	2 ครั้ง/สัปดาห์	5 นาที/ครั้ง
	ชั้นเยี่ยม	โทรออก	2 ครั้ง/สัปดาห์	5 นาที/ครั้ง

✖

5. เลขหมายปลายทางที่โทรออก

อนุญาตให้คิดค่าได้ไม่เกิน 5 เลขหมาย โดยจะต้องเป็นเลขหมายที่บ้านหรือที่
งานของญาติเท่านั้น ทั้งนี้ไม่อนุญาตให้ติดต่อกับเลขหมายของโทรศัพท์เคลื่อนที่ โทรศัพท์ PCT
และโทรศัพท์ระบบอัตโนมัติที่ต่อหมายเลขห้อง เช่น คอนโดมิเนียม อพาร์ตเมนต์ หอพัก ฯลฯ
หากเป็นเลขหมายโทรศัพท์ต่างประเทศ ให้ผู้ต้องขังระบุชื่อประเทศไว้ด้วย

ขั้นตอนการขอใช้บริการ

1. ผู้ต้องขังที่ประสงค์ขอใช้บริการโทรศัพท์ ต้องกรอกรายละเอียดในแบบคำขอใช้
บริการโทรศัพท์สาธารณะในเรือนจำและทัณฑสถานของผู้ต้องขัง (เอกสารหมายเลข 1) และใบ
แนบอม ให้ครบถ้วน พร้อมกับแสดงหลักฐานสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนหรือสำเนาทะเบียน
บ้านที่ปรากฏชื่อผู้ต้องขัง และหลักฐานซึ่งแสดงความเกี่ยวข้องพันระหว่างผู้ต้องขังกับเจ้าของเลขหมาย
ปลายทางที่ต้องการติดต่อ

โดยเฉพาะเลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก ซึ่งจะใช้เป็นหมายเลขประจำตัวบัตรสมาชิกของผู้ต้องขัง
จากนั้นให้ออกเลขที่ และลงนามผู้รับคำขอ

3. รวบรวมรายชื่อผู้ต้องขังที่ขอใช้บริการกรอกลงในเอกสารนำส่ง (เอกสารหมายเลข
2) โดยให้ระบุชื่อ-นามสกุลของผู้ต้องขังทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ชัดเจน เพื่อให้สอดคล้อง
กับระบบให้บริการของบริษัทฯ และป้องกันมิให้เกิดความผิดพลาดของการใช้ชื่อภาษาอังกฤษ
(โดยเฉพาะกรณีผู้ต้องขังต่างชาติ)

4. ให้ทำสำเนาเอกสารนำส่ง (เอกสารหมายเลข 2) ไว้ 2 ชุด โดยเรือนจำ/ทัณฑสถาน
เก็บไว้เป็นหลักฐาน 1 ชุด ส่วนต้นฉบับและสำเนาอีกชุดให้จัดส่งไปที่กรมราชทัณฑ์ พร้อมกับ
ธนาคัตติชำระค่าบริการโทรศัพท์ สั่งจ่ายหัวหน้าฝ่ายการเงิน ปณศ. สวนใหญ่ จังหวัดนนทบุรี 11003.
โดยไม่หักค่าธรรมเนียมการจัดส่ง

การสั่งซื้อบัตรเติมเงิน

หากเรือนจำ/ทัณฑสถาน ต้องการสั่งซื้อบัตรเติมเงินเพื่อนำไปจำหน่ายที่ร้านสวัสดิการ
ผู้ต้องขัง สามารถติดต่อขอซื้อได้ที่ฝ่ายสวัสดิการและเจ้าหน้าที่สัมพันธ์ กองการเจ้าหน้าที่ โดยให้
ระบุจำนวนบัตรที่ต้องการ พร้อมส่งธนาคัตติชำระค่าบริการโทรศัพท์ สั่งจ่ายหัวหน้าฝ่ายการเงิน ปณศ.
สวนใหญ่ จังหวัดนนทบุรี 11003

มาตรการและข้อควรระวังในการควบคุมการใช้โทรศัพท์

1. ให้ติดตั้งเครื่องดักฟังและบันทึกการสนทนาของผู้ต้องขังไว้ทุกครั้ง รวมทั้งให้ตรวจสอบข้อความการสนทนาอย่างใกล้ชิด ในกรณีที่ผู้ต้องขังหรือญาติใช้ภาษาต่างประเทศในการติดต่อสื่อสาร ให้ตรวจสอบเช่นเดียวกับการตรวจสอบจดหมายที่ผู้ต้องขังส่งไปภายนอกเรือนจำ ตามสมควรแก่สถานะที่เป็นอยู่ เช่น การสอบถามผู้ต้องขังเกี่ยวกับสาระสำคัญของการสนทนา การจดบันทึกชื่อที่อยู่และเลขหมายของบุคคลที่ผู้ต้องขังติดต่อในแต่ละครั้ง รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ผู้ต้องขังและญาติได้ทราบว่าเรือนจำ/ทัณฑสถาน ได้ทำการบันทึกการสนทนาไว้ทุกครั้ง เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำ

2. อนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์สาธารณะเฉพาะกรณี มีเหตุผลความจำเป็นที่จะต้องติดต่อกับญาติเท่านั้น เช่น ความจำเป็นในเรื่องคดี กรณีเจ็บป่วย หรือกรณีไม่มีญาติมาเยี่ยม เป็นระยะเวลาเกิน 1 เดือน และหากเห็นว่าผู้ต้องขังรายใดมีพฤติกรรมไม่น่าไว้วางใจ ก็ไม่ควรอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์หรือระงับการใช้ได้ทันที

3. ให้ตรวจสอบความเหมาะสมของสถานที่ตั้งโทรศัพท์ ว่าเอื้ออำนวยต่อการควบคุมดูแลและตรวจสอบการใช้โทรศัพท์ที่มากนักน้อยเพียงใด หากพิจารณาเห็นว่าไม่เหมาะสม ขอให้เร่งปรับเปลี่ยนสถานที่โดยทันที

4. ให้ตรวจสอบระบบโทรศัพท์อย่างสม่ำเสมอ หากพบว่ามีปัญหาในการให้บริการ เช่น ระบบไม่สามารถล็อกเลขหมายที่โทรออก สามารถนำบัตรโทรศัพท์สาธารณะทั่วไปไปมาใช้ได้ หรือมีปัญหาสัญญาณโทรศัพท์ขัดข้อง ให้ติดต่อ คุณวีระา พรหมมีไทย ที่หมายเลขโทรศัพท์ 0 2575 9501 หรือ 08 1855 3202 และโทรสารหมายเลข 0 2575 5341

5. ให้กำหนดมาตรการในการใช้โทรศัพท์ของผู้ต้องขังเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ต้องป้องกันมิให้ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์นำบัตรโทรศัพท์ไปให้ผู้อื่นใช้ ชื่อ ขยาย แลกเปลี่ยนหรือหาผลประโยชน์จากบัตรโทรศัพท์ รวมทั้งการกระทำใด ๆ อันผิดไปจากวัตถุประสงค์ของการให้บริการโทรศัพท์ในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ผู้ใดฝ่าฝืนให้ระงับการให้บริการทันที โดยอาจมีกำหนดเวลาหรือระงับใช้แบบถาวร และหากมีหลักฐานแน่ชัดว่าการให้บริการโทรศัพท์ของผู้ต้องขังรายใดจะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำ/ทัณฑสถาน ก็ไม่ควรอนุญาตให้ใช้หรือที่ใช้แล้วก็ให้ระงับหรือยกเลิกทันที

การติดต่อประสานงาน

1. หากมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการซื้อบัตรโทรศัพท์ ทั้งบัตรสมาชิกและบัตรเติมเงิน สามารถติดต่อสอบถามได้ที่ฝ่ายสวัสดิการและเจ้าหน้าที่สัมพันธ์ กองการเจ้าหน้าที่ หมายเลข

โทรศัพท์ 0 2967 3442 หรือ 0 2967 2222 ต่อ 419, 451 หรือที่ฝ่ายการเงิน กองคลัง หมายเลข
โทรศัพท์ 0 2967 3542 หรือ 0 2967 2222 ต่อ 310-3

2. หากมีปัญหากับการติดตั้งหรือการใช้งานของระบบโทรศัพท์ ให้ติดต่อ
อุบลวัชรพร พรานมณีไทย บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) หมายเลขโทรศัพท์ 0 2575 9501 หรือ
08 1855 3202 และโทรสารหมายเลข 0 2575 5341

(เอกสารหมายเลข 1)
เลขที่.....

แบบคำขอใช้บริการโทรศัพท์สาธารณะในเรือนจำ/ทัณฑสถานของผู้ต้องขัง

(ส่วนที่ 1 สำหรับผู้ต้องขัง) รายละเอียดผู้สมัคร (ตัวจริง) 1. ชื่อผู้สมัครเป็นสมาชิก 1.1 ชื่อ - สกุล (น.ช./น.ญ.)..... 1.2 เลขบัตรประจำตัวประชาชน (ตย. 13 หลัก)..... 2. เลขหมายโทรศัพท์ปลายทางที่ติดตั้งเครื่องติดขอ และระยะเวลาสัมพัทธ์ 2.1ความสัมพันธ์..... 2.2ความสัมพันธ์..... 2.3ความสัมพันธ์..... 2.4ความสัมพันธ์..... 2.5ความสัมพันธ์..... จำขังมีความประสงค์ขอสมัครเป็นสมาชิกให้บริการโทรศัพท์สาธารณะภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน โดยลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน พร้อมชำระเงินค่าสมัครค่าบริการจำนวน 30 บาท (สามสิบบาทถ้วน) แล้ว (ลงชื่อ).....ผู้สมัคร (.....) (.....)(จ/ค/ป)	(ส่วนที่ 2 สำหรับเจ้าหน้าที่) บันทึกข้อความ/ข้อพิจารณา .... เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบเอกสาร..... ผู้รับเอกสาร (ลงชื่อ)..... (.....) ตำแหน่ง.....(จ/ค/ป)
ผู้มีอำนาจลงนาม อนุมัติ ..... (.....)(จ/ค/ป)	ผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถาน.....(จ/ค/ป)

(เอกสารหมายเลข 3)

บัญชีเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงหมายเลขปลายทาง
เรือจำ/ทัณฑ์สถาน.....

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล (ผู้ตั้งบัง) (ภาษาไทย)	ชื่อ - สกุล (ผู้ตั้งบัง) (ภาษาอังกฤษ)	เลขที่บัตรประจำตัว ประชาชน	รหัสพื้นที่และเลขหมายเลขปลายทาง				หมายเหตุ
				เลขหมายที่ 1	เลขหมายที่ 2	เลขหมายที่ 3	เลขหมายที่ 4	

ลงชื่อ

(.....)

หัวหน้าฝ่าย.....

ใบยินยอม

เขียนที่.....

วันที่.....

ข้าพเจ้า.....กระทำผิดฐาน.....

ยินยอมให้เรือนจำ/ทัณฑสถานตรวจสอบการสนทนา ระหว่างข้าพเจ้ากับบุคคลภายนอกผ่านทางระบบโทรศัพท์สาธารณะที่ติดตั้งภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน เพื่อความมั่นคงปลอดภัยในกิจการของเรือนจำ/ทัณฑสถาน และหากข้าพเจ้ากระทำผิดเงื่อนไขการใช้โทรศัพท์ดังกล่าว ข้าพเจ้ายินยอมที่จะให้เรือนจำ/ทัณฑสถานดำเนินการตามสมควรต่อไป

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า การให้คำยินยอมดังกล่าวข้าพเจ้ากระทำด้วยความสมัครใจ มิได้มีผู้ใดข่มขู่บังคับใด ๆ ทั้งสิ้น

ลงชื่อ.....ผู้ให้ความยินยอม

ลงชื่อ.....เจ้าหน้าที่

(.....)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....)

เอกสารนำส่ง

(เอกสารหมายเลข 2)

	วันที่โอนมี.....		
	จำนวนผู้ต้องขังที่ใช้บริการ รวม.....คน		เรือนจำ/ทัณฑสถาน.....
	จำนวนเงินรวมทั้งสิ้น.....บาท		หมายเลขโทรศัพท์/โทรสาร.....
	(ตัวอักษร).....		เจ้าหน้าที่ประสานงาน.....

รายชื่อผู้ต้องขังที่ขอใช้บริการโทรศัพท์สาธารณะในเรือนจำ/ทัณฑสถาน

ลำดับ ที่	ชื่อ – สกุล (ผู้ต้องขัง) (ภาษาไทย)	ชื่อ – สกุล (ผู้ต้องขัง) (ภาษาอังกฤษ)	เลขที่บัตรประจำตัว ประชาชน	รหัสพื้นที่และเลขหมายปลายทาง					หมายเหตุ	
				เลขหมายที่ 1	เลขหมายที่ 2	เลขหมายที่ 3	เลขหมายที่ 4	เลขหมายที่ 5		

ลงชื่อ
 (.....)
 ผู้อำนวยการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถาน.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

ประวัติการศึกษา

นางสาวนุชพร กิ่งแก้ว

พ.ศ. 2548 นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

